

گاج

از مجموعه کتاب‌های خط ویژه

دین و زندگی

۰۲۱ ۶۴۲۰

اطلاع‌رسانی
و فروش

gaj_ir

gaj.ir

www.gaj.ir

هدایت الهی

درس اول

۱ آیات و احادیث

۲ ص / غ - جای خالی

■ راه زندگی با «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با سایر نیازهای برتر انسان دارد، دغدغه‌ی اصلی انسان‌های فکور و خردمند بوده است.

■ ویژگی‌ها و ارزش‌هایی که خداوند در وجود انسان قرار داده است، سبب تمایز بنیادین او از سایر موجودات می‌شود. این ویژگی‌ها متناسب با هدف خلقت انسان، یعنی تقرب به خداوند، است.

■ برای تشخیص هدف و راه رسیدن به آن، خداوند دو چراغ به انسان داده است: عقل در درون وجود او و فرستادگان الهی در بیرون. / خرداد ۹۳ - شهریور ۹۱ - شهریور ۸۹

■ انسان به کمک عقل خود بسیاری از مجهولات و مسائل را درمی‌یابد و پاسخ می‌دهد. مثلاً می‌داند که جهان مبدأ و آفریدگاری دارد و آینده‌ای روشن در انتظار اوست. هم‌چنین متوجه می‌شود که نمی‌تواند پاسخ برخی از مسائل بنیادین را به طور درست و کامل بدهد. / شهریور ۹۰

■ به فرموده‌ی امام کاظم (ع)، علت ارسال پیامبران، تعقل در پیام الهی است.
■ عقل وسیله‌ی فهم پیام الهی است.

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ..... ما را به راه راست هدایت کن
صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ..... راه کسانی که به آن‌ها نعمت داده‌ای
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ..... نه غضب‌شدگان و نه گمراهان.

پیام: خواست هر انسان خردمند از خداوند این است که راه مستقیم سعادت را به او نشان دهد. اگر کسی چنین خواستی نداشته باشد، نتیجه‌اش سرگردانی و حیرانی یا سقوط در انحراف و گناه است.

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي ..... گفت: پروردگار ما کسی است که
أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ..... به هر چیزی آفرینش آن را عطا کرده،
ثُمَّ هَدَى ..... سپس (آن را) هدایت نمود.

پیام: خداوند حکیم، تمام مخلوقات را برای رسیدن به هدف معین خود، هدایت می‌کند که آن را هدایت عمومی می‌گویند. / خرداد ۹۴

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ..... نام پروردگار والاتر را منزه بدار
الَّذِي خَلَقَ فَسْوَى ..... همان که آفرید، سپس آراست (منظم و مرتب کرد)
وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ..... و آن که اندازه‌گیری کرد، سپس هدایت نمود.

پیام: خداوند هر دسته از مخلوقات را متناسب با ویژگی‌ها و خصوصیاتشان هدایت می‌کند که آن را هدایت خاصه می‌گویند. / خرداد ۹۴

رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: اکنون که خداوند پیامبران را فرستاده و انسان‌ها را هدایت کرده، کسی نمی‌تواند در قیامت بهانه و دستاویزی داشته باشد.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَى فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: اکنون که خداوند انسان‌ها را هدایت کرده، اگر کسی راه سعادت را انتخاب نکند، عواقب آن بر عهده‌ی خودش است.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ ..... و گویند: سپاس خداوندی که
الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا ..... ما را به این (راه) هدایت کرد
وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ ..... و ما هرگز هدایت نمی‌شدیم
لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ..... اگر خدا هدایتمان نمی‌کرد. / دی ۹۰

پیام: انسان به هدایت الهی نیازمند است، در غیر این صورت هرگز به سعادت راه نمی‌یابد.

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

نیازهای برتر

◀ چه زمانی انسان با نیازهای برتر روبه‌رو می‌شود و این نیازها نشانه‌ی چیست؟
انسان اندکی که از سطح زندگی روزمره و نیازهای طبیعی فراتر رود، خود را با این نیازها روبه‌رو می‌بیند که به تدریج به دل‌مشغولی، دغدغه و حتی درد متعالی تبدیل می‌گردند و تا پاسخ آن‌ها را نیابد، آرام نمی‌گیرد. این دغدغه، نشانه‌ی بیداری و هوشیاری و ورود به وادی انسانیت است.

◀ نیازهای برتر انسان را نام ببرید. / دی ۹۲

۱- درک هدف زندگی ۲- درک آینده‌ی خوش ۳- کشف راه درست زندگی

◀ نیازهای برتر انسان را توضیح دهید. / دی ۹۴

۱- انسان می‌خواهد بداند «برای چه زندگی می‌کند» و کدام هدف است که به زندگی‌اش معنایی متعالی می‌دهد. او می‌داند که اگر این هدف را به دست نیاورد یا دچار خطا شود، عمر خود و سعادت و خوشبختی را از دست داده است.

۲- انسان با کمک عقل خود می‌داند که بنابر حکمت و عدل خداوند، مرگ پایان زندگی نیست، اما نمی‌داند که نحوه‌ی زندگی او پس از مرگ چگونه است؟ زاد و توشه‌ی سفر به آن‌جا چیست؟

۳- راه زندگی با «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با دو نیاز قبلی دارد، دغدغه‌ی اصلی انسان‌های فکور و خردمند بوده است. زیرا انسان یک بار زندگی می‌کند و اگر آن را به درستی انتخاب نکند، به هدف برتر نخواهد رسید، در آخرت دچار خسران خواهد شد و نخواهد توانست زندگی فردی خود در دنیا را به خوبی تنظیم نماید و یک جامعه‌ی عادلانه به وجود آورد.

ادامه از صفحه قبل

◀ پاسخ به نیازهای برتر انسان برای این‌که پاسخی راهگشا و اطمینان‌بخش باشد، باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟ / شهریور ۹۴ - دی ۹۳

۱- همه‌جانبه باشد. ۲- کاملاً درست و قابل اعتماد باشد.

◀ چرا پاسخ به نیازهای برتر باید همه‌جانبه باشد؟ / خرداد ۸۹

زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی انسان پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بعدی برنامه‌ریزی جداگانه‌ای کرد.

◀ چرا پاسخ به نیازهای برتر باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشند؟ / خرداد ۹۲ -

شهریور ۸۸

زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است تا کارایی آن مشخص شود. در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون است.

هدایت عمومی

◀ خدای جهان خالق حکیم است، یعنی چه؟ / خرداد ۹۰

یعنی هر موجودی را برای هدفی معین خلق می‌کند و برای رسیدن به آن هدف

هدایت می‌فرماید.

◀ چرا هدایت یک اصل عام و همگانی در نظام خلقت است؟ / شهریور ۹۲ - دی ۹۱

خدای جهان، آفریدگاری حکیم است؛ یعنی هر موجودی را برای هدفی معین خلق می‌کند و برای رسیدن به آن هدف هدایت می‌فرماید. آفرینش بی‌هدف، نشانه‌ی نقص و ضعف و ناآگاهی است و این ویژگی‌ها نمی‌تواند در خداوند باشد.

هدایت ویژه انسان

◀ دو ویژگی انسان که در هدایت او تأثیر دارند و سبب تمایز بنیادین او از سایر موجودات می‌شوند، را نام ببرید.

۱- توانایی تفکر و تعقل ۲- قدرت اختیار و انتخاب

◀ وقتی می‌گوییم «حرکت انسان اختیاری است» به چه معناست؟ / شهریور ۹۱

بدان معناست که می‌تواند هدف درست را تشخیص دهد، آن را برگزیند و به سویش حرکت کند.

◀ دو حجت خدا که امام کاظم (ع) درباره‌ی هدایت ویژه‌ی انسان به هشام بن حکم

معرفی نمودند، کدام‌اند؟ / خرداد ۸۸

۱- حجت آشکار: رسولان، انبیا و ائمه ۲- حجت نهان: عقل انسان‌ها

هدایت مستمر

درس دوم

۲ / ص / غ - جای خالی

■ وقتی از فطرت انسان سخن می‌گوییم، منظور آفرینش خاص انسان و ویژگی‌هایی است که در اصل آفرینش وی وجود دارد.

■ به سبب ویژگی‌های فطری مشترک، خداوند یک برنامه‌ی کلی به انسان‌ها عنایت کرده تا آنان را به هدف مشترکی که در خلقتشان قرار داده است، برساند. این برنامه، اسلام نام دارد که به معنای تسلیم بودن در برابر خداست.

■ محتوای اصلی دعوت پیامبران یکسان بوده است و همه‌ی آن‌ها آورنده‌ی یک دین بوده‌اند. / خرداد ۹۲

■ هر پیامبر جدیدی که از طرف خداوند مبعوث شده است، پیامبران گذشته را تصدیق کرده و خود را ادامه‌دهنده‌ی راه آنان معرفی نموده است.

■ اگر پیامبری در دریافت و ابلاغ وحی معصوم نباشد، دین الهی به درستی به مردم نمی‌رسد و امکان هدایت از مردم سلب می‌شود.

■ اگر پیامبری در تعلیم و تبیین دین معصوم نباشد، امکان انحراف در تعالیم الهی پیدا می‌شود و اعتماد مردم به دین از دست می‌رود. / خرداد ۹۴

■ اگر پیامبری در هنگام اجرای فرمان‌های الهی معصوم نباشد، امکان دارد کارهایی مخالف دستورات الهی انجام دهد و مردم از او سرمشق بگیرند.

■ عصمت باید در مجموعه‌ی رفتارهای پیامبران متجلی شود و بالاتر از همه، ضرورت عصمت در حوزه‌ی مسئولیت‌های مربوط به رسالت است.

ادامه در صفحه بعد

۱ آیات و احادیث

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَ مَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى وَ عِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَ لَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَ يَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ

(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: خداوند یک دین برای پیامبران تشریح کرده و از آنان خواسته این دین را به‌پا دارند و در آن اختلاف و تفرقه نکنند.

وَ قَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ..... و گفتند یهودی یا مسیحی شوید تا رستگار شوید

قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ..... بگو (ای پیامبر (ص)) از آئین ابراهیم حق‌گرا (بی‌روی می‌کنیم)

وَ مَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ..... و او از مشرکین نبود. / دی ۹۲

قُولُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ ..... بگویید ایمان آوردیم به خداوند

وَ مَا أَنْزَلْنَا إِلَيْنَا ..... و به آن چه بر ما نازل شده

وَ مَا أَنْزَلَ إِلَيْنَا إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ ..... و آن چه بر ابراهیم و اسماعیل و اسحاق

وَ يَعْقُوبَ وَ الْأَسْبَاطَ ..... و یعقوب و نوادگانش نازل شده

وَ مَا أَوْتِيَ مُوسَى وَ عِيسَى ..... و آن چه به موسی و عیسی داده شده

وَ مَا أَوْتِيَ النَّبِيِّينَ مِنْ رَبِّهِمْ ..... و آن چه به پیامبران (دیگر) از جانب پروردگارشان داده شد.

لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ ..... میان هیچ‌یک از آن‌ها فرق نمی‌گذاریم.

وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ..... و ما تسلیم فرمان اویم.

پیام: ۱- کسانی که از مردم می‌خواهند پیرو ادیان دیگری مانند یهودیت یا مسیحیت شوند، راه نادرستی را می‌پیمایند. همه باید به آیین ابراهیم حق‌گرا که همان دین اسلام است، دعوت کنند. ۲- هدایت‌شده‌ی واقعی، کسی است که به همه‌ی پیامبران ایمان داشته و میان آن‌ها تفرقه نیندازد.

أَنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ..... همانا دین نزد خدا اسلام است.

وَ مَا اخْتَلَفَ الدِّينَ أَوْثُوا الْكِتَابَ ..... و اهل کتاب اختلاف نکردند

إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ ..... مگر بعد از آن که از حقیقت آگاه شدند

ادامه در صفحه بعد

ادامه از صفحه قبل

بَغِيًّا يَبِيْنَهُمْ ..... (اختلافی) از روی ستم و تجاوز بيشان
وَ مِنْ يَكْفُرْ بآيَاتِ اللّٰهِ ..... و هر کس به آیات خداوند کفر ورزد
فَإِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ..... (بداند که) همانا خداوند سریع الحساب است.
پیام: این آیه پیامبر «علت وجود ادیان مختلف در جهان» است. اسلام (تسلیم خدا بودن) نام تنها دین الهی است و کسانی سبب تفرقه در دین شدند که به حقیقت آگاه بودند اما با سرکشی و کفر به آیات الهی دست به این کار زدند.

وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید)

پیامبر اکرم (ص): «نَحْنُ مَعَاشِرُ الْأَنْبِيَاءِ أَمْرُنَا أَنْ نَكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عَقُولِهِمْ»

پیام: این آیه و حدیث به «رشد تدریجی سطح فکر جوامع و اقوام» از علل آمدن پیامبران متعدد اشاره دارد. / دی ۹۴ - خرداد ۸۹ /
هر پیامبری دین الهی را متناسب با سطح درک و فهم مردم برای قوم و دوره‌ی خود تبلیغ می‌کند تا مردم آن دوره بتوانند آن پیام را بفهمند و درک کنند. / دی ۹۱ /

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَ كَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: این آیه به ختم نبوت اشاره دارد. حضرت محمد (ص) آخرین پیامبر خداست و پس از ایشان پیامبری نیست.

اللّٰهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ

(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: خداوند مسئولیت پیامبری را بر عهده‌ی کسانی قرار می‌دهد که می‌داند توانایی و ویژگی انجام این مسئولیت را دارند.

ادامه از صفحه قبل

■ تعیین امام معصوم از طرف خداوند سبب شد که نقش‌ها و مسئولیت‌های پیامبر، به‌جز دریافت و ابلاغ وحی ادامه یابد. / خرداد ۹۴ /

اصطلاحات ۳

وحی: به معنای القای معانی و معارف به قلب پیامبر از سوی خداوند و سخن گفتن خداوند و جبرئیل با اوست. / شهریور ۹۳ - دی ۸۹ - شهریور ۸۸ /

معجزه: پیامبران از جانب خداوند، کارهای خارق‌العاده‌ی انجام می‌دهند که هیچ‌کس نمی‌تواند مانند آن را انجام دهد تا مردم دریابند که آنان با خداوند ارتباط دارند و از طرف او مأمور به پیامبری شده‌اند. قرآن کریم آن را «آیت» یعنی نشانه و علامت نبوت می‌خواند و دانشمندان اسلامی آن را «معجزه» می‌نامند. زیرا عجز و ناتوانی سایر افراد را آشکار می‌سازد.

عصمت: پیامبر زمانی می‌تواند مسئولیت خود را به درستی انجام دهد که تحت تأثیر هواهای نفسانی قرار نگیرد و مرتکب خطا و گناه نگردد. / دی ۹۳ - شهریور ۹۳ /

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

فطرت مشترک و دین واحد

◀ چرا تعدد پیامبران به معنای تعدد و اختلاف در دین و اصول دعوت آنان نیست؟ زیرا هیچ پیامبری نیامده است مگر این که مردم را به **محورهای اصلی** دین واحد فراخوانده است. به همین جهت است که می‌گوییم **محتوای اصلی** دعوت پیامبران **یکسان** بوده است و همه‌ی آن‌ها آورنده‌ی **یک** دین بوده‌اند.

◀ چرا تفاوت تعالیم پیامبران در برخی از احکام فرعی سبب نمی‌شد که هر کدام دین خاصی بیاورند و اصل دین و راه آنان مختلف شود؟ چون همه‌ی آن‌ها در **محورهای اصلی** و نیز در **اصل بسیاری از احکام** مانند نماز، روزه، جهاد و امر به معروف و نهی از منکر مشترک بودند.

علل آمدن پیامبران متعدد

◀ **علل آمدن پیامبران متعدد را نام ببرید.** ۱- لزوم استمرار در دعوت و ترویج پیوسته‌ی آن، ۲- رشد تدریجی سطح فکر جوامع و اقوام، ۳- از بین رفتن یا تحریف تعالیم پیامبر پیشین.

◀ **علل آمدن پیامبران متعدد را توضیح دهید.** / شهریور ۹۴ - خرداد ۹۰ /

۱- **لازمه‌ی استقرار و ماندگاری** یک پیام، **تبلیغ دائمی و مستمر** آن است. پیامبران الهی با ایمان راسخ و مجاهدتی بی‌مانند، قدم در راه تبلیغ دین الهی می‌گذاشتند تا خداپرستی، عدالت‌خواهی و ... بماند و رذائل اخلاقی از بین برود. ۲- به دلیل رشد تدریجی فکر و اندیشه و فرهنگ، لازم بود تا در هر عصر و دوره‌ی پیامبران جدیدی مبعوث شوند تا همان **اصول ثابت دین الهی را درخور فهم و اندیشه‌ی انسان‌های دوران خود** بیان کنند تا آنان پیام الهی را بفهمند. ۳- به علت **ابتدایی بودن سطح**

فرهنگ و زندگی اجتماعی و عدم توسعه‌ی کتابت، تعلیمات انبیا به تدریج فراموش می‌گردید یا به گونه‌ای **عوض** می‌شد که دیگر به اصل آن شباهتی نداشت، بر این اساس، پیامبران بعدی می‌آمدند و تعلیمات اصیل و تحریف‌نشده را بار دیگر به انسان‌ها ابلاغ می‌کردند.

◀ **نتیجه‌ی تداوم پیامبران در ترویج و تبلیغ پیوسته‌ی دین الهی چه بود؟**
این تداوم سبب شد که تعالیم الهی در میان مردم بماند، جزء آداب و فرهنگ آنان شود و کسانی نتوانند به سادگی آن را از میان جامعه‌ی بشری بیرون کنند.

◀ **اگر خدای متعال یک دین برای انسان‌ها فرستاده، پس چرا اکنون ادیان مختلفی در جهان وجود دارد؟ قرآن کریم منشأ اصلی اختلاف و چند دینی را چه عاملی معرفی می‌کند؟** / خرداد ۹۳ - شهریور ۹۲ - خرداد ۹۱ - شهریور ۹۰ /

آن دسته از رهبران دینی معرفی می‌کند که به **خاطر حفظ مقام و موقعیت و منافع خود** در برابر دعوت پیامبر جدید ایستادند و پیامبری او را انکار کردند و سبب اختلاف و چند دسته شدن پیروان پیامبران شدند.

ویژگی‌های پیامبران

◀ **ویژگی‌های پیامبران را نام ببرید.** ۱- وحی، ۲- اعجاز، ۳- عصمت
◀ **پیامبران چه زمانی می‌توانند مسئولیت خود را به‌درستی انجام دهند؟** / دی ۹۳ - شهریور ۹۳ /

زمانی که تحت تأثیر هواهای نفسانی قرار نگیرد و مرتکب خطا و گناه نگردد.

◀ **مردم چه زمانی گفته‌ها و هدایت‌های پیامبر را می‌پذیرند؟**

زمانی که مطمئن باشند هیچ‌گاه مرتکب گناه و اشتباه نمی‌گردند.

ادامه از صفحه قبل

۱- توجه به نیازهای متغیر، در عین توجه به نیازهای ثابت، ۲- وجود قوانین تنظیم‌کننده، ۳- اختیارات حاکم و نظام اسلامی

◀ **نیازهای ثابت و متغیر چه نیازهایی هستند؟ با ذکر مثال توضیح دهید.**

نیازهای ثابت در همه‌ی زمان‌ها برای بشر وجود دارند و از بین نمی‌روند. دین اسلام برای این نیازها قوانین ثابت دارد. مانند نیاز به عدالت، امنیت و شغل.

نیازهای متغیر در داخل نیازهای ثابت خود، از روش‌ها و شیوه‌های مختلف و متغیری برای پاسخ‌گویی به نیازهای ثابت خود، استفاده می‌کنند. مانند شیوه و چگونگی داد و ستد یا چگونگی تأمین امنیت.

◀ **چگونه با وجود «قوانین تنظیم‌کننده» احکام و مقررات اسلامی می‌تواند پاسخگوی نیازهای متغیر زمان باشد؟** / شهریور ۹۴

زیرا این قوانین به مقررات اسلامی خاصیت انطباق و تحرک می‌دهد. بر همه‌ی احکام و مقررات اسلامی تسلط دارند و مانند بازرسان عالی احکام و مقررات را تحت نظر قرار می‌دهند و کنترل می‌کنند.

◀ **دو مورد از قوانین تنظیم‌کننده را نام ببرید.** ۱- پیامبر (ص) فرموده است: «لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام - اسلام با ضرر دیدن و ضرر رساندن مخالف است.» طبق این قاعده اگر روزهی ماه رمضان برای شخصی ضرر داشته باشد، بر او حرام می‌گردد. ۲- در قرآن کریم آمده: «ما جعل علیکم فی الدین من حرج - خداوند در دین برای شما، تنگی و اضطراب قرار نداده است.» براساس این قاعده، اگر مسلمانی یا جامعه‌ی اسلامی در اجرای یک قانون دچار اضطراب شود، می‌تواند با نظر فقیه آن را به شکلی انجام دهد که از اضطراب بیرون آید.

◀ **چرا اسلام به حاکم و نظام اسلامی اختیارات ویژه داده است؟**

زیرا تحولات و مسائل اجتماعی گاهی شرایط خاصی را در جامعه‌ی اسلامی پدید می‌آورد که نیازمند قوانین و مقررات ویژه‌ی آن شرایط است. مانند صنعت بیمه و بانکداری.

◀ **مصون بودن پیامبران از گناه و خطا ناشی از چیست؟** / شهریور ۹۱

پیامبران چنان مرتبه‌ای از ایمان و تقوا را دارند که هیچ‌گاه به سوی گناه نمی‌روند. همچنین از چنان بینش عمیقی برخوردارند که گرفتار خطا و اشتباه نمی‌شوند.

آخرین پیام‌آور الهی

◀ **عواملی که انسان‌ها را بی‌نیاز از کتاب جدید می‌نمود، نام ببرید.** / شهریور ۸۹

۱- آمادگی جامعه‌ی بشری برای دریافت برنامه‌ی کامل زندگی، ۲- حفظ قرآن کریم از تحریف، ۳- وجود امام معصوم پس از پیامبر اکرم (ص)، ۴- پیش‌بینی راه‌های پاسخ‌گویی به نیازهای زمانه.

◀ **چگونه با «آمادگی جامعه‌ی بشری برای دریافت برنامه‌ی کامل زندگی» نبوت پایان پذیرفت؟**

در عصر نزول قرآن رشد عقلی بشریت به میزانی رسیده بود که بتواند کامل‌ترین برنامه را دریافت کند و به کمک این برنامه، پاسخ نیازهای فردی و اجتماعی خود را به دست آورد. انسان‌ها، وارد دوره‌ی بلوغ فکری شده بودند و مؤمنان با تفکر در قرآن می‌توانستند در هر دوره‌ای به دروازه‌های جدیدی از معرفت دست یابند.

◀ **توضیح دهید چرا قرآن کریم به «تکمیل» و «تصحیح» نیاز ندارد؟** / خرداد ۸۸

در پرتو عنایت الهی و با اهتمام پیامبر اکرم (ص) در جمع‌آوری و حفظ قرآن و با تلاش و کوشش مسلمانان، این کتاب دچار تحریف نشد و هیچ کلمه‌ای بر آن افزوده یا از آن کم نگردید.

◀ **شرط آن‌که بتوان پاسخ به سؤال‌ها و نیازهای جوامع را در همه‌ی دوره‌ها به دست آورد، چیست؟**

از روش علمی و درست تحقیق که به وسیله‌ی عالمان و متخصصان دین تدوین شده است، استفاده گردد و با دانش لازم و بصیرت کافی عمل شود.

◀ **ویژگی‌های دین اسلام که سبب انطباق آن با نیازهای متغیر زمان می‌شود را نام ببرید.** / دی ۹۰ - خرداد ۸۹

معجزه‌ای از نوع کتاب

درس سوم

۲ / ص / غ - جای خالی

■ معجزه‌های پیامبران به اذن خدا انجام می‌شد و فقط برای اثبات نبوت پیامبران به کار می‌رفت. ■ برخی از پیامبران گذشته کتاب آسمانی داشتند اما به عنوان معجزه مطرح نکردند. فقط قرآن کریم دلیل و سند جاودانه‌ی نبوت پیامبر اکرم (ص) است. ■ تحدی قرآن کریم منحصر به یکی از دو جنبه‌ی لفظی و محتوایی نیست و از مخالفان خواسته شده که برای اثبات ادعای خود سوره‌ای بیاورند که چه از نظر لفظی و چه از نظر محتوایی شبیه قرآن باشد. ■ اولین آیات نازل شده بر پیامبر اکرم (ص) (۵ آیه‌ی اول سوره‌ی علق)، با تکریم علم و دانش و نسبت دادن آن به خداوند، بیانگر «تأثیرناپذیری قرآن از فرهنگ و عقاید دوران جاهلیت» است.

ادامه در صفحه بعد

۱ آیات و احادیث

وَ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا ..... و اگر شک دارید در آن‌چه بر بنده‌مان نازل کردیم، فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ ..... پس یک سوره همانند آن بیاورید وَ ادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنَ دُونِ اللَّهِ ..... و گواهان خود غیر از خدا را فراخوانید إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ..... اگر راست می‌گویید فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ لَنْ تَفْعَلُوا ..... پس اگر انجام ندادید و هرگز انجام نمی‌دهید فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ..... پس بترسید از آتشی که هیزمش مردمان و سنگ‌ها هستند أَعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ..... و برای کافران آماده شده است. / خرداد ۹۲ - شهریور ۹۰ - دی ۹۰ - دی ۸۸

پیام: ۱- کسی که می‌پندارد قرآن کریم از جانب خدا نیست، برای اثبات ادعای خود باید سوره‌ای مانند یکی از سوره‌های قرآن بیاورد. در این آیه قرآن کریم «تحدی» یعنی دعوت به مبارزه طلبی کرده است. ۲- اگر کسی بدون دلیل منکر الهی بودن قرآن باشد، عذاب الهی در انتظار اوست.

ادامه در صفحه بعد

ادامه از صفحه قبل

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ ..... پس آیا در قرآن تدبیر نمی‌کنند؟
 وَ لَوْ كَانْ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ ..... و اگر از نزد غیر خدا می‌بود،
 لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ..... همانا در آن ناسازگاری بسیار می‌یافتند.

پیام: ۱- این آیه به «انسجام درونی در عین نزول تدریجی» از ویژگی‌های اعجاز محتوایی قرآن اشاره دارد. / خرداد ۹۳

۲- طبق این آیه یکی از دلایل الهی بودن قرآن، نبودن اختلاف و ناسازگاری در محتوای این کتاب است. / خرداد ۹۱
 وَ مَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لِأَنَّ تَابَ الْمُبْطِلُونَ
 (ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: این آیه بیانگر «امی بودن پیامبر (ص)» است. در صورتی که پیامبر (ص) خواندن و نوشتن می‌دانست، جای آن بود که کج‌اندیشان درباره‌ی الهی بودن قرآن دچار شک شوند.

ادامه از صفحه قبل

■ از موضوعات شگفت‌انگیز و زیبا در رابطه با معجزه بودن قرآن کریم، عرضه‌ی آن توسط پیامبری امی و درس نخوانده بود. / خرداد ۹۴

۳ اصطلاحات

تحدی: قرآن کریم از مخالفان می‌خواهد اگر در الهی بودن این کتاب شک دارند، یک سوره مانند آن بیاورند. این دعوت به مبارزه را تحدی می‌گویند. / شهریور ۹۴ - دی ۹۱ - خرداد ۸۹

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

سند و دلیل نبوت

◀ ویژگی قرآن که آن را از سایر کتاب‌های آسمانی ممتاز می‌کند، بنویسید. / خرداد ۹۰
دلیل و سند جاودانه‌ی نبوت پیامبر اکرم (ص) است.

◀ دو مورد از معجزه‌های حضرت موسی (ع) و حضرت عیسی (ع) را بنویسید.
 حضرت موسی (ع): یکی تبدیل شدن عصایش به ماری بزرگ و دیگری نوری که هنگام بیرون آمدن دست او از گریبان همه جا را روشن می‌کرد.
 حضرت عیسی (ع): شفا دادن بیماران لاعلاج، زنده کردن مردگان

◀ آسان‌ترین راه برای غیر الهی نشان دادن اسلام و قرآن کریم چیست؟ / شهریور ۹۳
 آوردن سوره‌های مشابه یکی از سوره‌های قرآن

◀ چرا خداوند معجزه‌ی پیامبر اسلام را از نوع کتاب قرار داده است؟ اگر معجزه‌ی پیامبر اکرم (ص) از نوع کتاب و علم و فرهنگ نبود، چه مشکلی پیش می‌آمد؟ / دی ۹۴ - خرداد ۹۳ - شهریور ۹۱ - دی ۹۰

از آنجا که پیامبر اکرم (ص) آخرین پیامبر و تعلیمات ایشان برای همه‌ی زمان‌های بعد از اوست، سند نبوت و حقانیت او نیز به گونه‌ای است که در همه‌ی زمان‌ها حضور دارد. اگر معجزه‌ی پیامبر (ص) از نوع کتاب و علم و فرهنگ نبود، نمی‌توانست شاهی حاضر و دائمی بر نبوت ایشان باشد.

جنبه‌های اعجاز قرآن

◀ جنبه‌های اعجاز قرآن کریم را نام ببرید. / شهریور ۹۳

۱- اعجاز لفظی ۲- اعجاز محتوایی
 ◀ فصاحت و بلاغت قرآن، رسایی در معنا با وجود ایجاز و اختصار، موزون بودن کلمه‌ها، رسایی در تعبیرات که سبب نفوذ خارق‌العاده‌ی قرآن در افکار و نفوس شده است، بیانگر کدام جنبه از اعجاز قرآن کریم است؟

/ دی ۹۴ - دی ۹۳ - خرداد ۹۱ - خرداد ۸۹ - خرداد ۸۸
 اعجاز لفظی

◀ ویژگی‌های اعجاز محتوایی قرآن کریم را نام ببرید.

۱- انسجام درونی در عین نزول تدریجی، ۲- تأثیرناپذیری از عقاید دوران جاهلیت، ۳- جامعیت و همه‌جانبه بودن، ۴- تازگی و شادابی دائمی، ۵- ذکر نکات علمی بی‌سابقه
 ◀ توضیح دهید چگونه قرآن کریم در عین نزول تدریجی، انسجام درونی دارد؟
 با این که بیش از شش هزار آیه‌ی قرآن کریم در طول ۲۳ سال نازل شده و درباره‌ی موضوعات متنوعی مانند توحید، معاد، انسان و ... سخن گفته است، با وجود این، نه

تنها میان آیات آن تعارض و ناسازگاری نیست، بلکه آیاتش دقیق‌تر از اعضای یک بدن با یکدیگر هماهنگ‌اند.

◀ تأثیرناپذیری از عقاید دوران جاهلیت را شرح دهید.

قرآن کریم نه تنها از فرهنگ جاهلی زمان خود تأثیر نپذیرفت، بلکه به شدت با آداب جاهلی و رسوم خرافی آن مبارزه کرد و به اصلاح جامعه پرداخت و از موضوع‌هایی چون عدالت‌خواهی، علم‌دوستی و حقوق برابر انسان‌ها که آرمان مقدس بشریت به شمار می‌روند، سخن گفت.

◀ از نشانه‌های اعجاز محتوایی قرآن کریم «جامعیت و همه‌جانبه بودن» را شرح دهید. / شهریور ۸۹

قرآن کریم با وجود این که حدود پانزده قرن پیش و در جامعه‌ای به دور از فرهنگ و دانش نازل شده، در مورد همه‌ی مسائل مهم و حیاتی که انسان در هدایت بدان نیاز دارد، سخن گفته و چیزی را فروگذار نکرده است. این کتاب فقط از امور معنوی یا آخرت سخن نمی‌گوید، بلکه از زندگی مادی و دنیوی انسان، مسئولیت‌های اجتماعی و رابطه‌ی وی با انسان‌های دیگر سخن می‌گوید و برنامه‌ای جامع و همه‌جانبه را در اختیارش قرار می‌دهد.

◀ چرا قرآن کریم، کتاب دیروز، امروز و فرداهای انسان‌هاست؟ / شهریور ۸۸

معمولاً افکار و اندیشه‌ها به تدریج کهنه می‌شوند و با پیشرفت فرهنگ و دانش بشری همه یا قسمتی از آن‌ها جای خود را به اندیشه‌های جدید می‌دهند. اما می‌بینیم که قرآن کریم نه تنها با پیشرفت زمانه کهنه نمی‌شود، بلکه افق‌های جدیدی از حکمت، علم و معرفت را به روی جویندگان می‌گشاید. این کتاب، کتاب دیروز، امروز و فرداهای انسان‌هاست. هرچه زمان بگذرد و انسان‌ها به درجات عالی‌تری از فرهنگ و دانش برسند، درخشندگی و شادابی آن بیشتر نمایان خواهد شد.

◀ دو نمونه از نکات علمی که در قرآن کریم به آن اشاره شده را نام ببرید.

۱- زوجیت در موجودات: مردم از وجود زوجیت در انسان‌ها و حیوان‌ها مطلع بودند، اما بعدها دانشمندان دانستند که نوعی از زوجیت در گیاهان هم هست. قرآن فرموده: از هر گیاهی به صورت زوج در آن رویانیدیم. امروزه روشن شده که گونه‌هایی از زوجیت در سایر موجودات هم وجود دارد. قرآن فرموده: از هر چیز دو گونه آفریدیم.
 ۲- جاذبه‌ی میان ستارگان: تا قبل از قرن ۱۸ دانشمندان فکر می‌کردند که ستارگان به سقف آسمان‌ها چسبیده‌اند و به همین علت نمی‌افتند. قرآن با خبر از جاذبه‌ی ستارگان، آن را عامل در هم نرفتن ستارگان در یکدیگر معرفی کرد.

۱ آیات و احادیث

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُرَكِّبُهُمْ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ إِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ
 آن‌گاه که در میان آنان فرستاده‌ای از خودشان برانگیخت. / خرداد ۸۸ /
 که بر آنان آیات او را تلاوت می‌کند و آن‌ها را پاک می‌کند
 و به آن‌ها کتاب و حکمت می‌آموزد
 گرچه از قبل در گمراهی آشکار بودند.
پیام: ۱- یکی از وظایف پیامبر اکرم (ص) خواندن آیات قرآن برای مردم است. این آیه ابتدا بر «دریافت و ابلاغ وحی» از قلمروهای رسالت پیامبر (ص) اشاره دارد.

۲- وظیفه‌ی دیگر ایشان تزکیه و تعلیم کتاب و حکمت می‌باشد. این آیه سپس بر «مرجعیت دینی» از قلمروهای رسالت پیامبر (ص) اشاره دارد.
 قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ الرَّسُولَ
 فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ
 بگو (ای پیامبر) خدا و رسول را اطاعت کنید.
 پس اگر روی برتابند، همانا خداوند کافران را دوست ندارد.
 / دی ۹۳ - شهریور ۹۱ /

پیام: هر انسانی وظیفه دارد از خدا و رسول او اطاعت کند. این آیه بر «ولایت ظاهری» اشاره دارد.
 اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا
 يُخْرِجُهُم مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
 وَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ
 يُخْرِجُوهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ
 أولئك أصحاب النار
 هم فيها خالدون
 خداوند سرپرست کسانی است که ایمان آورده‌اند
 آنان را از تاریکی‌ها به سوی نور بیرون می‌برد
 و کسانی که کفر می‌ورزند، سرپرستان طاغوت است
 آنان را از نور به تاریکی‌ها بیرون می‌برد.
 آن‌ها یاران آتش‌اند
 و در آن جاودان‌اند.
پیام: ۱- آن کس می‌تواند از تاریکی به نور درآید که به خدا ایمان داشته و ولایت الهی را بپذیرد.
 ۲- اگر کسی ولایت و سرپرستی خداوند را نپذیرد و به ولایت طاغوت درآید، نتیجه‌اش گرفتار شدن در آتش جهنم خواهد بود.

وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا
 (ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: مسلمانان نباید سلطه‌ی بیگانگان را بپذیرند. این آیه به «حفظ استقلال جامعه‌ی اسلامی در برابر کفار» و «قاعده‌ی نفی سبیل» در راستای «پذیرش ولایت الهی و نپذیرفتن حاکمیت طاغوت» اشاره دارد.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ وَ مَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَكَّمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ
 (ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: مسلمانان نباید برای داوری به طاغوت مراجعه کنند. این آیه به «ضرورت پذیرش ولایت الهی و دوری از طاغوت» اشاره دارد.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ
 وَ أَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ
 لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ
 به تحقیق ما پیامبران خود را با دلایل روشن فرستادیم
 و با آن‌ها کتاب و میزان نازل کردیم
 تا مردم به عدالت برخیزند.

پیام: مسلمانان وظیفه دارند جامعه‌ی براساس عدل بنا کنند. این آیه به «اجرای احکام اسلام» از دلایل تشکیل حکومت اسلامی اشاره دارد.

۲ ص / غ - جای خالی

اولین و برترین کاتب و حافظ قرآن، حضرت **علی (ع)** بود.

گفتار و رفتار پیامبر(ص) اولین و معتبرترین مرجع علمی برای فهم عمیق آیات الهی است. / شهریور ۹۴ - خرداد ۹۱ و ۹۰ /

رسول خدا (ص) اولین و بزرگ‌ترین معلم قرآن بوده است.

با توجه به سخن امام باقر (ع)، اسلام بر «**پنج پایه**» نماز، زکات، روزه، حج و ولایت استوار است و از میان آن‌ها «**ولایت**» مهم‌ترین پایه است. زیرا وقتی ولایت و حکومت اسلامی برقرار شود، فرصت برای اجرای تمام احکام دین فراهم می‌شود.

مهم‌ترین بخش زندگی اجتماعی، **حکومت و اداره‌ی جامعه** است.

یکی از اهداف ارسال پیامبران آن بود که مردم، **جامعه‌ای بر پایه‌ی عدل بنا کنند**.

مراجعه‌ی به طاغوت و انجام دستوره‌ی وی بر مسلمانان **حرام** است. / خرداد ۹۰ /

هدایت معنوی، نمونه‌ی دیگر **ولایت معنوی** است که از طریق امداد غیبی، الهامات روحی و معنوی و تصرف در قلوب انجام می‌شود نه از طریق آموزش معمولی و عمومی و هر قدر درجه‌ی **ایمان و عمل** انسان‌ها بالاتر باشد، استعداد و لیاقت دریافت هدایت معنوی را بیشتر کسب می‌کنند.

۳ اصطلاحات

طاغوت: کسانی که به مردم فرمان می‌دهند و قانون‌گذاری می‌کنند، در حالی که خداوند آن‌ها را تعیین نکرده و فرمان و قانونشان نشأت گرفته از قرآن یعنی فرمان الهی نیست، طاغوت نامیده می‌شوند. / خرداد ۹۳ - خرداد ۹۲ - دی ۹۰ - شهریور ۸۹ - شهریور ۸۸ - دی ۸۸ /

قاعده‌ی نفی سبیل: قرآن کریم از مسلمانان می‌خواهد که سلطه‌ی بیگانگان را نپذیرند و زیر بار آن‌ها نروند. این حکم قرآنی را «قاعده‌ی نفی سبیل» می‌گویند. / دی ۹۴ - شهریور ۹۳ /

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

قلمرو رسالت

سه قلمرو رسالت پیامبر اکرم (ص) را نام ببرید. / شهریور ۹۲ - دی ۹۱ - شهریور ۹۰ - دی ۸۹ /

۱- دریافت و ابلاغ وحی، ۲- تعلیم و تبیین تعلیم وحی (مرجعیت دینی)
۳- اجرای قوانین الهی از طریق ولایت بر جامعه (ولایت ظاهری).

برای حفظ پیام الهی و امکان دسترسی مردم به آن چه اقدامی انجام شد؟

عده‌ای از یاران آن حضرت آیات قرآن را می‌نوشتند و عده‌ی زیادی هم بودند که آیات و سوره‌ها را در سینه‌ی خود حفظ می‌کردند. نویسندگان قرآن را «کاتبان وحی» و حفظ‌کنندگان آیات را «حفاظان وحی» می‌نامیدند.

از قلمروهای رسالت پیامبر (ص)، تعلیم و تبیین تعلیم وحی را شرح دهید.

پیامبر اکرم (ص) فقط رساننده‌ی وحی نبود، بلکه وظیفه‌ی تعلیم و تبیین قرآن کریم را نیز برعهده داشت تا مردم بتوانند به معارف بلند این کتاب آسمانی دست یابند و جزئیات احکام و قوانین را بفهمند و شیوه‌ی عمل کردن به آن را بیاموزند. ما هم اکنون نماز، روزه و بسیاری از وظایف خود را که کلیات آن‌ها در قرآن کریم آمده، مطابق گفتار و رفتار رسول خدا (ص) انجام می‌دهیم.

«ولایت ظاهری» از قلمرو رسالت پیامبر اکرم (ص) را توضیح دهید. / خرداد ۸۹ - دی ۸۹ /

منظور از ولایت ظاهری، سرپرستی و رهبری بر جامعه و اجرای قوانین الهی و احکام خداوند است. به همین جهت پیامبر (ص) به محض این که مردم مدینه اسلام را پذیرفتند، به مدینه هجرت کرد و به کمک مردم آن شهر (انصار) و مهاجرانی که از مکه آمده بودند، حکومتی را که بر مبنای قوانین اسلام اداره می‌شد، پی‌ریزی نمود. ایشان مسجد مدینه را که همان روزهای اول ورود به شهر ساخته شد، محل حکومت و رهبری خود قرار داد و احکام خداوند را در همه‌ی ابعاد سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی با کمک مردم به اجرا درآورد و به گسترش عدالت پرداخت.

چرا حدیث: «بنی الاسلام علی خمس ... و لم یناد بشيء کما نودی بالولایة» از اهمیت بسیار بالای ولایت حکایت می‌کند؟

زیرا وقتی ولایت و حکومت اسلامی برقرار شود، فرصت برای اجرای تمام احکام دین از جمله نماز، زکات، روزه و حج فراهم می‌شود و مردم اعمال خود را در سایه‌ی ولایت الهی انجام می‌دهند.

چرا جامعه‌ی اسلامی نیازمند ولایت و حکومت است؟ نام ببرید.

۱- جامعیت دین اسلام، ۲- ضرورت اجرای احکام اسلامی، ۳- پذیرش ولایت الهی و پذیرفتن حاکمیت طاغوت، ۴- حفظ استقلال جامعه‌ی اسلامی در برابر کفار

چگونه براساس «جامعیت دین اسلام» نیاز به حکومت و ولایت ثابت می‌شود؟

/ خرداد ۹۴ /

اسلام یک دین کامل و دربر دارنده‌ی هدایت انسان در همه‌ی ابعاد فردی و اجتماعی آن است. از آن جایی که حیات فردی و اجتماعی انسان امری به هم پیوسته و کاملاً مرتبط با یکدیگر است، برنامه‌ی هدایت وی نیز باید جامع و دربر گیرنده‌ی هر دو جنبه‌ی حیات انسان باشد و همه‌ی بخش‌های زندگی وی را پوشش دهد. مهم‌ترین بخش زندگی اجتماعی، حکومت و اداره‌ی جامعه است و یک دین کامل، از این بخش زندگی که بر همه‌ی بخش‌ها تأثیر می‌گذارد، غافل نمی‌ماند.

چرا «اجرای احکام اسلامی» نیاز به حکومت و ولایت را ضروری می‌سازد؟ / خرداد ۹۴ /

یکی از اهداف ارسال پیامبران آن بود که مردم، جامعه‌ای بر پایه‌ی عدل بناکنند و روابط خود را براساس قوانین عادلانه بنا نهند. این هدف بزرگ بدون وجود یک نظام حکومتی سالم میسر نیست. هم‌چنین قرآن کریم برای رسیدن به جامعه‌ی عادلانه احکامی مانند خمس، زکات و حفظ استقلال جامعه دارد. اجرای این قوانین بدون تشکیل حکومت اسلامی امکان‌پذیر نیست.

از دلایل تشکیل حکومت اسلامی «پذیرش ولایت الهی و پذیرفتن حاکمیت طاغوت» را توضیح دهید.

ولی و سرپرست حقیقی انسان‌ها خداست و به همین جهت، فرمانبرداری و اطاعت از دستوره‌ای او و کسانی که خودش معین کرده، ضروری و واجب است. اجرای هر قانون و پیروی از هر کس هنگامی صحیح است که به گونه‌ای به قانون الهی و فرمان او بازگردد.

چگونه تشکیل حکومت اسلامی موجب «حفظ استقلال جامعه‌ی اسلامی» می‌شود؟ / خرداد ۹۴ - دی ۹۲ /

تشکیل حکومت اسلامی، با آن رهبری که خداوند معین فرموده، هم مانع سلطه‌ی بیگانگان می‌شود و هم می‌تواند روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را با سایر کشورها به گونه‌ای تنظیم کند که جامعه‌ی اسلامی استقلال خود را در جهات مختلف حفظ نماید و بیگانگان راهی برای تسلط بر مسلمانان نیابند.

بالاترین و برترین مقام پیامبر خدا (ص) چیست؟ / دی ۹۴ - شهریور ۸۹ /

ولایت معنوی، رسول خدا (ص) با انجام وظایف عبودیت و بندگی به مرتبه‌ای از کمال نائل شد که می‌توانست عالم غیب و ماورای طبیعت را مشاهده کند و واسطه‌ی فیض خالق به مخلوق شود و به اذن الهی در عالم طبیعت تصرف نماید. به‌طور مثال، بیمار را شفا بخشد، خطری را دفع نماید و حاجات مردم را برآورده سازد.

تداوم رسالت

درس پنجم

۱ آیات و احادیث

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ..... خدا و پیامبر و صاحبان امر را که از شماست، اطاعت کنید. فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا (ادامه‌ی ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: ۱- هر مسلمانی در هر عصر و زمانی که زندگی می‌کند، باید در برنامه‌های زندگی خود از خداوند، پیامبر (ص) و صاحبان امر (امامان دوازده گانه) اطاعت کند. ۲- از آن‌جا که این سه اطاعت در کنار هم قرار گرفته‌اند، سرپیچی از هر کدام حرام است. ۳- از آن‌جا که مصداق صاحب امر در آیه مشخص نشده، رسول خدا (ص) در حدیث جابر مصداق آن را که همان امامان دوازده‌گانه هستند، بیان فرمودند.

ادامه در صفحه بعد

۲ ص / غ - جای خالی

■ قلمرو اول رسالت یعنی دریافت و ابلاغ وحی با وجود قرآن و حفظ آن در میان مسلمانان پایان می‌پذیرد و آن بخش از رسالت پیامبر که مربوط به نبوت می‌باشد، با رحلت ایشان تمام می‌شود اما سایر قلمروها یعنی «تعلیم و تبیین تعلیم وحی» و «ولایت ظاهری» ادامه می‌یابد و مقام «ولایت معنوی» نیز استمرار دارد.

ادامه در صفحه بعد

ادامه از صفحه قبل

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا ..... و کسانی که ایمان آورده‌اند، است
الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ ..... کسانی که نماز را به‌پا می‌دارند و زکات می‌دهند،
وَهُمْ رَاكِعُونَ ..... در حالی که رکوع می‌کنند. / شهریور ۹۳ - دی ۹۱ - دی ۸۹ - خرداد ۸۸ / (حفظ شود)
پیام: این آیه به آیهی «ولایت مشهور» است و اشاره به ولایت حضرت علی (ع) دارد.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ..... ای پیامبر آن چه از پروردگارت بر تو نازل شده برسان
وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ..... و اگر انجام ندهی، رسالت او را نرسانده‌ای
وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ..... و خداوند تو را از مردم در امان می‌دارد.
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ..... همانا خداوند گروه کافران را هدایت نمی‌کند. / دی ۹۰ - شهریور ۸۹ /

پیام: ۱- این آیه در مراسم «حجّة البلاغ» یا «حجّة الوداع» بر پیامبر نازل شد. ۲- خداوند به پیامبر (ص) فرمان می‌دهد که آن چه بر او نازل شده و بدان فرمان یافته را به مردم ابلاغ کند. ۳- اهمیت این فرمان به آن میزان است که اگر انجام نشود، اصل رسالت به انجام نرسیده است. ۴- از آن جا که ابلاغ پیام الهی منافع برخی را به خطر می‌انداخت و احتمال آن بود که به مخالفت برخیزند، خداوند به پیامبر (ص) وعده می‌دهد که او را حفظ خواهد کرد.

إِنَّمَا بُرِيدَ اللَّهُ لِيُدْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا (حفظ شود)
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و نباید در امتحان بیاید). / شهریور ۹۴ - دی ۹۳ - خرداد ۹۲ /

پیام: ۱- این آیه به «آیه‌ی تطهیر» مشهور است. ۲- این آیه، عصمت حضرت علی، حضرت فاطمه، امام حسن و امام حسین را اعلام می‌دارد زیرا آنان را از هرگونه رجس و پلیدی دور می‌دارد. ۳- اهل بیت به این معنای خاص که از هر پلیدی دور باشند، فقط شامل همین افراد می‌شوند. ۴- چون اهل بیت معصوم هستند، سخن و عمل آنان معیار و ملاک است یعنی نظر و عمل آنان حجّت است.

پیامبر اکرم (ص): مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً (حفظ شود) / شهریور ۹۴ - خرداد ۹۳ - شهریور ۸۸ /
پیامبر اکرم (ص): إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ التَّقْلِينَ كِتَابَ اللَّهِ وَعِزَّتِي أَهْلَ بَيْتِي مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا
وَإِنِّي لَأَنْتُمْ لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ (حفظ شود) / خرداد ۹۴ - دی ۹۳ - خرداد ۸۹ /

پیام: ۱- همان طور که قرآن و پیامبر لازم و ملزوم یکدیگرند و از هم جدا نمی‌شوند، قرآن و اهل بیت نیز همواره با هم‌اند. ۲- همان طور که قرآن همیشگی است، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی می‌باشد. ۳- در صورتی مسلمانان گمراه نمی‌شوند که از هر دو نقل (قرآن و عترت) پیروی کنند. ۴- نمی‌توان برای هدایت به یکی از این دو تمسک جست. زیرا این دو از یکدیگر جدایی‌ناپذیرند. / شهریور ۹۳ /

پیامبر اکرم (ص): مَنْ كُنْتُ مَوْلَاةً فَهَذَا عَلِيُّ مَوْلَاةً (حفظ شود) / شهریور ۹۲ - دی ۹۲ - شهریور ۹۰ /

پیام: ۱- این حدیث درباره‌ی واقعه‌ی بزرگ غدیر و ولایت حضرت علی (ع) است. ۲- کلمه‌ی «مولی» در این حدیث به معنای سرپرست است، نه دوست.

ادامه از صفحه قبل

■ حدود سه سال از بعثت گذشته بود که این فرمان از جانب خداوند برای پیامبر آمد: «خویشان نزدیک خود را انداز کن» برای انجام این دستور، رسول خدا (ص) چهل نفر از بزرگان بنی‌هاشم را دعوت کرد و درباره‌ی اسلام با آنان سخن گفت.

■ وقتی خداوند حضرت موسی (ع) را مأمور مبارزه با فرعون کرد، آن حضرت از خداوند خواست که برادرش هارون را مشاور، پشتیبان و شریک در امر هدایت مردم قرار دهد. پیامبر اکرم (ص) نیز منزلت حضرت علی (ع) نزد خود را مانند هارون برای موسی (ع) بیان فرموده است، جز این‌که بعد از ایشان پیامبری نیست.

■ سخنان پیامبر (ص) در واقعه‌ی غدیر از جهت سلسله‌ی روایان حدیث بسیار محکم است. صد و ده نفر از اصحاب پیامبر که در غدیر حاضر بوده‌اند، آن را به بی‌هیچ واسطه‌ای از پیامبر نقل کرده‌اند. نام سیصد و پنجاه نفر از دانشمندان و تاریخ‌نویسان اهل سنت که این واقعه را در کتاب‌های خود آورده‌اند، در کتاب «الغدیر» آمده است.

■ لازمه‌ی جانشینی رسول خدا (ص)، علم و معرفت کامل و عصمت از گناه و اشتباه است. / خرداد ۹۳ /

■ تعیین جانشین رسول خدا (ص) با هدایت و راهنمایی خداوند بوده و خداوند، ائمه‌ی اطهار (ع) را به این مقام برگزیده است. / شهریور ۹۱ - دی ۹۰ /
■ حضرت فاطمه‌ی زهرا (س) جزء اهل بیت است و اگرچه عهده‌دار امامت نبوده، اما دارای علم و عصمت کامل است و پیروی از کلام و رفتار وی بر همه‌ی مسلمانان واجب است.

۳ سؤالات کوتاه و تشریحی

تعیین امام

◀ چرا نیاز به امام پس از پیامبر (ص) از بین نمی‌رود؟ / خرداد ۹۰ /

زیرا باگذشت زمان و گسترش سرزمین اسلامی، ظهور فرقه‌ها و اندیشه‌های مختلف، پیدایش مسائل و مشکلات پیچیده‌ی اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، نیاز به امام و رهبری که جامعه‌ی اسلامی را به سوی رستگاری و عدالت هدایت کند، همچنان وجود دارد.

◀ چرا تنها خداوند می‌تواند فرد شایسته‌ی مقام امامت را معرفی کند؟ / خرداد ۹۱ /

از آنجا که امام همه‌ی مسئولیت‌های پیامبر اکرم (ص) جز دریافت و ابلاغ وحی را دارد، باید صفات و ویژگی‌های خاصی داشته باشد تا مردم در درستی راهنمایی‌ها و فرمان‌های وی به یقین و اطمینان برسند. از جمله‌ی این ویژگی‌ها عصمت است. تشخیص عصمت برای انسان‌ها ممکن نیست. بنابراین همان‌طور که پیامبر از طرف خدا معین می‌شود، تنها کسی

که می‌تواند فرد شایسته‌ی مقام امامت را معرفی کند، خداست.

◀ نزول آیه‌ی ولایت (که حضرت علی (ع) در رکوع انگشتری خود را به فقیری بخشید) در هنگام انجام واقعه‌ای که مردم ناظر آن بودند و اعلام این حقیقت از جانب رسول خدا (ص) که مصداق آیه امام علی (ع) است، به چه جهت بود؟
برای آن بود که مردم به چشم خود ببینند و از زبان پیامبر بشنوند و امکان کتمان و مخفی کردن آن از بین برود.

◀ پس از نزول آیه‌ی تطهیر و اعلام عصمت اهل بیت رسول خدا (ص)، ایشان چگونه مردم را از این موضوع مطلع نمود؟

پیامبر مدت‌ها هر روز صبح، هنگام رفتن به مسجد از در خانه‌ی فاطمه (س) می‌گذشت و اهل خانه را «اهل بیت» صدا می‌زد و آیه‌ی تطهیر را می‌خواند.

۱ آیات و احادیث

و دَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينٍ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا ..... و هنگامی که اهل شهر در غفلت بودند، وارد شهر شد.
فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ ..... پس در آن جا دو مرد را دید که با یکدیگر پیکار می‌کنند.
هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَ هَذَا مِنْ عَدُوِّهِ ..... یکی از پیروان او و دیگری از دشمنانش بود.

پیام: در قرآن کریم، پیروان حضرت موسی (ع) «شیعه»ی او نامیده شده‌اند.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ..... همانا کسانی که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند
أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ..... آنان بهترین مخلوقات‌اند.

پیام: این آیه در شأن حضرت علی (ع) نازل شده است و رسول خدا (ص) در هنگام نزول این آیه در کنار خانه‌ی خدا و با حضور جابر بن عبدالله انصاری، تأکید نمودند که پیروی از امام علی (ع) و عمل به دستورات او مانع گمراهی و سرگردانی می‌شود و نجات جامعه‌ی بشری را به دنبال دارد.

پیامبر اکرم (ص): أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلَى بَابِهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا

پیام: ۱- حضرت علی (ع) پس از رسول خدا (ص) از همه داناتر است.

۲- حضرت علی (ع) در علم خود معصوم است؛ وگرنه رسول خدا (ص) نمی‌فرمود که همه باید به ایشان مراجعه کنند.
۳- بر مردم واجب است که از دانش حضرت علی (ع) بهره ببرند و مطابق نظر ایشان عمل کنند. زیرا ایشان راه رسیدن به علم پیامبر است و بهره‌مندی از علم پیامبر هم بر همه واجب است. / شهریور ۹۲ - دی ۹۰

پیامبر اکرم (ص): عَلِيُّ مَعَ الْقُرَّاءِ وَالْقُرَّاءُ مَعَ عَلِيٍّ

پیام: میان این حدیث و «حدیث ثقلین» رابطه وجود دارد. زیرا یکی از مصادیق عترت، حضرت علی (ع) است و در هر دو حدیث آمده که ایشان از قرآن جدا نمی‌شوند و تفکیک‌ناپذیرند. این حدیث، تأکیدی بر حدیث ثقلین است.

امام صادق (ع): كُونُوا لَنَا زِينًا وَلَا تَكُونُوا عَلَيْنَا شِينًا

پیام: طبق این حدیث باید به عنوان یک پیرو امیرالمؤمنین، به گونه‌ای زندگی کنیم که سبب بدبینی دیگران به تشیع نشویم. رسول خدا (ص) و اهل بیت ایشان را اسوه قرار دهیم و بدانیم که پیرو رسول خدا (ص) و اهل بیت گرامی ایشان بودن، تنها به اسم نیست، بلکه اسم باید با عمل همراه باشد تا پیرو حقیقی پدید آید. شیعه‌ی با عمل سبب علاقه‌مندی مردم جهان به پیامبر (ص) و اهل بیت ایشان می‌شود و شیعه‌ی بدون عمل دوری مردم به آن بزرگواران را در پی دارد و این خود، گناه بزرگی محسوب می‌گردد.

۳ سؤالات کوتاه و تشریحی

دستور به پیروی از امیرالمؤمنین

◀ چرا رسول خدا (ص) به مردم تأکید می‌کرد که پیروی از امام علی (ع) و عمل به دستورات او مانع گمراهی و سرگردانی می‌شود و نجات جامعه‌ی بشری را به دنبال دارد؟

پیامبر اکرم (ص) که با ایمان و استقامت بی‌مانند خود دعوت مردم به اسلام را پیش می‌برد، از همان ابتدای رسالت به فرمان الهی، تلاش می‌کرد تا در موقعیت‌های مختلف، حضرت علی (ع) را که در ایمان و عمل بی‌نظیر و معصوم از گناه بود، به مردم معرفی کند و ادامه‌ی راه را برای پس از خود مشخص سازد و مانع سرگردانی مردم شود و از آن جا که حضرت علی (ع) توسط پیامبر، با حقیقت اسلام به طور کامل آشنا شده بود، تأکید می‌کرد که پیروی از ایشان مانع گمراهی و سرگردانی می‌شود.

◀ چرا پیامبر اکرم (ص) تمام تلاش خود را به کار می‌برد تا شخصیت ممتاز حضرت علی (ع) را به مردم بشناساند و تعصبات جاهلی و قبیله‌ای را از افکار مردم بزاید و کسانی را که برای رسیدن به قدرت می‌خواهند از این اعتبارات

۲ ص / غ - جای خالی

■ کلمه‌ی شیعه در قرآن کریم به کار رفته و به معنای پیرو است. / شهریور ۹۱

■ شیعه در لغت به معنای پیرو، یار و طرفدار است. / خرداد ۹۲ - دی ۹۲

■ حضرت ابراهیم (ع) شیعه و پیرو حضرت نوح (ع) معرفی شده است. با این که قرآن کریم آن بزرگوار را «مسلم» نیز نامیده است.

■ مقام و منزلت حضرت علی (ع) نزد خدا و تمجیدهای فراوان رسول اکرم (ص) از ایشان، بدون سبب و یا به‌خاطر خویشاوندی با پیامبر نیست، بلکه به خاطر «ایمان» بی‌نظیر و «عمل» بی‌مانند ایشان است. / شهریور ۹۴ - خرداد ۹۲ - دی ۹۱

■ یکی از ویژگی‌های ممتاز امیرمؤمنان عدالت‌خواهی و دفاع از مظلومان بود. / شهریور ۹۳ - دی ۹۲

■ امامان همواره از «عدل» به عنوان یک اصل اساسی اسلام یاد می‌کردند و بی‌توجهی به آن را، بی‌توجهی یک اصل اسلام می‌شمردند. به همین جهت نام شیعیان و پیروان امیر مؤمنان با عدالت اسلامی همراه شد. / دی ۹۳

■ حفظ و تقویت وحدت شیعه و سنی و مبارزه با عوامل و برنامه‌های تفرقه‌انگیز یکی از اصول راهبردی انقلاب اسلامی است که هوشیاری و بیداری همگان را می‌طلبد.

■ دفاع منطقی از اعتقادات نه تنها سبب تفرقه و جدایی نمی‌شود، بلکه دل‌ها را به یکدیگر نزدیک می‌کند. / دی ۹۱

استفاده کنند، به انزوا بکشاند؟ / دی ۹۴

زیرا پیامبر اکرم (ص) با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی زمان خود، فعالیت‌های خودسرانه برای به دست گرفتن زمامداری و قدرت را پیش‌بینی می‌کرد.

◀ چرا بسیاری از افراد، میان فرمان پیامبر و فرمان بزرگان قوم تفاوت چندانی قائل نبودند و به جای فرمان الهی به سوی فرمان بزرگان قوم متمایل می‌شدند؟
در آن زمان در میان قبایل، بزرگی و شرافت تنها مخصوص بزرگان و رؤسا بود و فضایی چون علم و عدالت‌خواهی وقتی ارزش داشت که رئیس قوم یا فرزندان وی دارای آن صفات باشند. رسول خدا (ص) با این افکار جاهلی به شدت مبارزه می‌کرد اما تحولات فرهنگی امری تدریجی است و تغییر فرهنگ جاهلی به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی به برنامه‌ای مستمر و مداوم نیاز دارد.

◀ آن میل جاهلی که قرآن کریم در آیه‌ی: «آیا به دنبال حکم جاهلیت هستند؟» در خصوص آن به مردم هشدار می‌دهد، چیست؟
تمایل به فرمان بزرگان قوم به جای فرمان الهی

ادامه از صفحه قبل

◀ چرا رسول خدا (ص) به صورت‌های گوناگون فضایل حضرت علی (ع) را برای مردم بیان می‌کردند؟ / شهریور ۹۱ /
تا دل‌های آنان را برای پذیرفتن امامت و رهبری ایشان آماده کند.

حضرت علی (ع) تربیت یافته‌ی پیامبر گرامی

◀ تربیت حضرت علی (ع) در دامن رسول خدا (ص) به چه جهت بود؟ / خرداد ۹۴ - دی ۹۲ /
بدان جهت بود که ایشان پس از رسول خدا (ص)، راه آن حضرت را ادامه دهد و با تکیه بر دانش الهی خود، مردم را در زمینه‌ی احکام و معارف دینی هدایت کند.
◀ چرا مظلومان و ستمدیدگان در نقاط مختلف جهان اسلام شیفته‌ی حضرت علی (ع) شدند و به رهبری ایشان دل بستند؟ / شهریور ۹۴ - شهریور ۹۳ - دی ۹۲ /
زیرا یکی از ویژگی‌های ممتاز امیرمؤمنان عدالت‌خواهی و دفاع از مظلومان بود. آن حضرت «عدالت اجتماعی» را رسالت پیامبران می‌شمرد و در دفاع از عدالت از پیشتازان بود. پس از رسول خدا (ص) مردم به تدریج در جاده‌ی انحراف قدم گذاشتند به گونه‌ای که وقتی امیرمؤمنان به حکومت رسید، بازگشت به عدالت و مساوات را سرلوحه‌ی کار خود قرار داد.

تشیع و وحدت مسلمانان

◀ شناخت جایگاه شیعه در تاریخ اسلام و تبیین علمی و تاریخی حقانیت آن، نباید ما را از چه مسأله‌ای غافل کند؟

حفظ وحدت مسلمانان و تلاش برای سربلندی، عزت، استقلال و حفظ منافع آنان
◀ کدام باورهای مشترک زمینه‌ساز وحدت بین مسلمانان است؟ / خرداد ۹۱ /
اعتقاد به خدا، پیامبر اکرم (ص)، قرآن و قیامت

◀ برای حفظ همبستگی و وحدت میان مسلمانان باید به چه نکاتی توجه کنیم؟
۱- مستکبران جهان به صورت‌های مختلف به پیامبر و کتاب آسمانی ما اهانت می‌کنند، راهی که برای نابودی اسلام و ضعیف نگه داشتن مسلمانان، انتخاب کرده‌اند، تفرقه و جنگ میان مسلمانان است. ما باید با هوشیاری در این دام نیفتیم. ۲- از اهانت و توهین به مقدسات سایر مسلمانان خودداری کنیم که دشمنان با استفاده از همین توهین‌ها، بذر دشمنی میان مسلمانان را می‌کارند. ۳- خود را از سایر مسلمانان دور ندانیم و برای پیروزی، عزت و سربلندی مسلمانان در تمام نقاط جهان تلاش کنیم و تا آن‌جا که می‌توانیم برای آبادانی و پیشرفت جهان اسلام همکاری کنیم. ۴- از مظلومان مسلمان در تمام نقاط جهان با روش‌های درست دفاع کنیم و برای رهایی آنان از ظلم بکوشیم. ۵- به عنوان یک پیرو امیرالمؤمنین به گونه‌ای زندگی کنیم که سبب بدبینی دیگران به تشیع نشویم.

◀ با توجه به لزوم حفظ وحدت مسلمانان باید بر چه اساسی از اعتقادات خود دفاع منطقی نماییم؟ / خرداد ۹۳ /
اعتقادات خود را با دانش و استدلال، اعتلا و ارتقا ببخشیم و براساس معرفت و استدلال دفاع منطقی کنیم و اعتقادات خود را به نحو صحیح بیان کنیم.

وضع فرهنگی و سیاسی عصر ائمه (ع)

درس هفتم

۲ ص / غ - جای خالی

- خطر انحراف از مسیر الهی و دور شدن از جامعه‌ی توحیدی، حتی برای جامعه‌ای که به دست پیامبر هم بنا شده، وجود دارد. / خرداد ۹۳ /
- امام علی (ع) حاکم شدن بنی‌امیه را نتیجه‌ی سستی مسلمانان در دفاع از حق می‌داند. / خرداد ۹۴ /
- پس از رحلت رسول خدا (ص) در سال یازدهم هجری، حوادثی رخ داد که رهبری امت را از مسیری که پیامبر اسلام (ص) برنامه‌ریزی کرده بود، خارج کرد و در نتیجه، نظام حکومت اسلامی که بر مبنای «امامت» طراحی شده بود، تحقق نیافت. / دی ۹۴ - شهریور ۹۳ /
- فقط در یک دوره‌ی کوتاه چهار سال و نه ماهه، اداره‌ی حکومت به حضرت علی (ع) رسید و ایشان در همین دوره‌ی کوتاه، عالی‌ترین نمونه‌ی انسانی حکومت را به همه‌ی نسل‌ها در سراسر تاریخ عرضه کرد. / دی ۹۴ /
- معاویه در سال چهلیم هجری به نام جانشینی پیامبر (ص)، حکومت مسلمانان را به دست گرفت و خلافت رسول خدا (ص) را به سلطنت تبدیل کرد.
- پس از سقوط بنی‌امیه در زمانی که امام صادق (ع) رهبری شیعیان را بر عهده داشت، حکومت مسلمانان به دست بنی‌عباس افتاد.
- اگر تحول معنوی و فرهنگی ایجاد شده در عصر پیامبر (ص) و دو میراث‌گران قدر آن حضرت یعنی - قرآن کریم و ائمه‌ی اطهار (ع) - نبود، جز نامی از اسلام باقی نمی‌ماند.
- پیامبر خدا (ص) حکومتش را بر پایه‌ی برابری و مساوات بنا کرد و اعلام کرد ملاک کرامت و گرامی بودن، تقواست. / دی ۹۳ /

۱ آیات و احادیث

- أَقْلَمُ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ ..... پس آیا در زمین نگشته‌اند
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ..... تا بنگرند عاقبت گذشتگان چگونه بود
وَدَاؤُا الْأُخْرَىٰ خَيْرٌ ..... و قطعاً سرای آخرت بهتر است
لِلَّذِينَ اتَّقَوْا ..... برای کسانی که تقوا پیشه می‌کنند.
أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... آیا نمی‌اندیشید؟
- پیام:** ۱- درخواست قرآن کریم درباره‌ی گذشتگان، نظر کردن در تاریخ آنان و عبرت از آن برای اهل تعقل و تفکر است. نتیجه‌ی عمل به این درخواست، شناخت عاقبت کار آنان است.
- ۲- از نظر قرآن کریم زندگی انسان‌هایی مورد قبول است که: در تصمیم‌گیری‌های خود به آخرت توجه کنند، تقوا پیشه باشند و اهل تعقل و تفکر باشند.
- وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ إِنْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَبْصُرَ اللَّهُ شَيْئًا وَ سَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)
- پیام:** ۱- قرآن کریم مسلمانان را از بازگشت به جاهلیت و دین گذشتگان بییم می‌دهد.
- ۲- از نظر قرآن کریم، سیاست‌گزاران واقعی نعمت رسالت کسانی هستند که به دوره‌ی جاهلیت باز نگردند و به همان شیوه‌ای که پیامبر (ص) توصیه کرده، زندگی را ادامه دهند.

۳ سؤالات کوتاه و تشریحی

مسائل و مشکلات پس از رحلت رسول خدا (ص)

نتیجه‌ی خروج جریان رهبری از مسیر امامت، پس از رحلت رسول خدا

(ص) چه بود؟ / شهریور ۹۴

دست‌آورد این پیشامد آن بود که امامان معصوم با وجود حضور در جامعه، فاقد قدرت و امکانات لازم برای اجرای همه‌جانبه‌ی مسئولیت‌های خود شدند و جانشینی رسول خدا (ص) به‌دست کسانی افتاد که با نفرت و کینه با آن حضرت مبارزه کرده بودند.

مسائل و مشکلات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دوره‌ی رحلت پس از پیامبر

(ص) را نام ببرید. / شهریور ۹۱ - دی ۹۱ - خرداد ۹۰ - شهریور ۸۸

۱- ممنوعیت از نوشتن احادیث پیامبر اکرم (ص) ۲- تحریف در معارف اسلامی و جعل احادیث ۳- ظهور شخصیت‌ها و الگوهای غیرقابل اعتماد ۴- تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت قیصری و کسرای

اشکالات اساسی ممنوعیت از نوشتن احادیث پیامبر اکرم (ص) را بنویسید.

/ خرداد ۹۲ - شهریور ۸۹ - شهریور ۸۸

۱- احتمال خطا در نقل احادیث افزایش می‌یافت و امکان کم و زیاد شدن عبارتها یا فراموش شدن اصل حدیث فراهم می‌شد. ۲- شرایط مناسب برای جاعلان حدیث فراهم می‌آمد که بر اساس اغراض شخصی به جعل یا تحریف حدیث پردازند یا به نفع حاکمان ستمگر از نقل برخی احادیث خودداری کنند. ۳- نوشته نشدن حدیث سبب می‌شد که مدرک و منبعی که از طریق آن بتوان احادیث درست را از نادرست تشخیص داد، در دست نباشد.

مهم‌ترین اشکالات اساسی ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر (ص) را بنویسید.

/ دی ۹۲

مردم و محققان از یک منبع مهم هدایت بی‌بهره می‌مانند و به ناچار سلیقه‌ی شخصی را در احکام دینی دخالت می‌دادند.

چرا ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر (ص) برای پیروان ائمه اشکالاتی به‌وجود

نیارود و آن‌ها را از منبع مهم هدایت بی‌بهره نکرد؟ / خرداد ۹۴ - دی ۹۰

زیرا احادیث پیامبر (ص) نزد ایشان حفظ شده بود. شیعیان این احادیث را از طریق ائمه، که خود انسان‌هایی معصوم بودند و سخنانشان معتبر بود، به دست می‌آوردند.

مسائلی را که پس از رحلت پیامبر (ص) موجب تحریف اندیشه‌های اسلامی و

جعل احادیث ایشان شد، بنویسید.

۱- تفسیر و تبیین آیات قرآن و معارف اسلامی توسط برخی عالمان وابسته به قدرت و گروهی از علمای اهل کتاب مانند کعب‌الاحبار مطابق با افکار خود و موافق با منافع قدرتمندان. ۲- قدرت دادن به اندیشه‌های انحرافی توسط حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس ۳- نقل داستان‌های خرافی درباره‌ی پیامبران توسط برخی از علما در مساجد ۴- جعل احادیث از سوی دنیادوستان برای نزدیکی به حاکمان.

چگونه عالمان وابسته به قدرت سعی در تحریف معارف اسلامی داشتند؟

/ خرداد ۹۱

برخی از عالمان وابسته به قدرت و گروهی از علمای اهل کتاب مانند کعب‌الاحبار که ظاهراً مسلمان شده بودند، از موقعیت و شرایط برکناری امام معصوم استفاده کردند و به تفسیر و تعلیم آیات قرآن و معارف اسلامی، مطابق با افکار خود و موافق با منافع قدرتمندان پرداختند.

پیامدهای زبان‌بار تحریف در معارف اسلامی و جعل احادیث پیامبر و نقل

داستان‌های خرافی درباره‌ی پیامبران توسط برخی از علمای وابسته به قدرت و

اهل کتاب را بنویسید. / خرداد ۹۳

این مطالب به افکار کسانی که از ائمه‌ی اطهار (ع) پیروی نمی‌کردند، جهت می‌داد و در کتاب‌های تاریخی و تفسیری آنان راه می‌یافت و سبب گمراهی بسیاری از مسلمانان می‌شد.

کدام‌یک از مشکلات سیاسی، اجتماعی باعث شد که با فاصله‌گرفتن از زمان

پیامبر (ص) شخصیت‌های اصیل اسلامی به انزوا کشیده شوند؟

ظهور شخصیت‌ها و الگوهای غیرقابل اعتماد: عموم مردم در افکار و اعتقادات و رفتار و عمل، دنباله‌رو شخصیت‌های برجسته‌ی جامعه‌ی خود هستند و آن‌ها را اسوه قرار می‌دهند. اگر این الگوها صاحب کمالات و ارزش‌های الهی باشند، مردم نیز به نسبت همت و استعداد خود از این کمالات و ارزش‌ها بهره‌مند می‌شوند و اگر آن‌ها به سوی زشتی‌ها و بدی‌ها بروند، بیش‌تر مردم نیز از آن‌ها دنباله‌روی خواهند کرد.

چگونه پس از رحلت رسول خدا (ص) ظهور شخصیت‌ها و الگوهای

غیرقابل اعتماد افزایش یافت؟

هر چه که جامعه از زمان پیامبر (ص) فاصله می‌گرفت، حاکمان وقت تلاش می‌کردند که شخصیت‌های اصیل اسلامی، به خصوص اهل بیت پیامبر (ص) به انزوا کشیده شوند و افرادی که در اندیشه و عمل و اخلاق از معیارهای اسلامی به دورند، در جامعه جایگاهی برجسته پیدا کنند و الگوی مردم شوند. این‌گونه شخصیت‌ها در دستگاه حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس صاحب موقعیت بودند و به شهرت رسیدند.

تفاوت‌های اساسی حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس با رهبری پیامبر (ص) را

بنویسید. / دی ۹۴ - دی ۹۲ - شهریور ۹۲ - شهریور ۹۰

۱- حکومت پیامبر (ص) بر پایه‌ی برابری و مساوات بود اما بنی‌امیه و بنی‌عباس شیوه‌ی حکومتی قیصران روم و کسراهای ایران را داشتند (عادلانه بودن حکومت رسول خدا (ص) و تکیه بر ظلم و جور در حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس)

۲- ملاک کرامت و گرامی بودن در حکومت پیامبر تقوا بود اما در زمان بنی‌امیه و

بنی‌عباس جاهلیت در لباسی جدید وارد زندگی اجتماعی مسلمانان شد. طالبان

قدرت و ثروت، قرب و منزلت یافتند و شخصیت‌های باتقوا و جهادگر منزوی شدند

(مشی ساده‌ی حکومت‌داری رسول خدا (ص) و مشی اشرافی آن حکومت‌ها)

۳- آن دسته از افراد که در زمان رسول خدا (ص) در جبهه‌ی دشمنان اسلام بودند،

پس از مدتی با تزویر و نیرنگ خود را در جبهه‌ی دوستان قرار دادند (گسترش

اندیشه‌های اصیل اسلامی توسط رسول خدا (ص) و میدان دادن به اندیشه‌های

غیراصیل تحریف شده در آن حکومت).

۴- عمل دقیق به دستورات و احکام الهی توسط رسول خدا (ص) و زیر پا گذاشتن

احکام الهی توسط آن حکومت‌ها

۱ آیات و احادیث

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و نباید در امتحان بیاید.)

پیام: طبق این آیه، کسانی پاداش رسالت را خواهند داد که راه خدا را در پیش بگیرند و هدایت الهی را بپذیرند.
قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ..... بگو هر مزدی که از شما خواستام، برای خودتان است.

إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ..... مزد من نیست مگر بر خدا
وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ..... و او بر هر چیزی گواه است.

پیام: مزد رسالت پیامبر(ص) از آن جهت برای خود مردم است که نتیجه‌ی مودت اهل بیت پیامبر اکرم (ص)، پیروی از راه آنان و رستگاری اخروی است.

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ..... بگو از شما برای آن پاداش نمی‌خواهم
إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ..... مگر دوستی با خویشان را

وَمَنْ يَتَرَفَّعْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حَسَنًا ..... و هر کس نیکویی ورزد، بر نیکویی‌اش می‌افزایم
إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ..... همانا خداوند آمرزنده‌ی سپاسگزار است.

پیام: با توجه به این آیه، پیامبر (ص) دوستی و پیروی از اهل بیتش را پاداش رسالت خود بیان می‌کند.

/ شهریور ۹۱

پس از نزول این آیه از رسول خدا (ص) پرسیدند که این خویشان که خداوند، ما را به دوستی آنان فرمان داده، کیستند؟ فرمود: علی و فاطمه و دو پسر ایشان، حسن و حسین.

امام رضا (ع): كَلِمَةٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِي فَمَنْ دَخَلَ حِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي بِشَرُوطِهِا وَ أَنَا مِنْ شَرُوطِهِا

پیام: این حدیث در راستای «اقدام برای حفظ سخنان و سیره‌ی پیامبر (ص)» از اقدامات مربوط به مرجعیت دینی امامان بیان شده است. مقصود امام رضا (ع) این است که توحید تنها یک لفظ و شعار نیست، بلکه باید در زندگی اجتماعی ظاهر شود و تجلی توحید در زندگی اجتماعی با ولایت امام که همان ولایت خداست، میسر است. این حدیث به جهت توالی اسامی امامان، به حدیث «سلسله الذهب» (زنجیره‌ی طلا) مشهور است. / شهریور ۹۴

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

تلاش و مجاهدت امامان در قالب مسئولیت‌های مقام امامت

◀ چهار محور از راهنمایی‌های حضرت علی (ع) را برای نجات از حاکمان ستمگر بنویسید.

- ۱- تشخیص راه رستگاری با شناخت رهاکنندگان و پشت‌کنندگان به راه راست ممکن است.
- ۲- پیروی از قرآن با شناخت فراموش‌کنندگان آن امکان‌پذیر است.
- ۳- وفای به عهد با قرآن با تشخیص شکنندگان پیمان ممکن است.
- ۴- حق را باید از اهل حق طلب کرد.

◀ نتیجه‌ی تلاش ائمه (ع) در قالب مسئولیت‌های دوگانه‌ی مقام امامت برای جلوگیری از مسخ و تحریف اسلام چه بود؟

تلاش ائمه (ع) سبب شد تا چهره‌ی اسلام راستین که بر اساس توحید، عدل و امامت استوار است و متناسب با شرایط زمان به نیازهای انسان‌ها پاسخ می‌دهد، باقی بماند.

۱- اقدامات مربوط به مرجعیت دینی

◀ اقدامات مربوط به مرجعیت دینی امامان را نام ببرید. / دی ۹۳ - خرداد ۹۲ - شهریور ۸۹ -

/ خرداد ۸۸

۲ ص / غ - جای خالی

■ خداوند می‌خواهد که مردم با محبت به اهل بیت پیامبر (ص) و پیروی از آن‌ها، در هنگام آزمون‌های سخت اجتماعی و بحران‌های اعتقادی و فکری راه مستقیم را گم نکنند و گمراه نشوند.

■ اهل بیت رسول خدا (ص) با انجام مسئولیت‌های دوگانه‌ی مقام امامت (مرجعیت دینی و ولایت ظاهری)، از مسخ و تحریف اسلام جلوگیری کردند و مردم را از تاریکی‌های طاغوت‌ها به نور رساندند.

■ دو اصل «عدم تأیید حاکمان» و «معرفی خویش به‌عنوان امام برحق» همواره برای حاکمان زمان امامان بزرگوار روشن بود و می‌دانستند براساس این دو اصل، امامان حاکمان را به‌عنوان جانشین رسول خدا (ص) به رسمیت نمی‌شناسند. / خرداد ۹۴

■ مقام و منزلت انسان‌های با فضیلت ناشی از بندگی واقعی آنان در برابر خدا است.

۳ اصطلاحات

تقیه: آن بخش از اقداماتی که دشمن به آن حساسیت دارد، مخفی نگه داشته، به گونه‌ای که در عین ضربه زدن به دشمن، کم‌تر ضربه بخورد. / شهریور ۹۲ - دی ۹۲ - خرداد ۹۱ - دی ۸۸

۱- تعلیم و تفسیر قرآن کریم ۲- اقدام برای حفظ سخنان و سیره‌ی پیامبر (ص)
۳- تبیین معارف اسلامی متناسب با نیازهای نو ۴- تربیت شخصیت‌های اسلامی

◀ نتیجه‌ی اقدام امامان در «تعلیم و تفسیر قرآن کریم» چه بود؟

در نتیجه‌ی این اقدام، مشتاقان معارف قرآنی، حتی آنان که تابع امامت امامان بزرگوار نیز نبودند، توانستند از معارف قرآن بهره‌برده و به حقایق آن دست یابند.

◀ امامان بزرگوار چگونه سخنان و سیره‌ی پیامبر (ص) را حفظ نمودند؟ / دی ۹۴

امام علی (ع) و فاطمه‌ی زهرا (س)، سخنان پیامبر (ص) و آداب زندگی ایشان را به فرزندان خود آموزش می‌دادند و از آنان می‌خواستند که این آموزش‌ها را به امامان بزرگوار بعد از خود منتقل کنند. علاوه بر این، هر یک از امامان می‌کوشید نشان دهد که این آموزش‌ها از پیامبر (ص) است و آن‌ها را در جامعه گسترش دهد و یاران خود را بر اساس آن‌ها تربیت کند.

◀ ثمره‌ی «تبیین معارف اسلامی متناسب با نیازهای نو» توسط ائمه (ع) چه بود؟ (با ذکر دو مثال)

فراهم آمدن کتاب‌های بزرگ در حدیث و سیره‌ی ائمه‌ی اطهار (ع) در کنار سیره‌ی

پیامبر (ص) و قرآن کریم بود. مانند کتاب «نهج البلاغه» که بخش‌هایی از خطبه‌ها، نامه‌ها و کلمات حضرت علی (ع) است.

کتاب «غر الحکم و درر الکلم» که شامل یازده هزار سخن کوتاه از آن حضرت است و «صحیفه‌ی سجادیه» از امام سجاد (ع).

◀ نام کتب اربعه و گردآوردگان آن‌ها را بنویسید. / خرداد ۹۰ /

۱- کافی از مرحوم کلینی، ۲- من لایحضره الفقیه از مرحوم صدوق، ۳ و ۴- التهذیب و الاستبصار از مرحوم شیخ طوسی.

۲- مجاهده در راستای ولایت ظاهری

◀ امامان بزرگوار از چند جهت با حاکمان زمان خود مبارزه می‌کردند؟

/ شهریور ۹۳ - دی ۹۱ - دی ۹۰ /

از دو جهت: اول، از آن جهت که رهبری و اداره‌ی جامعه از جانب خداوند به آنان سپرده شده بود و لازم بود که برای انجام دادن این وظیفه به پا خیزند و حاکمان غاصب را برکنار کنند. دوم، از آن جهت که سکوت در مقابل ظلم و زیرپا گذاشتن قوانین اسلامی را گناه می‌دانستند و معتقد بودند که بر اساس وظیفه‌ی امر به معروف و نهی از منکر، باید با حاکم غاصب مقابله و مبارزه کرد.

◀ اصول مجاهده‌ی امامان در راستای ولایت ظاهری را نام ببرید. / دی ۹۲ - شهریور ۸۹ /

۱- عدم تأیید حاکمان، ۲- معرفی خویش به عنوان امام بر حق، ۳- آگاهی بخشی به مردم، ۴- انتخاب شیوه‌های درست مبارزه.

◀ اصل «عدم تأیید حاکمان» را توضیح دهید. / خرداد ۹۳ /

امامان هیچ‌یک از حاکمان غیرقانونی عصر خود را به عنوان جانشین رسول خدا (ص) تأیید نکردند و این امر را به شیوه‌های گوناگون به اطلاع مردم رساندند.

◀ چرا حاکمان با امامان به بدی رفتار می‌کردند و نسبت به آنان و یارانشان انواع سختی‌ها و آزار و اذیت‌ها را روا می‌داشتند؟

زیرا آن‌ها می‌دانستند که امامان، حاکمان را به عنوان جانشین رسول خدا (ص) به رسمیت نمی‌شناسند و مشروعیتی برای آن‌ها قائل نیستند و خود را لایق این مسئولیت می‌دانند.

◀ چرا ائمه‌ی اطهار (ع) در راستای ولایت ظاهری از اصل «آگاهی بخشی به مردم» بهره می‌بردند؟

ائمه‌ی اطهار (ع) راه‌هایی مسلمانان از دست حاکمان طاغوتی و مشکلات اجتماعی را، آگاه شدن آنان می‌دانستند. از نظر آن‌ها رشد و آگاهی مردم یک اصل اساسی بود و برای تحقق آن حتی از ایثار جان و مال خود دریغ نداشتند. / دی ۹۴ - خرداد ۹۳ - خرداد ۹۱ - شهریور ۹۰ /

◀ چرا ائمه‌ی اطهار (ع) روش‌های یکسانی برای مبارزه با حاکمان زمان خود انتخاب نکردند؟ / دی ۹۴ - دی ۹۳ /

امامان شیوه‌ی مبارزه با حاکمان را متناسب با شرایط زمان برمی‌گزیدند؛ به گونه‌ای که هم تفکر اصیل اسلام راستین - یعنی تشیع - باقی بماند و هم به تدریج بنای ظلم و جور بنی‌امیه و بنی‌عباس سست شود، در عین حال روش زندگی امامان به عنوان اسلام حقیقی به نسل‌های آینده معرفی گردد. از جمله‌ی این روش‌ها، تقیه بود.

◀ شیوه‌های مختلف مبارزه‌ی هر یک از امامان را بنویسید.

۱- حضرت علی (ع): پس از محروم ماندن از حق رهبری خود، برای حفظ نظام نوپای اسلامی سکوت پیشه کرد. در عین حال هر جا که کاری خلاف اسلام می‌دید، انتقاد می‌کرد و هر جا هم که از وی کمک می‌خواستند، یاری می‌نمود. / دی ۹۴ /

۲- امام حسن (ع): دستور جهاد علیه معاویه را صادر کرد. اما پس از حيله‌ها و نیرنگ‌های معاویه و منصرف ساختن فرماندهان سپاه امام از نبرد با او، با معاویه قرارداد صلح امضا کرد.

۳- امام حسین (ع): در زمان معاویه صلح پیش گرفت اما در دوره‌ی حکومت یزید، روش خود را تغییر داد و علیه وی قیام کرد.

۴- امام سجاد (ع): در کنار گسترش معارف از طریق دعا، به تجدید بنای سازمان تشیع پرداخت. انسان‌هایی فرهیخته را تربیت کرد. به سبب همین اقدامات، تشیع به عنوان یک جریان بزرگ فکری و سیاسی در جامعه حضور فعال پیدا کرد. / شهریور ۹۴ /

۵- امام باقر (ع): در دوران ایشان، زمان معرفی اسلام اصیل فرا رسید. اقدام علمی و فرهنگی مهمی را آغاز کرد و آن پایه‌گذاری یک مدرسه‌ی علمی بزرگ در مدینه بود که با توجه به ظهور فرقه‌های گوناگون در جهان اسلام اقدامی ضروری بود. امام پیوسته شایستگی حاکمان غاصب را زیر سؤال می‌برد و نظر اسلام را درباره‌ی امامت و خلافت بیان می‌کرد. اما به زید، برادر خود، اجازه‌ی قیام نداد. / خرداد ۹۴ /

۶- امام صادق (ع): در این زمان، ناخشنودی علیه بنی‌امیه به اوج رسیده بود و دو جناح علیه آنان فعالیت می‌کردند: عباسیان و علویان. امام به جهت علویان که دوستداران اهل بیت بودند، مبارزه‌ی خود را علنی‌تر کرد و از جمله در روز عرفه حق حکومت را از آن خود اعلام نمود و به زید، عموی خود، اجازه‌ی قیام داد. همچنین مدرسه‌ی علمی امام باقر (ع) را توسعه داد و هزاران شاگرد تربیت کرد.

۷- امام کاظم (ع): دوره‌ی شدت اختناق بود. اما ایشان دست از مبارزه برنداشت و به صورت مخفیانه و در قالب «تقیه» آن را ادامه داد. / شهریور ۹۴ /

۸- امام رضا (ع): دوره‌ی هارون عباسی دوران بسیار سخت و مشکلی بود. در دوره‌ی مأمون زمینه‌ی فعالیت شیعیان بیشتر شد و مأمون برای جلب یاران امام و علویان، به اجبار امام را ولیعهد خود معرفی کرد و سپس ایشان را به شهادت رساند.

۹- امام جواد (ع)، امام هادی (ع) و امام حسن عسکری (ع): ارتباط معمولی و رفت و آمد نیز مشکل شد و امام هادی (ع) و امام حسن عسکری (ع) را در یک پادگان نظامی در سامرا منزل دادند و به شهادت رساندند.

ولایت معنوی

◀ از مسئولیت‌های مقام امامت، راهنمایی و یاری مردم با ولایت معنوی را

شرح دهید. / شهریور ۸۹ - خرداد ۸۹ /

پس از رسول خدا (ص)، ائمه‌ی اطهار (ع) واسطه‌ی خیر و برکت و رحمت در جهان هستی هستند و علاوه بر راهنمایی‌ها و یاری‌های ظاهری به اذن خداوند، از طریق معنوی و غیبی به نیازهای مؤمنان پاسخ می‌دهند و آنان را به مقصود می‌رسانند.

خورشید پنهان

درس نهم

۱ آیات و احادیث

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُعَيَّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُعَيَّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ
(ترجمه آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: اگر مردم نعمتی را که خدا به آنان داده ضایع کنند، خداوند آن نعمت را از آنان می‌گیرد. بنابراین عامل از دست دادن نعمت، خود مردم هستند.

إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ ..... همانا خداوند وضع هیچ قومی را تغییر نمی‌دهد
حَتَّى يُعَيَّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ..... مگر آن که آن‌ها وضع خویش را درگون سازند. / دی ۹۲ - دی ۹۱ - دی ۹۰ /

پیام: ۱- زمینه‌ساز هلاکت و بدبختی یا عزت و سربلندی یک جامعه، اعمال و کردار همان جامعه است. بنابراین عامل از دست دادن نعمت، خود مردم هستند. / خرداد ۹۱ /

۲- تا اقوام و ملت‌ها تغییر نکنند، خداوند نیز اوضاع و شرایط زندگی آنان را تغییر نخواهد داد (سرنوشت هر قومی به دست خودشان رقم می‌خورد). علت غیبت و تداوم آن، به ما انسان‌ها برمی‌گردد. / دی ۹۱ /

۳ اصطلاحات

غیبت صغری: پس از شهادت امام حسن عسکری (ع) در سال ۲۶۰، امامت حضرت مهدی (عج) آغاز شد. دوره اول امامت ایشان که تا سال ۳۲۹ طول کشید، «غیبت صغری» نامیده می‌شود. / دی ۹۳ - شهریور ۹۲ - دی ۹۰ - شهریور ۹۰ - شهریور ۸۸ /

غیبت کبری: شش روز مانده به درگذشت آخرین نایب خاص، امام عصر (عج) برای ایشان نامه‌ای نوشت و فرمود پس از وی جانشینی نیست و مرحله دوم امامت در شکل «غیبت کبری» آغاز شد.

۲ ص / غ - جای خالی

■ پیامبر گرامی اسلام (ص)، خود و امام علی (ع) را **پدران امت** معرفی فرموده است.

■ زمانی دانش و فرهنگ یک ملت پیشرفت و ترقی می‌کند که **عموم افراد جامعه مشتاق و خواهان این پیشرفت باشند.**

■ غیبت در مقابل «ظهور» است، نه «حضور». / دی ۸۹ /

■ بخش اصلی رهبری امام عصر (عج) مربوط به **ولایت معنوی** است. / خرداد ۹۲ - دی ۹۲ - شهریور ۹۲ - دی ۹۰ - شهریور ۹۰ - دی ۸۸ - خرداد ۸۸ /

■ امام عصر (عج)، بخش رهبری ظاهری را به **عالمان دین** واگذار کرده است.

■ پیامبر (ص)، ظهور حضرت مهدی (عج) را به **برپایی قیامت** تشبیه کرده است. / شهریور ۸۹ /

■ تعیین زمان ظهور در اختیار **خداست** و کسی جز او از آن آگاهی ندارد. / شهریور ۹۲ /

■ کسانی که زمان ظهور را پیش‌گویی می‌کنند، **دروغگویند.**

■ عمر طولانی امام عصر (عج) امری **غیرعادی** است، نه **غیرعقلی و محال** و با **قدرت الهی** عملی می‌شود.

/ شهریور ۹۳ - خرداد ۹۱ /

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

مقدمه

◀ امام حسن عسکری (ع) در ارتباط با فرزندش حضرت مهدی (عج) چه اقداماتی را انجام داد؟ / خرداد ۸۹ /

ایشان را از گزند حاکمان عباسی که تصمیم بر قتل وی داشتند، **حفظ نمود** و با آن که در محاصره‌ی نیروها و جاسوسان حاکمان بود، ایشان را به یاران نزدیک و مورد اعتماد نشان می‌داد و به عنوان امام بعد از خود **معرفی می‌کرد.**

◀ امام زمان (عج) در دوره‌ی غیبت صغری، از چه طریقی **پیروان خود را رهبری می‌کردند؟** / خرداد ۹۱ /

از طریق **چهار نفر** از یاران صمیمی و مورد اعتماد خود که به «**نواب اربعه**» و «**نواب خاص**» معروفاند.

◀ **نایبان چهارگانه در دوره‌ی غیبت صغری چه مسئولیتی بر عهده داشتند؟** / شهریور ۸۹ /

این افراد رابط میان مردم و امام عصر (عج) در رهبری بودند.

عَلَّتْ غَيْبَتُ إِمَامِ مَهْدِي (عج) چيست؟

◀ چرا حاکمان بنی‌عباس در صدد بودند که مهدی موعود (عج) را به محض تولد از بین ببرند؟

زیرا پیامبر اکرم (ص) در زمان حیات، درباره‌ی دوازده جانشین و امام بعد از خود با مردم سخن گفته بود و امیرالمؤمنین و سایر امامان نیز درباره‌ی امام زمان (ع) و رسالتی که بر عهده دارد، یاد کرده بودند.

◀ به چه دلیل خداوند آخرین ذخیره و حجت خود را از نظرها پنهان کرد تا امامت در شکلی جدید ادامه یابد؟ علت غیبت امام عصر و تداوم آن را بنویسید.

/ خرداد ۹۳ - خرداد ۸۸ /

به سبب **قدرناشناسی و ناسپاسی و در خطر بودن جان آن حضرت**، خداوند آخرین حجت خود را از نظرها پنهان کرد تا امامت در شکلی جدید و از پس پرده‌ی غیبت ادامه یابد. ادامه یافتن این غیبت نیز بر اثر **باقی ماندن همان شرایط و عدم آمادگی مردم برای ظهور** می‌باشد.

◀ غیبت امام زمان (عج) تا چه زمانی ادامه دارد؟ / خرداد ۹۱ /

تا زمانی که نه تنها مسلمانان، بلکه **جامعه‌ی انسانی** شایستگی درک ظهور و بهره‌مندی کامل از وجود آخرین حجت الهی را پیدا کند.

◀ **ایجاد تغییر و تحول در جامعه‌ای که گرفتار بی‌عدالتی می‌باشد، چگونه امکان‌پذیر است؟** / دی ۸۸ /

در جامعه‌ای که گرفتار بی‌عدالتی است، تصمیم یک فرد یا گروهی محدود برای برقراری عدالت، **اگر از همراهی دیگر افراد برخوردار نباشد**، به نتیجه نمی‌رسد.

رهبری و امامت حضرت مهدی (عج) در عصر غیبت چگونه انجام می‌شود؟ —
◀ چرا حضرت مهدی (عج) را امام غایب نامیده‌اند؟ منظور از غیبت را توضیح دهید.

/ دی ۹۴ - شهریور ۹۴ - شهریور ۹۳ - خرداد ۹۲ /

غیبت در مقابل «ظهور» است، نه «حضور». امام را غایب نامیده‌اند؛ زیرا ایشان از نظرها غایب است، نه این‌که در جامعه حضور ندارد. ایشان چون خورشید عالم‌تاب،

ادامه از صفحه قبل

انوار هدایت و رهبری خود را بر مسلمانان می‌تاباند. به عبارت دیگر، انسان‌ها هستند که امام را نمی‌بینند، نه این‌که ایشان در بین مردم حضور نداشته باشد.

◀ امام عصر (عج) رهبری خود را در عصر غیبت به چه چیزی تشبیه کرده‌اند؟
و چرا؟ / شهریور ۸۹

خورشید پشت ابر. این پنهان بودن در پشت ابر ناشی از عدم شایستگی انسان‌ها در بهره‌مندی از رهبری ظاهری ایشان است.

◀ بخش اصلی رهبری امام زمان کدام است و آن را توضیح دهید. / خرداد ۹۴ - شهریور ۹۱ - خرداد ۹۰

ولایت معنوی، ایشان که به اذن خداوند از احوال انسان‌ها آگاه است، به صورت‌های مختلف، افراد مستعد و به ویژه شیعیان و محبان خویش را از کمک‌ها و امدادهای معنوی برای رشد و تعالی برخوردار می‌سازد.

◀ از نامه‌ی امام عصر (عج) به شیخ مفید که می‌فرماید: «ما از اخبار و احوال شما آگاهی و هیچ چیز از اوضاع شما بر ما پوشیده و مخفی نمی‌ماند.» چه مطلبی را درمی‌یابیم؟ / دی ۹۴

از این نامه درمی‌یابیم که لطف و محبت امام همواره وجود دارد تا جایی که اگر کمک و دستگیری ایشان نباشد، مشکلات و توطئه‌های دشمنان، ریشه‌ی مسلمانان و شیعیان را قطع خواهد کرد. در حقیقت، هم‌اکنون نیز امام عصر (عج) سرپرست، حافظ و یاور مسلمانان است.

◀ چند نمونه از موارد ولایت معنوی توسط امام عصر (عج) را بنویسید. / دی ۸۹
هدایت باطنی افراد، حل بعضی از مشکلات علمی علما، خبر دادن از پاره‌ای رویدادها، دستگیری از درماندگان و شفای بیماران.

◀ آیا دوره‌ی غیبت به معنای عدم رهبری امام عصر (عج) است؟ / دی ۹۳
خیر، رهبری حقیقی مسلمانان هم‌اکنون نیز با ایشان است، اما این رهبری را انسان‌های عادی حس نمی‌کنند. همان‌طور که برخی انسان‌ها فواید خورشید پشت ابر را در نمی‌یابند. اگر شب عالم را فراگیرد و خورشید هیچ‌گاه طلوع نکند، آن زمان است که نعمت وجود خورشید پشت ابر نیز بر همگان روشن خواهد شد.

دوران غیبت چه زمانی پایان می‌یابد؟

◀ دوران غیبت چه زمانی پایان می‌یابد؟ چرا کسی جز خداوند از زمان ظهور امام عصر (عج) آگاهی ندارد؟ / خرداد ۹۳ - شهریور ۹۲ - دی ۹۰ - شهریور ۸۹

تعیین زمان ظهور در اختیار خداست و کسی جز او از آن آگاهی ندارد. آن‌چه برای ظهور لازم است، احساس نیاز جهانی به کمک الهی، ناامیدی از همه‌ی مکتب‌های غیرالهی و آمادگی لازم پیروان و یاران امام برای همکاری با ایشان است و از این امور جز خداوند، کس دیگری آگاهی ندارد.

◀ امام عصر (عج) عمر بسیار طولانی دارد. آیا چنین عمری امکان‌پذیر است؟
عمر طولانی برای حضرت ولی عصر (عج) چگونه امکان‌پذیر است؟

برخی امور از نظر عقلی امکان‌پذیر نیستند و محال است در جهان خارج پیدا شوند. اما برخی امور هستند که پیدایش آن‌ها از نظر عقلی امکان‌پذیر است، اما شرایط و عوامل خارجی بسیار زیادی باید دست به دست هم دهند تا آن امور تحقق یابند. این‌ها امور غیرعادی‌اند، نه غیرعقلی. طولانی شدن عمر انسان‌ها از جمله‌ی این امور است. از آن‌جاکه خداوند از تمام عوامل و شرایط لازم برای عمر طولانی آگاهی دارد، به قدرت و اراده‌ی خود جسم مبارک امام عصر را جوان نگه می‌دارد تا آن حضرت به حیات خود ادامه دهد. پس عمر طولانی امام امری غیرعادی است، نه غیرعقلی و محال و چنین عمری با قدرت الهی عملی می‌شود.

درس دهم در انتظار طلوع

۱ آیات و احادیث

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَ لِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلِيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و نباید در امتحان بیاید.)

پیام: طبق این آیه، کسانی که ایمان دارند و عمل صالح انجام می‌دهند، حاکم زمین می‌شوند، دین حق در جهان استقرار می‌یابد، مؤمنان و صالحان به آرامش می‌رسند و مردم فقط خدا را می‌پرستند.

و تُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَىٰ الَّذِينَ اسْتَضَعَّفُوا فِي الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ
پیام: طبق این آیه، مستضعفان، رهبران و وارثان زمین می‌شوند.

وَ لَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ بَرِّئُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ
پیام: طبق این آیه در کتب آسمانی، خداوند وعده داده است که بندگان صالح، وارث و حاکم زمین می‌شوند.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَ دِينِ الْحَقِّ لِيُظَاهِرَهُ عَلَىٰ الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ
پیام: طبق این آیه، دین حق بر همه‌ی ادیان باطل غلبه می‌کند. آینده‌ی نهایی جهان از آن حق خواهد بود و باطل، شکست خورده و مغلوب، صحنه را ترک خواهد کرد. / خرداد ۸۹

۲ ص / غ - جای خالی

پیامبران الهی برای پایان تاریخ از ظهور یک ولی الهی و تشکیل حکومت جهانی و عادلانه‌ای که فقط بر اساس دین خدا اداره می‌شود، سخن گفته‌اند.
/ شهریور ۹۳

نگاه مثبت دین به آینده‌ی تاریخ و اعتقاد به حضرت مهدی (عج)، اصلی به نام «انتظار» را در دل‌ها زنده کرده است. / شهریور ۹۲ - شهریور ۹۱ - خرداد ۹۰

پیروی از امام عصر (عج)، پیروی از دستور آن حضرت مبنی بر مراجعه به عالمان دین و تبعیت از آن‌هاست.

هسته‌ی مرکزی یاران امام عصر (عج)، ۳۱۳ نفر به تعداد یاران پیامبر اکرم (ص) در جنگ بدر هستند که بنا به فرموده‌ی امام باقر (ع) ۵۰ نفر از آنان از زنان‌اند. بیش‌تر یاران امام را جوانان تشکیل می‌دهند.

در انتظار ظهور بودن، از برترین اعمال عصر غیبت است. لازمه‌ی این انتظار، دعا برای ظهور امام عصر (عج) است.

۳ سؤالات کوتاه و تشریحی

آینده‌ی تاریخ و موعود و منجی در ادیان

◀ چه کسانی نمی‌توانند آینده‌ی روشن برای تاریخ انسان تصور کنند؟

آنان که از شناخت آفریننده‌ی جهان درمانده‌اند و اداره‌کننده‌ی مدبر و حکیم برای آن نمی‌شناسند.

◀ اعتقاد خدایپرستان درباره‌ی آینده‌ی تاریخ چیست؟ و این اعتقاد از کدام بینش سرچشمه می‌گیرد؟

خدایپرستان معتقدند که یکی از نام‌های خداوند، حق است و اوست که با حکمت خود جهان را اداره می‌کند، براساس وعده‌ی الهی باور دارند که آینده‌ی نهایی جهان از آن حق خواهد بود و باطل، شکست خورده و مغلوب، صحنه را ترک خواهد کرد و حق طلبان جهان را اداره خواهند کرد.

◀ پیامبران الهی، برای تحقق وعده‌های الهی، از چه طرح خاصی برای پایان تاریخ سخن گفته‌اند؟ چگونه همه‌ی ادیان درباره‌ی اعتقاد به موعود و الهی بودن

پایان تاریخ اتفاق نظر دارند؟ / خرداد ۹۴ - دی ۹۱ - ۸۹ خرداد ۸۸

آنان می‌گویند که در پایان تاریخ، در حالی که شرایط کاملاً آماده شده است، یک ولی الهی ظهور می‌کند و حکومت جهانی و عادلانه‌ای تشکیل می‌دهد که فقط بر اساس دین خدا اداره می‌شود.

◀ درباره‌ی ظهور موعود در بین ادیان و پیامبران الهی چه اتفاق نظری وجود دارد؟ / دی ۸۸

همه در اصل الهی بودن پایان تاریخ و ظهور ولی خدا برای برقراری حکومت جهانی اتفاق نظر دارند.

موعود در اسلام

◀ شیعه ویژگی موعود را چه می‌داند؟ / شهریور ۹۳

موعود و منجی انسان‌ها، دوازدهمین امام و فرزند امام حسن عسکری (ع) است. او هم‌نام پیامبر (ص) و «مهدی» یکی از لقب‌های اوست. ایشان آخرین ذخیره‌ی الهی است و با توجه خاص خداوند به حیات خود ادامه می‌دهد تا این که به اذن خداوند ظهور می‌کند.

◀ اعتقاد اهل سنت را درباره‌ی ظهور موعود بنویسید.

در کتاب‌های حدیث اهل سنت تأکید شده که حضرت مهدی از نسل پیامبر اکرم (ص) و فاطمه (س) است، اما هنوز به دنیا نیامده است.

◀ فواید زنده بودن امام زمان (ع)، مشخص بودن پدر و مادر آن حضرت و حضور ایشان در جامعه را بنویسید. / خرداد ۹۴

۱- هر ماجراجوی فریب‌کاری که بخواهد خود را مهدی موعود معرفی کند، به زودی شناخته می‌شود و مردم هوشیار فریب او را نمی‌خورند. ۲- پیروان آن حضرت، امام خود را حاضر و ناظر بر خود می‌یابند و می‌دانند که ایشان از حال مسلمانان آگاه‌اند و از فداکاری‌های مؤمنان اطلاع دارند. ۳- پیروان ایشان هرگاه احساس کنند، می‌توانند با امام حاضر و ناظر خود سخن بگویند و خواسته‌های خود را با ایشان در میان گذارند. ۴- جامعه به صورت‌های گوناگون از هدایت‌های امام و از ولایت معنوی ایشان برخوردار می‌گردد.

انتظار موعود

◀ ویژگی‌های انسان منتظر را بنویسید. / خرداد ۹۳

کسی است که هدف و آرمان خود را می‌شناسد و یقین دارد که روزی این هدف در جهان محقق می‌شود. از این رو همواره برای رسیدن جامعه به چنین هدفی تلاش می‌کند و از آن جاکه به خدا و آخرت ایمان دارد، می‌داند که پاداش این تلاش خود را خواهد گرفت.

◀ ویژگی‌های جامعه‌ی منتظر را بنویسید. / خرداد ۹۲ - خرداد ۹۱ - شهریور ۸۸

به واقعیت‌های ناهنجار موجود «نه» می‌گوید و به امید فردای درخشان تلاش می‌کند. حکومت‌های غیرالهی و طاغوتی را نمی‌پذیرد و در مقابل آن‌ها می‌ایستد. می‌کوشد در جهت همان نوع از جامعه‌ای که انتظارش را می‌کشد، حرکت کند.

◀ به اعتقاد جامعه‌شناسان پویایی جامعه‌ی شیعه در طول تاریخ به چه عواملی وابسته بوده است؟ / دی ۹۴ - شهریور ۹۲ - دی ۹۱ - خرداد ۸۹

الف- گذشته‌ی سرخ: اعتقاد به عاشورا و آمادگی برای ایثار و شهادت در راه عدالت‌خواهی، آرمان‌گرایی و حقیقت‌جویی.

ب- آینده‌ی سبز: باور به مهدویت و نپذیرفتن حکومت‌های طاغوتی و تلاش برای گسترش عدالت و انسانیت در سراسر جهان.

مسئولیت‌های منتظر

◀ در دوره‌ی غیبت چه مسئولیت‌هایی بر عهده‌ی منتظران است؟ / دی ۹۳ - شهریور ۹۲ - خرداد ۹۱ - دی ۹۰ - ۸۹

۱- تقویت معرفت، ایمان و محبت به امام، ۲- پیروی از امام عصر (عج)، ۳- ایجاد آمادگی در خود و جامعه، ۴- دعا برای ظهور امام.

◀ چرا عصر غیبت، عصر دودلی‌ها و شک و تردیدهاست؟ چرا تقویت ایمان یکی از مسئولیت‌های شخص منتظر در عصر غیبت است؟ / خرداد ۹۳ - خرداد ۸۹

زیرا در این دوره، فتنه‌های گوناگون و اندیشه‌های رنگارنگ پیدا می‌شوند و بی‌ایمانی را تبلیغ می‌کنند. مؤمن حقیقی به خود تردید راه نمی‌دهد و با یقین، برای فردای روشن آماده می‌شود.

◀ چه کسانی در روز ظهور مانند قوم موسی (ع) به حضرت مهدی (عج) خواهند گفت: «تو و پروردگارت بروید و بجنگید، ما این جا می‌نشینیم»؟ علت آن چیست؟

آنان که در زندگی خود با باطل مبارزه نکرده‌اند و با مستکبران مقابله ننموده‌اند. علت آن، عدم آمادگی برای ظهور است.

◀ چرا ایجاد آمادگی برای ظهور امام عصر (عج) باید در همه‌ی ابعاد علمی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی باشد؟ / دی ۸۸

زیرا امام زمان (عج) یارانی توانمند در همه‌ی ابعاد علمی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی می‌خواهد. یارانی که بتوانند مسئولیت‌های بزرگ عصر ظهور را بر دوش گیرند.

◀ چهار مورد از ویژگی‌های یاران امام عصر (عج) از نظر حضرت علی (ع) را بنویسید. / شهریور ۸۸

۱- در امانت خیانت نکنند، ۲- پاک‌دامن باشند، ۳- اهل دشنام و کلمات زشت نباشند، ۴- به ظلم و ستم خون‌ریزی نکنند.

◀ چه کسانی می‌توانند در هنگام ظهور سرشار از یقین و استوارتر از صخره‌ها باشند؟ چه کسانی می‌توانند در هنگام بیعت با امام، اهل جهاد و پیکار باشند؟

کسانی که قبل از ظهور آن حضرت، تمرین کرده و در صحنه‌ی فعالیت‌های اجتماعی و نبرد دائمی حق و باطل، در جبهه‌ی حق حضوری فعال داشته باشند و ایستادگی و مقاومت در مقابل شیاطین درون و برون، ویژگی‌هایی چون شجاعت و عزت نفس را در خود پرورانده باشند.

◀ کسی که در عصر غیبت تنها باگریه و دعا سر کند و در صحنه‌ی نبرد حق طلبان علیه مستکبران حضور نداشته باشد، در روز ظهور چگونه خواهد بود؟

چنین کسی شجاعت و از جان گذشتگی لازم را به دست نخواهد آورد و در نبرد سهمگین سپاه امام علیه ستمکاران جهان، صحنه را ترک خواهد کرد.

مرجعیت و ولایت فقیه
درس یازدهم

۱ آیات و احادیث

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ
(ترجمه: آیه در کتاب درسی آمده و نباید در امتحان بیاید.)

پیام: هیچ‌گاه در قرآن، باطل راه پیدا نخواهد کرد به همین جهت برای همیشه کتاب هدایت ما خواهد بود.
هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ ..... او کسی است که پیامبرش را فرستاد

بِالْهُدَىٰ وَ دِينَ الْحَقِّ ..... با هدایت و دین حق
لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ..... تا برهمه‌ی دین‌ها چیره گرداند گرچه مشرکان اگراه داشته باشند (نخواهند).

پیام: خداوند، مسیر هدایت و دین حق را با ارسال رسولان در اختیار ما قرار داده است.
وَ مَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نُفِّرُ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ
(ترجمه: آیه در کتاب درسی آمده و نباید در امتحان بیاید.)

پیام: چون همه‌ی مردم نمی‌توانند دانش دین را به طور عمیق و تخصصی فرا بگیرند، باید کسانی این مسئولیت را بپذیرند تا سایر مردم برای به دست آوردن احکام به آنان مراجعه کنند.

امام صادق (ع): (ع: فَاَمَّا مَنْ كَانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَانِتًا لِنَفْسِهِ حَافِظًا لِدِينِهِ مُخَالِفًا لِهَوَاهُ مُطِيعًا لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِ أَنْ يُقَلِّدُوهُ

پیام: مردمی که می‌خواهند بر اساس قوانین اسلام زندگی کنند، اما به پیامبر و امام دسترسی ندارند، باید به فقیه‌ی که دارای شرایط ویژه‌ای است، مراجعه نمایند.

امام عصر (عج): وَ أَمَّا الْخَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رِوَاةٍ حَدِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ
پیام: فقیه باید بتواند احکام مسائل و رویدادهای جدید را نیز که در زمان پیامبر اکرم (ص) و امامان اتفاق نیفتاده به دست آورد؛ یعنی زمان‌شناس باشد.

۲ ص / غ - جای خالی

■ در دوره‌ی غیبت، بنا به فرمان امام زمان (عج) و به نیابت از ایشان، فقیه واجد شرایط، دو مسئولیت **مرجعیت دینی و رهبری و ولایت ظاهری** را بر عهده دارد. / خرداد ۹۳ - دی ۸۸

■ در عصر غیبت، مرجعیت دینی در شکل **مرجعیت فقیه** ادامه می‌یابد و حکومت اسلامی در چهارچوب **ولایت فقیه** استمرار پیدا می‌کند. / شهریور ۹۲ - خرداد ۹۰ - دی ۸۹ - خرداد ۸۹ - دی ۸۸

■ از آن‌جا که ولی فقیه **بیان‌کننده‌ی قوانین و مقررات اجتماعی اسلام** است، انتخاب وی **نمی‌تواند** مانند انتخاب مرجع تقلید باشد. / دی ۹۱

■ **مرجعیت و ولایت فقیه** در عصر غیبت، همان چراغ هدایتی است که در پرتو آن می‌توان راه را از بی‌راهه شناخت.

■ **حکومت اسلامی** قلعه و حصار محکمی است که منتظران در آن، به آماده‌سازی و تشکل خود می‌پردازند.

■ **تشکیل حکومت اسلامی** در عصر غیبت به معنای ارائه‌ی یک الگو از حاکمیت دینداران است که در آن، زمینه‌ی عدالت و برابری به **طور نسبی** فراهم می‌آید.

۳ اصطلاحات

تفقه: تفکر عمیق در دین یا شناخت عمیق دین / دی ۸۹ - خرداد ۸۸

تقلید: کسانی که خود در احکام دینی متخصص نیستند، به متخصصان (مراجع - فقیهان) مراجعه می‌کنند و مطابق با راهنمایی آنان عمل می‌نمایند. به این مراجعه، پیروی یا تقلید می‌گویند. / دی ۹۴ - شهریور ۹۳ - شهریور ۸۸

مرجع تقلید: فقیه‌ی که با تفکر در آیات و روایات و با کمک گرفتن از موازین دقیق، احکام را به دست می‌آورد و در اختیار مردم قرار می‌دهد و مردم هم به او مراجعه کرده و مطابق با راهنمایی او عمل می‌نمایند. / شهریور ۹۴ - دی ۹۳

فقیه: به افرادی که به معرفت عمیق در دین و احکام دینی رسیده‌اند، فقیه می‌گویند. / شهریور ۹۰

ولی فقیه: از میان فقیهان دارای شرایط آن کس که توانایی لازم برای برپایی و اداره‌ی حکومت را دارد، رهبری جامعه را به دست می‌گیرد و به پیاده کردن قوانین الهی در جامعه اقدام می‌کند. / خرداد ۹۴ - خرداد ۹۲ - دی ۹۲ - شهریور ۹۱ - خرداد ۹۰ - دی ۹۰ - دی ۸۸

مشروعیت ولی فقیه: دارا بودن شرایطی که در دین تعیین شده است، در این صورت رهبری او مورد پذیرش دین است. در غیر این صورت پیروی از دستورات وی حرام است. / دی ۹۴ - دی ۹۳ - خرداد ۸۸

مقبولیت ولی فقیه: یعنی این که رهبر، مورد پذیرش و قبول مردم باشد. / دی ۹۴ - دی ۹۳ - شهریور ۸۸

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

مرجع تقلید و ولی فقیه

◀ با توجه به سیره‌ی امامان و قرآن کریم، در دوره‌ی غیبت کبری مسئولیت‌های مربوط به امامت، یعنی «مرجعیت دینی» و «ولایت ظاهری» چگونه ادامه می‌یابد؟ در این دوره، مسلمانان از چه راهی به احکام و قوانین اسلامی دسترسی پیدا می‌کنند و این قوانین چگونه پیاده می‌شود؟
سیره‌ی امامان: ایشان **دانشمندانی را تربیت می‌کردند** که بتوانند احکام اسلام را با مراجعه‌ی به قرآن کریم و سیره و سنت پیامبر و امامان به‌دست آورند. این دانشمندان، به شهرهای دوردست که امامان حضور نداشتند، می‌رفتند و احکام اسلامی را به آنان می‌آموختند.

قرآن کریم: قرآن دستور می‌دهد **گروهی از مردم وقت و همت خود را صرف شناخت دقیق دین کنند** و به «تفقه» در دین بپردازند، تا پس از کسب علم به شهرهای خود بروند و قوانین اسلام را به مردم بیاموزند.
◀ پیامبر اکرم (ص)، حال کسی را که از امام خود دور افتاده و به او دسترسی ندارد، به چه تشبیه کرده است؟ چرا؟ / دی ۹۴
سخت‌تر از حال یتیمی که پدر را از دست داده است. زیرا چنین شخصی، در مسائل زندگی حکم و نظر امام را نمی‌داند.

ادامه از صفحه قبل

- ◀ شرایط مشترک میان ولی فقیه و مرجع تقلید را بنویسید. شرایط مرجع تقلید را بنویسید. / خرداد ۹۲ - شهریور ۹۱ - شهریور ۸۹ - شهریور ۸۸ /
- ۱- با تقوا ۲- عادل ۳- زمان شناس
- ◀ چرا مرجع تقلید باید زمان شناس باشد؟ / دی ۹۲ - خرداد ۹۱ - شهریور ۹۰ /
- تا بتواند احکام دینی را متناسب با نیازهای روز به دست آورد.
- ◀ ولی فقیه که مسئولیت رهبری جامعه را بر عهده دارد، علاوه بر سه شرط مشترک با مرجع تقلید باید چه ویژگی‌های دیگری داشته باشد؟ / شهریور ۹۲ /
- ۱- با تدبیر و با کفایت، ۲- شجاعت و قدرت روحی
- ◀ چرا «تدبیر و کفایت» از شرایط رهبر جامعه اسلامی است؟ / شهریور ۹۴ - دی ۸۸ /
- تا بتواند جامعه را در شرایط پیچیده جهانی رهبری کند و با درایت و بینش قوی، نقشه‌های دشمنان دین را خنثی سازد.
- ◀ چرا ولی فقیه باید شجاعت و قدرت روحی داشته باشد؟ / خرداد ۹۳ - دی ۹۱ /
- تا بدون ترس و واژه با دشمنان دین مبارزه کند، در اجرای احکام دین از کسی نترسد و با قدرت، در مقابل تهدیدها بایستد و پایداری کند.
- ◀ راه‌های شناخت مرجع تقلید را بنویسید. / خرداد ۹۱ - شهریور ۹۰ - شهریور ۸۹ - دی ۸۹ - خرداد ۸۸ /
- ۱- خود ما به اندازه‌ای از علم فقه اطلاع داشته باشیم که بتوانیم فقیه دارای شرایط را بشناسیم و تشخیص دهیم.
- ۲- از دو نفر عادل و مورد اعتماد که بتوانند فقیه واجد شرایط را تشخیص دهند، بپرسیم.
- ۳- یکی از فقیهان، در میان اهل علم آن چنان مشهور باشد که انسان مطمئن شود و بداند که این فقیه، واجد شرایط است.

چگونگی انتخاب ولی فقیه

- ◀ تفاوت میان انتخاب ولی فقیه و مرجع تقلید را شرح دهید. چرا هر کس نمی‌تواند به طور جداگانه برای خود ولی فقیه انتخاب کند؟ / خرداد ۹۳ - دی ۹۰ - شهریور ۸۹ /
- از آن‌جا که ولی فقیه بیان‌کننده قوانین و مقررات اجتماعی اسلام است، انتخاب وی نمی‌تواند مانند انتخاب مرجع تقلید باشد و اداره‌ی جامعه تنها با یک مجموعه قوانین و یک رهبری امکان‌پذیر است. در غیر این صورت **هرج و مرج** و **تفرقه و پراکندگی** پیش می‌آید.
- ◀ انتخاب ولی فقیه در کشور ما به دوروش انجام می‌گیرد، آن دورا نام ببرید و شرح دهید. پس از رحلت امام خمینی انتخاب ولی فقیه در کشور ما چگونه انجام می‌گیرد؟ انتخاب ولی فقیه به روش غیرمستقیم را با ذکر مثال شرح دهید. / شهریور ۹۳ - دی ۹۰ - خرداد ۹۰ /
- ۱- به طور مستقیم: در زمان امام خمینی، مردم با حضور در اجتماعات و راه‌پیمایی‌های سراسری ولایت امام خمینی را پذیرفتند و با ایشان پیمان یاری بستند.
- ۲- غیرمستقیم: اکنون نیز بنابر قانون اساسی، مردم ابتدا نمایندگان خبره‌ی خود را انتخاب می‌کنند و آن خبرگان نیز از میان فقها آن کس را که شایسته‌تر برای رهبری تشخیص دهند، به جامعه اعلام می‌کنند. بر این مبنا **آیت‌الله خامنه‌ای** رهبری جامعه را عهده‌دار شدند.
- ◀ دو ویژگی فقیه‌ی که می‌تواند رهبری جامعه اسلامی را بر عهده بگیرد و کشور را اداره کند، را نام ببرید. / خرداد ۸۹ /
- ۱- **مشروعیت**: شرایط تعیین شده در دین را دارا باشد. ۲- **مقبولیت**: مورد پذیرش مردم باشد.
- ◀ آیا تشکیل حکومت اسلامی در عصر غیبت می‌تواند در زمینه‌سازی حکومت جهانی ولی عصر (عج) مؤثر باشد؟ / دی ۹۲ - دی ۸۹ /
- بله، برقراری حکومت اسلامی در عصر غیبت، علاوه بر این که **یک ضرورت اساسی در اجرای احکام اسلامی** است، به مؤمنان و منتظران حضرت مهدی (عج) فرصت می‌دهد که آن چه را برای **آمدگی ظهور** لازم است، فراهم سازند.

درس دوازدهم

ویژگی‌های حکومت اسلامی

۲ ص / غ - جای خالی

- رهبر، تربیت و هدایت مردم به دین خدا و سعادت حقیقی را مهم‌ترین حق مردم می‌داند. / خرداد ۹۴ /
- رهبر، در برابر مردم و به خصوص مستمندان و مستضعفان، متواضع و فروتن و در برابر ستمکاران و مستکبران، با عزت، نفوذناپذیر و مقتدر عمل می‌کند. / شهریور ۹۳ /
- با توجه به سخن امیرمؤمنان علی (ع)، بزرگ‌ترین حقی که خدا واجب کرده است، **حق رهبر بر مردم و حق مردم بر رهبر** است. حقوقی که آن را سبب دوستی و الفت آنان و ارجمندی دینشان قرار داده است.
- طبق سخنان امیرمؤمنان علی (ع)، مردم جز به صلاح حاکمان، اصلاح نپذیرند و حاکمان جز به پایداری مردم، نیکو نگردند. هنگامی که حقوق متقابل رهبر و مردم ادا شود، **حق در میان جامعه ارزشمند می‌شود.**
- دموکراسی رایج در جهان، هدف خود را صرفاً تأمین **خواسته‌های دنیوی مردم** قرار داده است. / خرداد ۸۹ /

۱ آیات و احادیث

- أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ ..... به راه پروردگار خویش دعوت کن
- بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ..... با دانش استوار و اندرز نیکو
- وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ..... و با آنان به بهترین شیوه به بحث و مجادله بپرداز. / شهریور ۹۴ - خرداد ۹۲ - شهریور ۹۱ - دی ۹۰ /
- فَاعْفُ عَنْهُمْ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ ..... پس از آنان درگذر و برایشان آمرزش بطلب
- وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ..... و در کار با آن‌ها مشورت کن
- فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ..... و چون تصمیم گرفتی بر خدا توکل کن
- إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ..... همانا خداوند توکل‌کنندگان را دوست دارد. / خرداد ۹۳ - خرداد ۹۱ /
- وَ إِنَّ رَبَّكُمْ الرَّحْمَنُ ..... همانا پروردگار شما خدای رحمان است.
- فَاتَّبِعُونِي وَ اطِيعُوا أَمْرِي ..... پس از من پیروی کنید و فرمان مرا اطاعت کنید.

۳ اصطلاحات

- حکومت دموکراتیک (جمهوری) یا مردم‌سالار:** حکومتی است که براساس نظر و رأی اکثریت مردم پدید آمده است. یعنی اکثریت مردم، نوع حکومت خود را تعیین کرده‌اند، نه فرد یا گروهی خاص. در این نوع حکومت، مردم همواره در تعیین سرنوشت خود دخالت دارند. / خرداد ۹۰ /

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

رابطه‌ی رهبر با مردم

◀ با توجه به آیات قرآن کریم رابطه‌ی رهبر با مردم در حکومت اسلامی را بنویسید.

/ دی ۹۴ - دی ۹۲

۱- رهبر نسبت به مردم جامعه‌ی خود **دلسوز و مهربان** است. از کوتاهی‌های مردم **می‌گذرد** و برای آنان از خداوند **آمزش** می‌خواهد (فیما رحمة من الله لنت لهم ... فاعف عنهم و استغفر لهم). ۲- با مردم جامعه‌ی خود **مشورت** می‌کند و تصمیم‌گیری‌های خود را پس از مشورت انجام می‌دهد (و شاورهم فی الأمر). ۳- ولیّ فقیه در تصمیم‌گیری **قاطع و استوار** است و با توکل بر خداوند برنامه‌ها را به پیش می‌برد و **مانع خلل و سستی** در نظام اسلامی می‌شود (فاذا عزم فتوکل علی الله، فاستقم كما امرت). ۴- با روش‌های درست و منطقی به **روشنگری مردم** می‌پردازد و تلاش می‌کند که آنان به **روشن‌بینی و بصیرت** لازم برسند و راه حق را از باطل تشخیص دهند و در دام دشمنان خدا و مردم نیفتند (ادع الی سبیل ربك بالحکمة ...).

◀ با توجه به سیره‌ی پیامبر گرامی و امامان بزرگوار (ع) دو مورد از ویژگی‌های رهبر جامعه‌ی اسلامی را بنویسید.

۱- رهبر جامعه‌ی اسلامی **نسبت به سرنوشت جامعه و اصول اسلامی استوار و قاطع است** و اجازه نمی‌دهد قوانین اسلامی مورد بی‌توجهی قرار گیرد. ۲- **نگاه برابر و مطابق قانون** به آحاد جامعه دارد و با مردم مناطق مختلف کشور و اقوام گوناگون به مساوات رفتار می‌کند.

عهدنامه‌ی مالک اشتر

◀ بنابر عهدنامه‌ی امیرالمؤمنین چرا حاکم اسلامی باید نسبت به همه‌ی مردم تحت حکومت خود دوست و مهربان باشد؟ / دی ۹۲

زیرا مردم دو دسته‌اند، دسته‌ای **برادر دینی** او و دسته‌ای دیگر **در آفرینش همانند او** هستند. با توجه به سخن حضرت علی (ع) به مالک اشتر، اگر رهبر دچار خود بزرگ‌بینی شود، چگونه باید آن را درمان کند؟ چرا؟ / خرداد ۹۴

با نگاه به **بزرگی حکومت خداوند** که برتر از اوست؛ زیرا این کار او را از سرکشی نجات می‌دهد، تندروی او را فرو می‌نشاند و عقلش را به جایگاه اصلی باز می‌گرداند.

◀ بنابر عهدنامه‌ی مالک اشتر چرا باید نزد رهبر دوست داشتنی‌ترین چیزها آن چیزی باشد که در حق میانه‌ترین، در عدل شامل‌ترین و در جلب خشنودی مردم فراگیرترین است؟ زیرا خشم عمومی مردم، خشنودی خواص و نزدیکان را از بین می‌برد و رضایت عمومی، خشم خواص را بی‌اثر می‌سازد.

◀ بنابر عهدنامه‌ی امیرالمؤمنین به مالک اشتر چرا حاکم اسلامی باید عیب‌جویان را از اطراف خود دور کند؟ / شهریور ۹۲ - دی ۹۱

زیرا مردم عیب‌هایی دارند که مدیر و رهبر جامعه باید بیش‌تر از همه در پنهان کردن آن‌ها بکوشد.

◀ چرا امام علی (ع) به مالک اشتر می‌فرماید در قبول و تصدیق سخن چین شتاب نکن؟ / دی ۹۴ - خرداد ۹۳

زیرا سخن چین در لباس نصیحت ظاهر می‌شود، اما **خیانتکار** است.

◀ بنابر عهدنامه‌ی مالک اشتر، چرا حاکم اسلامی نباید با افراد ترسو مشورت کند؟ / شهریور ۹۴ - شهریور ۹۳ - خرداد ۹۱

زیرا در انجام دادن کارها روحیه‌ی او را **سست** می‌کند.

◀ بنابر عهدنامه‌ی مالک اشتر چرا در نظر حاکم اسلامی هرگز نباید نیکوکار و بدکار یکسان باشد؟ / دی ۹۳ - خرداد ۹۲

زیرا در این صورت نیکوکاران به کار خیر بی‌ رغبت و بدکاران به کار بد تشویق می‌شوند.

وظیفه‌ی مردم نسبت به رهبر و حکومت اسلامی

◀ با توجه به آیات قرآن کریم وظایف مردم نسبت به رهبر و حکومت اسلامی را

بنویسید. / خرداد ۹۴ - شهریور ۹۲ - دی ۹۱

۱- مردم مسئولیت دارند از رهبر جامعه **تبعیت** کنند و **پای‌بند قوانین و مقررات** حکومت اسلامی باشند (و ان ربکم الرحمن فاتبعونی). ۲- برای اجرای قوانین اسلام، پیشرفت جامعه و ناکام گذاشتن دشمنان خدا و مردم، از خود **استقامت و پایداری** نشان دهند. زیرا با تشکیل حکومت اسلامی، منافع ظالمان و مستکبران به خطر می‌افتد و آنان با تمام امکانات و ابزارهایی که دارند، می‌کوشند که مردم را دچار سختی و مشکلات کنند تا بالاخره دست از حق طلبی خود بردارند (فاستقم كما امرت و من تاب معك) ۳- **خود را برای مقابله‌ی با ظالمان و مستکبران آماده کنند** به طوری که آنان فکر تهاجم به سرزمین اسلامی را در سر نپورانند.

◀ چرا مردم در حکومت اسلامی باید وحدت و همبستگی خود را بر محور رهبری جامعه حفظ کنند؟ / شهریور ۹۴ - شهریور ۹۳ - دی ۹۳

تا قدرت‌های ستمگر نتوانند در کشور اسلامی نفوذ کنند و عزت و استقلال جامعه را به خطر اندازند.

◀ با توجه به سخنان پیشوایان دین، دو نمونه از وظایف مردم نسبت به رهبر و حکومت اسلامی را بنویسید.

۱- **خیرخواه و نصیحت‌گر** و یاری‌دهنده‌ی رهبر باشند. ۲- منافع کل جامعه و نظام اسلامی را بر منافع فردی خود ترجیح دهند.

نظام اسلامی و مردم‌سالاری

◀ ویژگی «جمهوری» در کنار «اسلامی» که در نظام اسلامی وجود دارد، چگونه در جمهوری اسلامی تحقق یافته است؟

مردم ایران با قیام و انقلاب خود، جمهوری اسلامی را برپا کردند و به قانون اساسی که شکل حکومت و خطوط کلی آن را تعیین می‌کند، رأی دادند و با شرکت دائم در انتخابات ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی، مجلس خبرگان و شوراهای شهر و روستا در امور کشور دخالت می‌کنند و پای‌بندی خود را به نظام اسلامی نشان می‌دهند.

◀ چرا نظام جمهوری اسلامی مردم‌سالاری دینی نامیده شده است؟ / دی ۹۴ - دی ۹۲

زیرا مردم ایران با قیام و انقلاب خود، جمهوری اسلامی را **برپا کردند** و به قانون اساسی که شکل حکومت و خطوط کلی آن را تعیین می‌کند، **رأی دادند**. همچنین حکومت اسلامی بر **مبنای قوانین اسلامی** تشکیل می‌شود و قانون‌گذاران نمی‌توانند برخلاف دستورات الهی قانون تنظیم کنند.

◀ تفاوت‌های اصلی جمهوری اسلامی با سایر حکومت‌های جمهوری و نظام‌های جمهوری دمکراتیک رایج در جهان را بنویسید.

/ دی ۹۳ - شهریور ۹۲ - شهریور ۹۱ - شهریور ۹۰ - خرداد ۸۹ - خرداد ۸۸

اولاً حکومت اسلامی بر **مبنای قوانین اسلامی** تشکیل می‌شود و قانون‌گذاران نمی‌توانند برخلاف دستورات الهی قانون تنظیم کنند و به همین جهت این نظام، «مردم‌سالاری دینی» نامیده شده است. ثانیاً **دمکراسی رایج** در جهان، هدف خود را صرفاً تأمین خواسته‌های دنیوی مردم قرار داده است و نسبت به ارزش‌های الهی بی‌اعتناست. اما هدف اصلی از نظام اسلامی، **سعادت اخروی و برقراری عدالت اجتماعی** است و آسایش و رفاه مردم را در این چهارچوب برقرار می‌کند.

۱ آیات و احادیث

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَا هُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: خداوند به انسان کرامت و بزرگی بخشیده و بر بسیاری از مخلوقات برتری داده و همه چیز را برای بهره‌مندی انسان آفریده است.

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحَسَنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ
(ابتدای ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

أَوَّلِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ..... آنان اهل بهشت‌اند و در آن جاودان‌اند.
پیام: هر کس در برابر تمایلات نامشروع بایستد و به نیکی‌ها روی آورد و از گناه دوری کند، گرد ذلت بر چهره‌ی او نمی‌نشیند، یعنی عزیز می‌شود، عزیز در برابر گناه.

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ ..... و آنان که مرتکب بدی‌ها شدند،
جَزَاءً سَيِّئَةٍ يَمْثِلُهَا ..... جزای بدی همانند آن دارند
و تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ..... و خواری آنها را فرا می‌گیرد.

پیام: هر کس از تمایلات نامشروع دنباله‌روی کند و به گناه و زشتی روی آورد، خواری و ذلت چهره‌ی او را می‌پوشاند، ذلت در برابر گناه. / خرداد ۹۴

وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ ..... و عزت برای خدا و پیامبرش و برای مؤمنین است.
وَلِكُلِّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ..... اما منافقان نمی‌دانند. / شهریور ۹۲ - دی ۹۰ - شهریور ۸۸

پیام: قرآن کریم ابتدا عزت را برای خدا دانسته، سپس برای رسول خدا (ص) که بنده‌ی خالص اوست و پس از آن برای مؤمنین که با پیروی از رسول خدا (ص)، بندگی خدا را پذیرفته‌اند و تسلیم او شده‌اند.

مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ ..... هر کس عزت می‌خواهد
فَلْيَلِ الْعِزَّةَ جَمِيعًا ..... پس همه‌ی عزت برای خداست. / شهریور ۹۳ - شهریور ۸۹

پیام: این آیه در مورد عزت می‌فرماید: خداوند که خالق تمام جهانیان است، حقیقت شکست‌ناپذیری است که همه‌ی مخلوقات تسلیم اویند. سرچشمه‌ی تمام عزت‌ها خداست و هرکس به دنبال عزت است، باید خود را به این سرچشمه پیوند دهد. طبق این آیه، راه بهره‌مندی از عزت الهی، پیروی از فرمان‌های خداوند است. / خرداد ۹۰

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

عزت نفس

◀ با توجه به معنی عزت و ذلت، انسان عزیز و انسان ذلیل را با یکدیگر مقایسه کنید. انسان عزیز کیست؟

/ شهریور ۹۲ - دی ۹۲

عزت به معنی شکست‌ناپذیری است. انسان عزیز کسی است که در مقابل دیگران تسلیم نمی‌شود و شکست نمی‌خورد. بنابراین وقتی می‌گوییم فلان شخص دارای عزت نفس است، منظورمان این است که او نفسی شکست‌ناپذیر دارد و تسلیم نمی‌شود. در مقابل عزت، ذلت قرار دارد که به معنی شکست‌پذیری و تسلیم شدن است. شخص ذلیل کسی است که خود را تسلیم دیگری می‌کند.

◀ در چه مواردی عزت و شکست‌ناپذیری ضروری است؟ / خرداد ۹۴ - دی ۹۰

۱- در برابر خواسته‌های نامشروع درونی که سبب روی آوردن ما به گناه می‌شوند. ۲- در برابر دشمنان ظالم و ستمگر بیرونی که می‌خواهند در مقابل ظلم آنان تسلیم باشیم و ذلت را بپذیریم.

◀ آیا می‌توان مسئولیت انجام گناه را از دوش خود برداشت و به عوامل بیرونی منتقل کرد؟ آیا عوامل تحریک‌کننده‌ی بیرونی می‌تواند توجیهی برای خطا و گناه افراد باشد؟ چرا؟ چرا توجیه خطاکاران که برای انجام گناه عوامل تحریک‌کننده‌ی بیرونی را مقصر می‌دانند، قابل قبول نیست؟ / خرداد ۹۳ - دی ۹۳ - خرداد ۹۱ - شهریور ۹۰ - خرداد ۸۹

ادامه در صفحه بعد

۲ ص / غ - جای خالی

◀ خداوند مخلوقات دیگر را آفرید تا بشر از آن‌ها بهره بگیرد و انسان را آفرید تا به جایگاه قرب الهی نایل شود.

◀ قرآن کریم، یکی از راه‌های اصلی حفظ کرامت و رسیدن به جایگاه قرب الهی را کسب عزت نفس می‌داند. / دی ۹۱

◀ برخی از افراد در توجیه خطا و گناه خود عوامل تحریک‌کننده‌ی بیرونی را مقصر جلوه می‌دهند اما عوامل بیرونی فقط زمینه‌ساز هستند، نه بیشتر. چه بسیار انسان‌هایی که همان زمینه‌ها را می‌بینند اما با قدرت روحی و اراده‌ی قوی در مقابل گناه می‌ایستند. / دی ۹۱ - شهریور ۸۸

◀ پیشوایان ما چون بنده‌ی حقیقی خدا بودند، در سخت‌ترین شرایط زندگی عزت‌مندانه زیستند و هرگز تن به خواری ندادند.

◀ کسی که بنده‌ی حقیقی خدا شد، عزیز می‌شود و تن به ذلت و خواری در برابر گناه و گناهکاران نمی‌دهد. او خود را همواره در پیشگاه خدا می‌بیند و می‌داند که اگرچه او خدا را نمی‌بیند، اما خدا او را می‌نگرد.

◀ تمایلات دانی، تمایلات بدی نیستند، بلکه برای زندگی در دنیا لازم هستند، اما نباید از حد تجاوز کنند و مانع رشد تمایلات عالی شوند. حد و مرز این نیاز را خدا می‌داند.

◀ عقل و وجدان، انسان را به تمایلات عالی فرا می‌خواند، اما هوی و هوس (نفس اماره) از انسان می‌خواهد که فقط به غرایز و تمایلات دانی مشغول باشد. / شهریور ۹۴

◀ انسان عزیز همواره به ندای عقل و وجدان و نفس لوامه گوش فرا می‌دهد و تسلیم نفس اماره نمی‌شود.

/ خرداد ۹۳ - شهریور ۹۳ - دی ۹۳ - خرداد ۹۲ - شهریور ۹۱ - شهریور ۹۰ - دی ۹۰ - خرداد ۸۸

◀ تسلیم و بندگی خداوند و احساس حضور در پیشگاه خداوند علت است برای عزت نفس و دوری از گناه

◀ عزت نفس علت است برای حفظ پیمان با خدا و باقی ماندن بر عزم و تصمیم

◀ غفلت از خداوند علت است برای ذلت نفس و افتادن در دام گناه

◀ ذلت نفس علت است برای شکستن پیمان با خدا و سستی در عزم و تصمیم

۳ اصطلاحات

انسان عزیز: کسی است که در مقابل دیگران

تسلیم نمی‌شود و شکست نمی‌خورد. / خرداد ۹۱

ادامه از صفحه قبل

۱- تمایلات عالی که مربوط به بعد روحی و معنوی اوست؛ مانند تمایل به دانایی، احسان و شجاعت. ۲- تمایلات دانی که مربوط به بعد حیوانی و دنیایی اوست؛ مانند تمایل به ثروت، شهوت و رفاه.

◀ انسان عزیز و انسان گناهکار در برابر نفس لوامه و نفس اماره‌ی خود چگونه عمل می‌کنند؟ / دی ۹۴ - دی ۸۸ /

انسان عزیز همواره به ندای عقل و وجدان و نفس لوامه گوش فرا می‌دهد و تسلیم نفس اماره نمی‌شود. اما انسان ذلیل، در درون شکست می‌خورد و تسلیم نفس اماره می‌شود. بنابراین انسان گناهکار پیش از آن که در مقابل عوامل بیرونی تسلیم شود، ابتدا در خود می‌شکند و حقارت را پذیرا می‌شود. کسی که در مقابل دیگران تن به ذلت می‌دهد، ابتدا در مقابل تمایلات پست درون خود شکست خورده و ذلیل شده است.

◀ بنابر تحقیقات انجام شده بر مجرمان، یکی از راه‌های مبارزه با کژی‌ها و زشتی‌ها در جامعه چیست؟ / خرداد ۹۴ - دی ۹۱ /
افزایش عزت نفس انسان‌ها و حفظ کرامت آن‌ها.

عوامل بیرونی فقط زمینه‌ساز هستند، نه بیشتر، آن کس که تصمیم می‌گیرد و مرتکب گناه می‌شود و کرامت خدادادی خود را لکه‌دار می‌کند، خود انسان است. چه بسیار انسان‌هایی که همان زمینه‌ها را می‌بینند اما با قدرت روحی و اراده‌ی قوی در مقابل گناه می‌ایستند و آن را شکست می‌دهند.

◀ میان عزت نفس و گناه چه رابطه‌ای وجود دارد؟ چرا؟ / خرداد ۹۲ - شهریور ۸۹ /
هر قدر عزت نفس فرد بیشتر باشد، کمتر گناه می‌کند. زیرا انسانی که نفس خود را عزیز و شکست‌ناپذیر کرده، توانایی کنترل هوس‌ها و تمایلات نایجای خود را دارد و در مقابل تحریک و تشویق دیگران به گناه ایستادگی می‌کند و به آن‌ها پاسخ نه می‌دهد.
◀ با توجه به قرآن کریم، چگونه می‌توانیم ایستادگی و عزت در برابر هوس و گناه را در خود تقویت کنیم؟ / شهریور ۹۴ /
با روی آوردن به خدا.

خود عالی و خود دانی

◀ ریشه‌ی عزت و ذلت در وجود انسان چیست؟ انسان دارای چند دسته تمایلات است؟ با مثال آن‌ها را بنویسید. / دی ۹۴ - شهریور ۹۴ - خرداد ۹۲ - دی ۹۲ - شهریور ۹۱ - دی ۹۱ - دی ۸۹ - شهریور ۸۸ /

زمینه‌های پیوند

درس چهاردهم

۲ / ص / غ - جای خالی

- کرامتی که خداوند به انسان بخشیده و بر سایر مخلوقات برتری داده، اختصاص به زن یا مرد، به تنهایی، ندارد. / خرداد ۹۳ /
- هر کدام از زن و مرد به میزان تقوا، عفاف و دوری از گناه، نزد خداوند گرامی‌تر است.
- پاداش اخروی و قرب به پروردگار یا گرفتار شدن به عذاب اخروی به جنسیت انسان مربوط نیست. / شهریور ۹۳ /
- زوجیت میان زن و مرد آن‌گاه معنی دارد که هر دو تکمیل‌کننده‌ی یکدیگر باشند. / شهریور ۹۴ /
- زن و مرد گرچه در ویژگی‌های انسانی با هم مشترک هستند و خداوند برای هر دو هدف واحدی معین کرده است، اما از جهت «زن بودن» و «مرد بودن» تفاوت‌هایی دارند.
- اگر درک متقابل از نیازها وجود داشته باشد، به تعبیر قرآن کریم، لباس یکدیگر می‌شوند و کاستی‌ها و نقص‌های یکدیگر را می‌پوشانند.
- دوره‌ی بلوغ تا ازدواج حساس‌ترین و ارزشمندترین دوره‌ی عمر انسان است که تقویت عفاف و پاکدامنی را ضرورت می‌بخشد.
- اگر جوان دوره‌ی بلوغ تا ازدواج را با پاک‌ی و پاکدامنی بگذراند و در حالی به زندگی مشترک با همسرش وارد شود که آلوده‌ی به گناه نشده باشد، راه رسیدن به بهشت را برای خود و فرزندان خود بسیار هموار کرده است.

ادامه در صفحه بعد

۱ آیات و احادیث

- إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ ..... خداوند برایشان آموزش و پاداش بزرگی آماده کرده است. / خرداد ۹۰ /
- پیام:** این آیه بیانگر یکسانی مقام و منزلت انسانی زن و مرد است. طبق این آیه، زن و مرد از جهت عمل صالح و پاداش آن در پیشگاه خداوند یکسان هستند.
- وَمِنْ آيَاتِهِ ..... أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ..... همانا در این نشانه‌هایی است برای مردمی که می‌اندیشند.
- پیام:** ۱- این آیه بیانگر «انس با همسر» از اهداف تشکیل خانواده است. این آیه آرامشی را که ناشی از نیاز انس با همسر است، بیان می‌کند. / شهریور ۹۳ /
- ۲- برای این که آرامش ناشی از انس و هم‌صحبتی میان همسران پدید آید، قرآن کریم به دو ویژگی «مودت» و «رحمت» اشاره می‌کند. این دو ویژگی بیانگر «رشد اخلاقی و معنوی» از اهداف تشکیل خانواده است. / شهریور ۹۰ /
- وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا ..... و خداوند برای شما همسرانی از خودتان قرار داد و جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً ..... و از همسرانتان برای شما فرزندان و نوادگان قرار داد و رَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ..... و از پاکیزه‌ها روزیتان داد.
- أَقْبَالَ بَاطِلٍ يَوْمُنُونَ ..... پس آیا به باطل روی می‌آورند و بِنِعْمَةِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ..... و به نعمت خدا کفر می‌ورزند؟
- پیام:** این آیه بیانگر «رشد و پرورش فرزندان» از اهداف تشکیل خانواده است.

ادامه از صفحه قبل

۲ / ص / غ - جای خالی

/ دی ۹۲ - شهریور ۹۱ - خرداد ۹۰ - دی ۹۰ /

- **فرزند**، ثمره‌ی پیوند زن و مرد و تحکیم‌بخش وحدت روحی آن‌هاست.
- عالی‌ترین هدف تشکیل خانواده، **رشد اخلاقی و معنوی** هر یک از اعضای خانواده است. / خرداد ۹۳ - خرداد ۹۲ - شهریور ۹۲ - خرداد ۹۱ - خرداد ۹۰ - دی ۸۸ /
- برای این که یک ازدواج موفق داشته باشیم که هم به جدایی منجر نشود و هم سبب خوشبختی ابدی ما گردد، لازم است که **هر چهار هدف را در تشکیل خانواده در نظر بگیریم و هدف چهارم (رشد اخلاقی و معنوی)** را در اولویت قرار دهیم.

- قرآن کریم از دختران و پسران می‌خواهد که قبل از ازدواج نیز، حتماً **عفاف** پیشه کنند تا خداوند به بهترین صورت، زندگی آنان را سامان دهد.
- هر جوانی به طور فطری و طبیعی خواستار ازدواج با کسی است که قبل از ازدواج **پاکدامنی** خود را حفظ کرده و به **گناه** آلوده نشده است. / دی ۹۳ /
- نظام هستی بر **عدالت** است. عمل هر کس، عکس‌العملی دارد که قسمتی از آن در این جهان ظاهر می‌شود و قسمتی دیگر در آخرت.
- ابتدایی‌ترین زمینه‌ی شکل‌گیری نهاد خانواده، **نیاز جنسی مرد و زن به یکدیگر** است.

۳ سؤالات کوتاه و تشریحی

شخصیت انسانی زن و مرد

◀ چرا در قرآن کریم کلمه‌ی «انس»، «انسان» و «بنی‌آدم» اختصاص به جنس خاصی ندارد؟ / شهریور ۹۲ - دی ۹۱ - خرداد ۸۹ /

زیرا زنان و مردان به عنوان افراد نوع انسان، **ویژگی‌های فطری یکسان و هدف مشترکی** دارند که با استفاده از سرمایه‌های ذاتی خود می‌توانند به آن هدف برسند و در بهشت جاوید منزل گزینند.

◀ آیا تفاوت نقش‌ها در زن و مرد به معنی برتری ذاتی یکی بر دیگری است؟ با ذکر

مثال شرح دهید. / دی ۹۴ - خرداد ۸۸ /

خیر، این تفاوت‌ها به گونه‌ای است که هر دو را به هم نیازمند کرده، **بدون این که یکی بر دیگری برتری ذاتی پیدا کند**. زیرا برتری هر کس نزد خداوند به تقواست که باید آن را در وجود خود پرورش دهد. پس هم مرد برای زن است و هم زن برای مرد. **برخی تفاوت‌های زیستی و روان‌شناختی** سبب شده که هر کدام از مرد و زن بتوانند در زندگی مشترک و خانوادگی **نقش‌های متفاوتی** را بر عهده بگیرند و یک **خانواده‌ی متعادل** را پدید آورند. **مقصود از آفرینش انسان‌ها به صورت زوج همین است**. به طور مثال توانمندی عاطفی بالای زنان و قدرت جسمی بیشتر مردان برای آن است که زن و مرد دو نقش تکمیلی در کنار هم ایفا نمایند.

◀ مهم‌ترین عامل پایداری خانواده پس از ازدواج چیست؟ / خرداد ۹۲ - شهریور ۹۱ /

درک درست زوجیت و مکمل هم بودن زن و مرد و عمل به این درک می‌باشد.

◀ غفلت همسران از کدام موضوع باعث می‌شود که به سرعت در محیط خانه از

هم بیگانه شوند و با پیش آمدن کوچک‌ترین تنش از هم جدا شوند؟

درک درست زوجیت و مکمل هم بودن زن و مرد و عمل به این درک

◀ دو مورد از اقدامات لازم برای حفظ پاکدامنی را بنویسید.

۱- شناخت سیره و روش زندگی پیامبر اکرم (ص)، فاطمه زهرا (س) و ائمه (ع)، ۲- انجام به موقع و درست نماز، به خصوص به صورت جماعت.

اهداف ازدواج

◀ هدف‌های تشکیل خانواده را نام ببرید. / دی ۹۴ - دی ۸۹ /

۱- پاسخ به نیاز جنسی، ۲- انس با همسر، ۳- رشد و پرورش فرزندان، ۴- رشد اخلاقی و معنوی

◀ ابتدایی‌ترین زمینه‌ی شکل‌گیری نهاد خانواده چیست؟ / شهریور ۹۴ /

نیاز جنسی زن و مرد به یکدیگر، این نیاز که احساس آن از دوران بلوغ آغاز می‌شود،

اولین کشش و جاذبه را میان زن و مرد ایجاد می‌کند و آنان را به سوی تشکیل خانواده می‌کشاند. بر اثر ازدواج و پاسخ صحیح به این نیاز، هر کدام از مرد و زن به یک آرامش روانی می‌رسند.

◀ از اهداف ازدواج، نیاز به «انس با همسر» را شرح دهید. / دی ۹۳ - شهریور ۸۸ /

هر یک از زن و مرد، نیازمند به زندگی با دیگری هستند و این نیاز پس از بلوغ آشکار می‌شود. این نیاز به گونه‌ای است که اگر فردی از راه‌های نامشروع نیاز جنسی خود را برطرف کند و غرق در آلودگی‌های جنسی باشد، اما مجرد و بدون همسر زندگی کند، باز هم یک بیقراری و ناآرامی او را آزار می‌دهد که فقط با ازدواج و بودن در کنار همسر برطرف می‌شود. توانایی زن نسبت به مرد در ایجاد سکونت و آرامش بیش‌تر است و مبدأ آرامش در خانواده اوست.

◀ ریشه‌ی برخی ازدواج‌های ناموفق در چیست؟ / شهریور ۹۳ /

زن یا مرد به نیاز «انس با همسر» توجهی ندارد و رفتاری آرامش‌بخش از خود نشان نمی‌دهد.

◀ از اهداف ازدواج «رشد و پرورش فرزندان» را شرح دهید. / خرداد ۹۳ /

خانواده بستر رشد و بالندگی فرزندان است و هیچ نهاد دیگری نمی‌تواند جایگزین آن شود. **فرزند**، **ثمره‌ی پیوند زن و مرد و تحکیم‌بخش وحدت روحی** آن‌هاست. آنان دوام وجود خود را در فرزند می‌بینند و رشد و بالندگی او را پایداری وجود خود می‌یابند. مسئولیتی که با آمدن فرزندان بر دوش پدر و مادر قرار می‌گیرد، بسیار سنگین و غیرقابل چشم‌پوشی است. بنابراین، تمام فعالیت‌های بعدی پدر و مادر باید به گونه‌ای تنظیم شود که به رشد این نهال‌ها و بالندگی آن‌ها کمک کند. بهداشت روانی و جسمی کودک و تعادل رفتاری و تعادل اخلاقی وی یک خواست الهی است که از همان ابتدای ازدواج باید مورد توجه قرار گیرد.

◀ عالی‌ترین هدف تشکیل خانواده کدام است؟ آثار و نتایج تشکیل خانواده در

این زمینه را بنویسید. / خرداد ۹۴ /

رشد اخلاقی و معنوی هر یک از اعضای خانواده است. پسر و دختر جوان با تشکیل خانواده زمینه‌های فساد را از خود دور می‌کنند، **مسئولیت‌پذیری** را تجربه می‌نمایند، **مهر و عشق** به همسر و فرزندان را در خود پرورش می‌دهند، **ایثار و از خودگذشتگی** برای دیگری را تمرین می‌کنند و بسیاری از صفات اخلاقی را در خود پدید می‌آورند. علاوه بر این، خانواده تنها محیط مناسب برای تربیت صحیح کودکان و رشد همین فضائل اخلاقی در آن‌هاست.

پیوند مقدس

درس پانزدهم

۱ آیات و احادیث

و لَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ
و لَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا
اولئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ
و اللّٰهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ بِأَذَنِهِ
و يُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

پیام: ۱- شرط اصلی و اولی در انتخاب همسر، مؤمن بودن اوست. ۲- همسری که مشرک باشد، اعضای خانواده را به نافرمانی از خدا و بدبختی ابدی سوق می‌دهد.

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَ مِن ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَ تَقَبَّلْ دُعَاءِ
(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: پدر و مادر با ایمان تلاش می‌کنند فرزندانشان مؤمن باشند و نماز به‌پا دارند.

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدَيَّ وَ لِلْمُؤْمِنِينَ
يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

پیام: فرزند با ایمان، همواره به پدر و مادر خود محبت می‌ورزد و برای آن‌ها دعا می‌کند. / شهریور ۹۴

حضرت علی (ع): حُبُّ الشَّيْءِ يَمُمِّي وَ يُصِمُّ
پیام: علاقه و محبت اولیه، چشم و گوش را می‌بندد و عقل را به حاشیه می‌راند، به گونه‌ای که فریادهای خیرخواهانه‌ی او را نمی‌شنوند. این سخن زیبای امام علی (ع) مربوط به مواردی از همین قبیل است. از همین منظر است که ضروری بودن اذن پدر برای ازدواج دختر روشن می‌شود.

۲ ص / غ - جای خالی

■ خانواده‌ی مورد قبول خداوند، خانواده‌ای است که بر محور **ایمان** پایه‌گذاری شده است.

■ طبق مقررات اسلامی، رضایت کامل زن و مرد برای ازدواج **ضروری** است و اگر عقدی به زور انجام گیرد، **باطل** است و **مشروعیت** ندارد. / دی ۹۴ - خرداد ۹۳ - دی ۹۱ - شهریور ۹۰ - دی ۸۹

■ داشتن **قدرت انتخاب**، ارزشمند و در عین حال مسئولیت‌زاست.

■ اولین قدم برای تشکیل خانواده، **انتخاب همسر خوب** است.

■ از نظر قرآن کریم، مهم‌ترین معیار همسر شایسته، **با ایمان بودن** اوست. اگر این معیار در فردی وجود نداشته باشد، ازدواج با او **حرام** می‌شود. / دی ۹۴ - خرداد ۹۴ - دی ۹۳ - خرداد ۹۲ - دی ۹۲ - خرداد ۹۱

■ هر قدر **ایمان** یک فرد قوی‌تر باشد، شایستگی او برای همسری بیشتر است.

■ نباید فاصله‌ی **میان بلوغ جنسی و عقلی** با زمان ازدواج زیاد شود و تشکیل خانواده به تأخیر افتد. / دی ۸۹

۳ سؤالات کوتاه و تشریحی

انتخاب همسر و مسئولیت آینده

◀ **لازمه‌ی انتخاب همسر شایسته تسلط بر چه چیزی است؟** / دی ۸۸
تسلط کامل بر شور و احساس جوانی

◀ **چرا پیشوایان دین از ما خواسته‌اند که در مورد همسر آینده با پدر و مادر خود مشورت کنیم؟** / دی ۹۲ - خرداد ۹۲ - خرداد ۹۰

زیرا پدر و مادر به علت **علاقه و محبت** به فرزند، معمولاً مصلحت و خوشبختی او را در نظر می‌گیرند و به علت **تجربه و پختگی** شان، بهتر می‌توانند خصوصیات افراد را دریابند و عاقبت ازدواج را پیش‌بینی کنند.

◀ **چرا اجازه‌ی پدر در ازدواج دختر ضروری است؟** / خرداد ۹۲ - شهریور ۹۱ - دی ۹۰ - شهریور ۸۹

لطافت‌های روحی و ظرافت‌های عاطفی دختر، آن‌گاه که در فضای محبت و علاقه‌ی جنس مخالف قرار می‌گیرد، احتمال نادیده گرفتن برخی واقعیت‌ها و کاستی‌ها را به دنبال دارد. علاوه بر این، چون دختران به **خاطر حیا و عزت‌نفس قوی خود**، در ازدواج پیش‌قدم نمی‌شوند، ممکن است حیا مانع از آن بشود که دختر همه‌ی ویژگی‌های پسر و سابقه‌ی او را بشناسد و با آگاهی کامل تصمیم‌گیری کند. در چنین مواقعی، **پدر که بر احساسات خود غلبه دارد و نیز دارای تجارب فراوان و شناخت کامل از جنس مرد است**، می‌تواند به‌سنان باغبانی دلسوز و کارداز از گل لطیف خویش مراقبت کند و به راهنمایی او بپردازد.

◀ **چهار مورد از معیارهایی که باید برای ازدواج مورد توجه قرار گیرند را نام ببرید.**

- ۱- اصالت خانوادگی
- ۲- صداقت با همسر
- ۳- عاقل و فهیم بودن
- ۴- اخلاق خوب و خوش‌رویی

راه‌های شناخت همسر

◀ **چه نوع معاشرت‌هایی برای «شناخت همسر» قبل از ازدواج نتیجه‌بخش نیست؟ چرا؟ چرا تحقیق درباره‌ی همسر آینده را نباید با معاشرت‌هایی که منشأ آن‌ها تنها هوس‌های زودگذر است، اشتباه کرد؟** / شهریور ۹۴ - خرداد ۹۱

تحقیق باید **نتیجه‌بخش** باشد و در **چهارچوب ضوابط و معیارهای الهی** صورت گیرد. معاشرت‌هایی که منشأ آن‌ها تنها هوس‌های زودگذر است، نتیجه‌بخش نیست. این‌گونه معاشرت‌ها، هرچند با عنوان‌هایی مانند شناخت روحیه‌ی همسر و امتحان او باشد، آثار زیان‌بار دیگری دارد که به خاطر همان آثار، خداوند اجازه‌ی این‌گونه معاشرت‌ها را نداده است. در این معاشرت‌ها معمولاً احساسات بر هر دو نفر حاکم می‌شود و هر طرف اصرار دارد خود را بهتر از آن‌چه هست نشان دهد تا محبوب دیگری واقع شود. معمولاً هم بیش‌تر این معاشرت‌ها به سستی رابطه و جدایی می‌انجامد.

◀ **براساس فرهنگ اسلامی چه راه‌هایی برای شناخت همسر وجود دارد؟ (چهار مورد)** / دی ۹۰

ادامه از صفحه قبل

◀ از فواید ازدواج به موقع دو مورد را ذکر کنید. / شهریور ۹۲ / کاهش روابط نامشروع و آسیب‌های اجتماعی و روانی.

◀ چرا نمی‌توان در قالبی غیر از ازدواج به نیاز جنسی پاسخ داد؟ / خرداد ۸۸ / زیرا لذت آنی برخاسته از گناه، پس از چندی روح و روان فرد را پژمرده می‌کند و شخصیت او را می‌شکند. این‌گونه اشخاص، به جای بازگشت به مسیر درست، برای فرار از این پژمردگی به افراط در گناه کشیده می‌شوند، اما نمی‌دانند که روحشان مانند تشنه‌ای است که هرچه بیش‌تر از آب دریا می‌نوشد، بر تشنگی‌اش افزوده می‌شود و بی‌قراری‌اش شدت می‌یابد.

◀ آمادگی برای ازدواج نیازمند چند بلوغ است؟ نام ببرید.

/ خرداد ۹۴ - دی ۹۳ - شهریور ۹۲ - شهریور ۹۰ - خرداد ۸۸ /

دو بلوغ، یکی بلوغ جنسی و دیگری بلوغ عقلی و فکری که مدتی پس از بلوغ جنسی فرامی‌رسد.

◀ چهار مورد از نشانه‌های بلوغ عقلی را نام ببرید.

۱- توجه به داشتن شغل و پیدا کردن کار، ۲- فکر کردن درباره‌ی ویژگی‌های همسر، ۳- تنظیم خرج و هزینه‌ی خود، ۴- دوری از بی‌برنامه بودن.

۱- تحقیق درباره‌ی خانواده‌ی همسر و موقعیت اعضای خانواده در محل زندگی و محل کار، ۲- شناخت دوستان همسر و کسانی که او با آن‌ها معاشرت بیشتری دارد، ۳- تحقیق درباره‌ی روحیات و خلقیات همسر در محیط کار یا محل تحصیل، ۴- معاشرت خانواده‌های دو طرف با یکدیگر.

زمان ازدواج

◀ نتایج ازدواج در زمان و موقعیت «مناسب» و «نامناسب» را با یکدیگر مقایسه کنید. / خرداد ۸۹ /

ازدواج برای رفع نیازهای طبیعی و پاسخ‌گویی به قانون خلقت انجام می‌شود. اگر به این نیازهای طبیعی در زمان و موقعیت مناسب پاسخ داده نشود، مانند سایر نیازها، اختلالات و مشکلات خاص خود را به دنبال دارد و آسیب‌های جبران‌ناپذیر روانی، اخلاقی و اجتماعی وارد می‌کند. شادایی، نشاط، سلامت جسمی و روحی، رشد طبیعی، احساس رضایت درونی، تعادل در حالات و رفتار، خوش‌رویی و خوش‌خلقی، کاهش فشار جنسی و سلامت اخلاقی جامعه از فواید ازدواج به موقع است.

◀ تأخیر در ازدواج سبب چه آسیب‌هایی می‌شود؟ / شهریور ۹۳ /

افزایش فشارهای روحی و روانی، روابط نامشروع و آسیب‌های اجتماعی.

کانون مهر

درس شانزدهم

۲ ص / غ - جای خالی

■ قرآن کریم از دو کلمه‌ی «نحلة» و «صداق» برای مهر استفاده کرده است. نحلّه به معنای هدیه و پیشکش و صداق به معنای نشانه‌ی صداقت و راستی است.

■ مهر و محبت پشتوانه‌ی اصلی تحکیم خانواده است نه مهریه که جنبه‌ی اقتصادی و مالی دارد.

■ پیشوایان ما زنانی را که فقط با تعیین مهریه‌های زیاد و شرایط مالی سنگین حاضر به ازدواج می‌شوند، بی‌برکت دانسته‌اند.

■ زن و مرد، در احساسات و عواطف و برخی دیگر از خصوصیات روحی و جسمی با یکدیگر تفاوت‌هایی دارند. عدم آشنایی با این تفاوت‌ها سبب اختلاف سلیقه و انتظارات نابه‌جا از یکدیگر می‌شود و زمینه‌ی رنجش را در همان آغاز ازدواج فراهم می‌کند. / خرداد ۹۴ /

■ نقش‌ها و مسئولیت‌های زن و مرد باید متناسب با ویژگی‌های هر کدام باشد.

■ شرط پرداخت نفقه، نیازمند بودن زن نیست، بلکه انجام وظایف همسری است. / شهریور ۹۳ - شهریور ۹۱ - دی ۹۰ /

■ اگر زن ثروتمند هم باشد، باز هم تکلیف تأمین هزینه‌ی زندگی خانواده بر عهده‌ی مرد است.

ادامه در صفحه بعد

۱ آیات و احادیث

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ كُلِّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنًا

(ترجمه‌ی آیه در کتاب درسی آمده و در امتحان نباید بیاید.)

پیام: خانواده‌ای که در آن پدر و مادر با ایمان باشند و فرزندان‌شان در ایمان از آن‌ها پیروی کنند، خداوند فرزندان را به پدر و مادرشان ملحق می‌کند، یعنی در یک خانواده‌ی با ایمان، تمام اعضای خانواده رشد و تعالی می‌یابند.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا آتَاةً ..... و پروردگارت حکم کرد که جز او را نپرستید و بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ..... و نیکی کردن به پدر و مادر را / خرداد ۸۸ /

إِنَّمَا يَبَلِّغُنَّ عِنْدَكَ الْكَيْبَرِ أَحَدَهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا ..... اگر یکی از آن دو یا هر دوی آن‌ها نزد تو به پیری رسند فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفَّ ..... پس به آن‌ها کوچک‌ترین سخن ناخوشایند نگو

و لَا تَنْهَرَهُمَا ..... و ایشان را از خود مران و قُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ..... و با آن دو کریمانه سخن بگو.

پیام: طبق این آیه، وظایف فرزندان نسبت به پدر و مادر عبارت‌اند از: ۱- احسان کردن، ۲- انجام دادن این کارها در هنگام پیری آن‌ها: نگفتن کوچک‌ترین سخن ناخوشایند به آن‌ها، دور نکردن آن‌ها از خود، کریمانه با آن‌ها سخن گفتن، گستراندن بال مهربانی و محبت برای آن‌ها، طلب بخشش از خداوند برای آن‌ها. / خرداد ۸۹ /

۴ سؤالات کوتاه و تشریحی

پیمان ازدواج

سه شرط اصلی پیمان ازدواج را بنویسید.

/ شهریور ۹۰ - دی ۹۰ - دی ۸۸ /

- ۱- اعلام رضایت دختر و پسر و اجباری نبودن ازدواج
- ۲- اذن پدر برای ازدواج دختر،
- ۳- صدق یا مهریه‌ی زن

نقش مرد

نقش مرد در زندگی مشترک چیست؟

/ شهریور ۹۲ - دی ۹۰ - شهریور ۸۸ /

- ۱- تأمین هزینه‌ی زندگی خانواده ۲- مدیریت و نگاهبانی از حریم خانواده ۳- رابطه‌ی محبت‌آمیز با همسر ۴- محبت و نظارت پدری.

از نقش‌های مرد «مدیریت و نگاهبانی از حریم

خانواده» را توضیح دهید. / شهریور ۹۳ /

خانواده نیازمند مدیریتی است که مسئولیت آن را بپذیرد. مدیریت خانواده و حفظ آن از خطرها و آسیب‌های درونی و بیرونی از نقش‌های مرد است.

انجام درست این مسئولیت نیازمند برنامه‌ریزی، مشورت با سایر اعضای خانواده و استقامت در برابر ناملازمات است. مرد جوانی که تصمیم به ازدواج می‌گیرد، باید خود را برای اداره‌ی خانواده آماده کند و از انجام کارهایی که به مصلحت خانواده نیست و کانون خانواده را خراب می‌کند، خودداری نماید. مرد باید زمینه‌ی رشد و تحصیل فرزندان را مهیا کند، لوازم آرامش روحی و آسایش همسر را برای ایفای نقش مادری به وجود آورد و در مقابل همه‌ی مشکلات بیرونی از خانواده‌ی خود حفاظت کند.

از نقش‌های مرد در خانواده «محبت و نظارت پدری»

را توضیح دهید. / دی ۹۴ - دی ۹۱ - دی ۸۹ - شهریور ۸۸ /

پدر فقط نان‌آور خانواده نیست، بلکه باید با برقراری ارتباط درست با فرزندان، عواطف پدری را به آن‌ها منتقل کند، برای آینده‌ی آنان برنامه‌ریزی کند. با آن‌ها مشورت کند، برای زندگی آینده، آن‌ها را آماده سازد، درددل‌های آنان را بشنود و از هر جهت مراقب سرنوشت و آینده‌ی آن‌ها باشد.

نقش زن

چه نقش‌هایی در خانواده بر عهده‌ی زن می‌باشد؟

/ خرداد ۸۹ - شهریور ۸۸ /

- ۱- همسرمداری ۲- تدبیر امور خانه ۳- مادری

از نقش‌هایی که در خانواده بر عهده‌ی زن می‌باشد،

«همسرمداری» را شرح دهید. / شهریور ۹۳ - خرداد ۹۰ /

زن، آرامش‌بخش زندگی مرد است. زن با گرمای وجود

خویش به محیط خانه شادی و نشاط می‌بخشد، مارت‌ها و خستگی‌ها را از همسر خود دور می‌کند و در سختی‌های روزگار در کنار او می‌ایستد. در چارچوب این رابطه‌ی سرشار از محبت، تمایلات جنسی زن و مرد ارضاء و نیازهای زندگی زناشویی برطرف می‌شود. با ارضای این تمایلات و نیازها، توجه به خارج از خانه از بین می‌رود و فساد اجتماعی کاهش می‌یابد.

چرا امیرمؤمنان می‌فرماید: «جهاد زن، شوهرمداری

در بهترین شکل آن است»؟ / خرداد ۹۴ /

زیرا همان‌طور که جهاد در جبهه، کشور را از هجوم بیگانه حفظ می‌کند، شوهرمداری نیز کانون خانواده را از هجوم گناهان و ناملازمات نگه می‌دارد و جامعه را در مقابل فساد، آسیب‌ناپذیر می‌نماید.

چرا در اسلام مدیریت داخلی خانه با زن است؟ در

خانواده تدبیر امور خانه از وظایف چه کسی است و چرا

این نقش از ارزش و اهمیت برخوردار است؟

/ خرداد ۹۳ - شهریور ۸۹ /

زیرا این امر بیانگر یک تقسیم کار طبیعی و اهمیت مدیریت داخل خانه و بیان‌کننده‌ی ارزش خانهداری است. متأسفانه، امروزه برخی از جایگاه این مدیریت، آگاهی ندارند و نمی‌دانند که این مدیریت داخلی، جمع‌کننده و پیونددهنده‌ی پدر، مادر و فرزندان و نگه‌دارنده‌ی آن‌ها در زیر یک سقف است. زنانی که با دوراندیشی خود امور خانه را سامان می‌دهند محیطی برای رشد و بالندگی فرزندان و آرامش و نشاط همسر به وجود می‌آورند.

چرا هیچ کار دیگری را نمی‌توان با نقش مقدس

مادری برابر دانست؟ / شهریور ۹۳ - دی ۹۳ - خرداد ۹۱ /

زیرا رشد و بالندگی فرزند از ابتدای انعقاد نطفه در رحم تا مدت‌ها پس از تولد بر عهده‌ی مادر است که با محبت، شکیبایی، فداکاری، خردمندی و عفاف خود، فرزند را به رشد متعادل و طبیعی می‌رساند. بیشتر شخصیت فرزند به دست مادر ساخته می‌شود و سرمایه‌های بزرگ روحی و نبوغ علمی و اجتماعی میوه‌های بذرهایی هستند که مادران مسئولیت‌شناس کاشته‌اند و با مراقبت شبانه‌روزی خود، آن‌ها را پرورده و رشد داده‌اند.

چرا اسلام وظیفه‌ی تأمین معاش را از دوش مادران

برداشته است؟

تا آنان بدون درگیری شغلی و مالی با خیالی آسوده، مهر و محبت خود را تقدیم فرزندانشان کنند.

ادامه از صفحه قبل

تأمین هزینه‌ی زندگی فرزندان بر عهده‌ی مرد است. در این مورد وظیفه و تکلیفی بر عهده‌ی زن نیست.

/ شهریور ۹۴ /

زن با شنیدن ابراز محبت مرد، اعتماد به نفس فوق‌العاده‌ی می‌یابد و توجه او به زندگی چند برابر

می‌شود. / شهریور ۹۴ /

نقش زن در خانه، نقشی محوری است و اگر زن بتواند این نقش را به خوبی ایفا کند، بنای خانواده

مستحکم و روابط اعضای خانواده ناگسستنی می‌شود. / شهریور ۹۴ /

جهاد زن، شوهرمداری در بهترین شکل آن است.

با توجه به نقش مرد در تأمین هزینه‌ی خانواده و حراست کلی از آن، مدیریت داخلی خانه با زن است.

مفهوم مادری، مجموعه‌ای از بهترین معانی را تداعی می‌کند و هیچ کار دیگری را نمی‌توان با این نقش

مقدس برابر دانست. / شهریور ۹۳ - خرداد ۹۰ /

مهم‌ترین هدف ازدواج، رشد اخلاقی و تعالی تمام

اعضای خانواده است و نقش‌ها و مسئولیت‌های قبلی هر یک از زن و شوهر برای رسیدن به این هدف است.

/ خرداد ۸۹ /

دستورات پدر و مادر را باید تا آن‌جا که مخالف فرمان خدا نباشد، اطاعت کنیم.

حفظ حرمت پدر و دستورات وی به قانون‌مند کردن فرزندان کمک می‌کند و محبت و احترام به مادر حس

قدردانی و شکرگزاری را در آنان قوی‌تر می‌سازد.

۳ اصطلاحات

مهریه یا صدق: در پیمان زناشویی، مرد به

نشانه‌ی ارزشی که برای زن قائل است و اعلام صداقت خود در محبت به همسر، متعهد می‌شود که هدیه‌ای را به عنوان «مهر» به زن تقدیم کند.

/ خرداد ۹۴ - دی ۹۳ - خرداد ۹۲ - دی ۹۲ - شهریور ۹۱ /

نقشه: در زندگی زناشویی، تأمین هزینه‌های لازم از جهت خوراک، پوشاک، مسکن و آنچه برای آسایش و رفاه شایسته‌ی همسر ضرورت دارد، بر عهده‌ی شوهر است. این وظیفه‌ی مالی که بر عهده‌ی مرد قرار می‌گیرد، از نظر شرعی و حقوقی به پرداخت نفقه، تعبیر شده است.

/ خرداد ۹۳ - دی ۹۳ - شهریور ۹۲ - دی ۹۲ - خرداد ۹۱ -

شهریور ۹۰ - دی ۹۰ - شهریور ۸۹ - دی ۸۹ - خرداد ۸۸

- شهریور ۸۸ /

در پایان برخی درس‌ها، بخشی به نام «اندیشه و تحقیق» آمده، که شما دانش‌آموزان، باید با راهنمایی دبیر خود به سؤالات آن پاسخ دهید. این بخش گرچه از قسمت‌هایی است که در امتحان نهایی مورد سؤال قرار می‌گیرد، اما به جز چند مورد محدود، تاکنون سؤالی از آن طرح نشده است. با این وجود، برای این‌که خیال شما را از این قسمت هم راحت کرده باشیم، مطابق با کتاب راهنمای معلم پاسخ تمامی این قسمت‌ها را آورده‌ایم.

درس اول

۱. آیا می‌توان پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه‌ی فردی واگذار کرد و گفت که می‌خواهم بدون بررسی و تحقیق کافی به این نیازها پاسخ دهم؟ چرا؟

این پرسش به یکی از آسیب‌هایی مربوط است که برخی از جوانان گرفتار آن هستند. جوانان معمولاً از آزادی در سلیقه و تفاوت سلیقه‌ها سخن می‌گویند و معتقدند که هرکس باید مطابق سلیقه‌اش زندگی کند، نه مطابق با سلیقه‌ی دیگران. اینان می‌گویند اگر سلیقه‌ی دیگران بر ما تحمیل شود، احساس رضایت و شادکامی برای ما پیش نخواهد آمد و اگر جلوی سلیقه‌ها گرفته شود، نارضایتی و طغیان جوانان را به دنبال دارد. در پاسخ می‌گوییم: راه کمال و رشد هر نوع از موجودات، راه معین و خاصی است؛ به‌طور مثال دانه‌ی گندم و نوزاد گوسفند، راه معینی را باید بپیمایند تا به کمال خود برسند. نوزاد گوسفند نمی‌تواند بگوید سلیقه‌ام این است که شیر نخورم. اگر شیر نخورد، رشد نمی‌کند و می‌میرد. در حقیقت، رشد و نمو بدن انسان و هر موجود دیگر، مکانیسم و قانون‌مندی ویژه‌ی خود را دارد و اگر کسی نخواست از این قانون‌مندی پیروی کند، باید تبعات آن مانند رنج و بیماری و درد را بپذیرد. بعد معنوی و انسانی وجود انسان نیز همین‌گونه است. رشد آن از راه معین و قانون‌مندی خاصی تبعیت می‌کند و به راه و قانون دیگری جواب نمی‌دهد. به میزانی که از این راه و قانون دور شویم، درد و رنج و تبعات منفی آن را باید بپذیریم. پس هر راهی رساننده‌ی انسان به مقصود نیست. بنابراین سلیقه‌ها تا آن‌جا قابل استفاده هستند که به راه تکامل انسان ضربه وارد نکنند و در چارچوب آن قرار گیرند و اگر کسی سلیقه‌ای داشت که با قانون‌مندی رشد انسان و ابعاد معنوی او در تضاد بود، باید به نتایج آن تن در دهد و آماده‌ی مضرّات آن باشد.

۲. آیا انسان می‌تواند پاسخ دادن به این نیازها را نادیده بگیرد و براساس ضرب‌المثل «هرچه پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟

برخی از افراد که در چنگال هوس‌های زودگذر زندگی گرفتارند، وقتی با سؤال‌های بنیادین روبه‌رو می‌شوند، برای آسوده کردن وجدان، خود را به بی‌خیالی می‌زنند و می‌گویند خود را درگیر این سؤال‌های اساسی نمی‌کنیم. زندگی به هر صورتی که پیش برود، برای ما تفاوتی ندارد. اما این‌ها نمی‌دانند که روزی متوجه این تفاوت

می‌شوند که دیگر قادر به انجام دادن کاری نیستند. در آن روز نمی‌توانند خود را به بی‌خیالی بزنند؛ زیرا گرفتار عواقب کارهای خود شده‌اند و رنج و عذاب آن را احساس می‌کنند. بنابراین انسان عاقل نمی‌تواند چنین نگرشی داشته باشد.

۳. آیات ۴۲ و ۴۳ سوره‌ی یونس را مطالعه کنید و پیام اصلی آن‌ها را که مربوط به رابطه‌ی حجت ظاهر و حجت باطن است، توضیح دهید.

خداوند در این آیات می‌فرماید: «وَمِنْهُمْ مَّن يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَ لَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ، و از میان آنان کسانی هستند که (به ظاهر) به تو گوش می‌دهند، پس آیا تو کرها را شنوا می‌کنی، هرچند تعقل نمی‌کنند.» «وَمِنْهُمْ مَّن يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْى وَ لَوْ كَانُوا لَا يَبْصِرُونَ، و از میان آنان کسانی هستند که به تو می‌نگرند. پس آیا تو کوران را هدایت می‌کنی، هرچند نمی‌بینند.» خداوند به پیامبر می‌فرماید: کسی که عقلش را به کار نگرفته و قلبش کور شده، هدایت نمی‌شود؛ یعنی هدایت پیامبر (ص) که حجت ظاهر است، وقتی مؤثر واقع می‌شود که عقل، یعنی حجت باطنی سرکوب نشده و قدرت عمل داشته باشد.

۴. هرکدام از آیات ۹ اسراء و ۹۷ نحل پاسخ کدام‌یک از نیازهای انسان را دربردارد و چه مطالبی را مطرح می‌کند؟

۹ اسراء: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَ يُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا، همانا این قرآن به آن (آیینی) که استوارتر است، هدایت می‌کند و به مؤمنانی که کارهای شایسته انجام می‌دهند، بشارت می‌دهد که برای آنان پاداش بزرگی هست.» این آیه می‌گوید که خداوند برنامه‌ی صحیح زندگی را در اختیار انسان قرار داده است.

۹۷ نحل: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَى وَ هُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَ لَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ، هر کس از مرد یا زن کار شایسته‌ای کند، درحالی که مؤمن باشد، قطعاً او را با زندگی پاکیزه‌ای حیات می‌بخشیم و مسلماً به آنان مطابق با بهترین اعمالشان پاداش می‌دهیم.» این آیه بیان می‌کند که ایمان و عمل صالح، حیات پاک، همراه با رشد و شادکامی را در پی دارد و آینده‌ای روشن که پاداش اخروی است را به ارمغان می‌آورد.

درس سوم

۱. اگر اعجاز پیامبر اکرم (ص) به زمان خودش اختصاص داشت، چه مشکلی پیش می‌آمد؟

این سؤال، درباره‌ی نوع اعجاز پیامبر اکرم (ص) و جاودانه بودن این اعجاز است. چون این اعجاز از سنخ علم و فرهنگ و کتاب است، می‌تواند دوام داشته باشد و آیتی از قرآن که مخالفان را به آوردن سوره‌ای مشابه دعوت می‌کند، امروز هم موضوعیت دارد و مخالفان نمی‌توانند سوره‌ای مشابه با یکی از سوره‌های قرآن ارائه کنند که نزد آگاهان مورد قبول قرار گیرد. این جاودانگی در اعجاز، نشانگر جاودانگی دین اسلام است و امروزه اگر کسی بخواهد بداند که آیا پیامبر اسلام (ص) از جانب خدا آمده یا نه، باید به قرآن کریم مراجعه کند؛ زیرا قرآن کریم سند نبوت ایشان است. او می‌تواند دریابد که تاکنون کسی سوره‌ای مانند یکی از سوره‌های قرآن عرضه نکرده است. اگر این اعجاز جاودانه نبود، پذیرش دین اسلام در هر عصر و زمانی مشکل می‌شد و مردم نمی‌توانستند جاودانه بودن تعلیمات اسلام را بپذیرند.

۲. چرا خداوند در آیه ۸۲ سوره‌ی نساء می‌فرماید: «اگر قرآن از غیر خدا بود، اختلاف و ناسازگاری بسیاری در آن مشاهده می‌شد»؟

زیرا قرآن به تدریج برای مردم خوانده شده و در ظرف زمانی ۲۳ سال تکمیل شده است. محتوای آیات هم به‌گونه‌ای نیست که مثلاً پیامبر اکرم (ص) قبلاً آن را نوشته باشد اما به تدریج بر مردم بخواند؛ بلکه بیش‌تر آیات در ضمن حوادثی که پیش می‌آمد و در ارتباط با آن‌ها نازل می‌شد؛ یعنی آیات دارای شأن نزول هستند. حال اگر

قرآن کریم از جانب خداوند نمی‌آمد و به تدریج توسط شخص پیامبر (ص) یا هر فرد دیگری در مدت ۲۳ سال تنظیم می‌شد، اختلافات زیادی در آن پدید می‌آمد. چون پیامبر (ص) روزبه‌روز پخته‌تر و کامل‌تر می‌شد، علم ایشان افزایش می‌یافت و در مقابل رخدادهای موضع‌گیری‌های بهتری می‌داشت و نظرات بهتری ارائه می‌نمود.

۳. با بررسی اولین آیات نازل شده بر پیامبر اکرم (ص) (۵ آیه‌ی اول سوره‌ی علق) توضیح دهید که چگونه این آیات، نشان‌دهنده‌ی تأثیرناپذیری قرآن از فرهنگ و عقاید دوران جاهلیت است.

خداوند در این آیات می‌فرماید: «إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * إِقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ * الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ * بخوان به نام پروردگارت که آفرید، انسان را از خون بسته‌ای آفرید. بخوان که پروردگارت از همه کریم‌تر است. همان که به وسیله‌ی قلم آموخت. به انسان آن چه نمی‌دانست، آموخت.» این آیات که اولین آیات نازل شده بر پیامبر اکرم (ص) است، از خداوندی یاد می‌کند که به وسیله‌ی قلم و نوشتن به انسان‌ها تعلیم می‌دهد و آن چه را انسان نمی‌داند، به او یاد می‌دهد؛ یعنی علم و دانش و نویسندگی را تکریم کرده و آن را به خداوند نسبت داده است. این آیات، بیانگر آن است که پیامبر اکرم (ص) تحت تأثیر فرهنگ جاهلی نبوده است. ایشان با این که درس نخوانده بود، در اولین آیاتی که برای مردم آورد، از علم و درس و کتابت با مردم سخن گفت.

درس چهارم

۱. آیه‌ی ۱۵ سوره‌ی شوری را مطالعه کنید و ببینید که این آیه بر کدام‌یک از قلمروهای رسالت پیامبر (ص) دلالت دارد.

خداوند در این آیه می‌فرماید: «فَلَذَلِكْ فَادَعُ وَ اسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتُ وَ لَاتَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَ قُلْ ءَأَمِنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَ أَمَرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اللَّهُ رَبُّنَا وَ رَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَ لَكُمْ أَعْمَالُكُمْ، پس به همین خاطر به دعوت بپرداز و همان‌گونه که مأمور شده‌ای، پایداری کن و از هواهای آن‌ها پیروی نکن و بگو به هر کتابی که خدا نازل کرده، ایمان آوردم و مأمور شدم میان شما به عدالت رفتار کنم. خداوند پروردگار ما و پروردگار شماست. اعمال ما از آن ما و اعمال شما از آن شماست.» در این آیه عبارت «و امرت لاعدل بینکم» بیانگر آن است که پیامبر اکرم (ص) آمده تا عدل را در جامعه اجرا کند و انجام

این وظیفه بدون تشکیل حکومت اسلامی میسر نیست.

۲. نمونه‌هایی از احکام اجتماعی اسلام را که اجرای آن‌ها نیازمند تشکیل حکومت است، بیان کنید.

قوانین قضایی اسلام (احکام جزا، دیات و قصاص)، خمس و زکات، جهاد و تنظیم رابطه با کفار و بیگانگان.

۳. پیامبر اکرم (ص) به‌عنوان مرجع دینی مسلمانان، چه کارهایی را انجام می‌داد؟

پیامبر اکرم (ص) از حیث مرجعیت دینی، معارف الهی را برای مردم بیان می‌کرد. احکام اسلام را توضیح می‌داد و عملاً به مردم می‌آموخت. مثلاً خودش نماز را به‌جا می‌آورد و به مردم می‌فرمود: «به همین صورت که من نماز می‌خوانم، نماز بخوانید.»

درس پنجم

درباره‌ی واقعه‌ی بزرگ غدیر بیندیشید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:
الف) چرا مراسم غدیر هم‌زمان با بزرگ‌ترین اجتماع مسلمانان برگزار شد؟
هم‌زمانی واقعه‌ی غدیر با حج می‌تواند در جهت اطلاع‌رسانی باشد تا این انتصاب به اطلاع مردم در سرزمین‌های مختلف برسد.

ب) چرا خداوند انجام ندادن این مأموریت را مساوی با عدم انجام رسالت اعلام کرد؟
ادامه‌ی کار پیامبر اکرم (ص) بستگی کامل به امامت و رهبری حضرت علی (ع) داشت و اگر این واقعه اتفاق نمی‌افتاد و مردم حضرت علی (ع) را به عنوان جانشین پس از پیامبر نمی‌شناختند، اصل دین مورد تهدید قرار می‌گرفت.

ادامه از صفحه قبل

علی مولا». این «مولا» باید متناسب با جمله‌ی قبل باشد که خدا و رسول را از خود مؤمنان سزاوارتر در تصرف معرفی می‌کند.

جهت دیگر این است که اگر «مولی» به معنای دوست باشد، اعلام آن نمی‌تواند متناسب با آیه‌ای باشد که قبل از واقعه نازل شد و به پیامبر اکرم (ص) فرمود اگر این مأموریت را انجام ندهی، رسالت او را انجام نداده‌ای.

جهت سوم نیز این است که طراحی و انجام این واقعه‌ی بزرگ و تاریخی و بیان خطبه‌ای بسیار طولانی، متناسب با اعلام دوستی حضرت علی (ع) نیست، بلکه متناسب با اعلام رهبری و جانشینی است.

ج) تبریک و تهنیت مردم به حضرت علی (ع) پس از پایان مراسم نشانه‌ی چیست؟

نشانه‌ی آن است که آن مردم می‌دانستند حضرت علی (ع) به منصب امامت برگزیده شده و با گفتن تبریک، رضایت و وفاداری خود را اعلام کرده‌اند.

د) چرا کلمه‌ی «مولی» در حدیث غدیر به معنای سرپرست است، نه دوست؟

به سه جهت نمی‌توان «مولی» را به معنای دوست گرفت: یکی از آن جهت که پیامبر اکرم (ص) قبل از آن از مردم سؤال کرد: «من اولی الناس بالمؤمنین من انفسهم» وقتی که مردم گفتند خدا و پیامبرش، پس از آن پیامبر فرمود: «من كنت مولا فهذا

درس ششم

به تعقل، عدالت و بندگی خداوند فرامی‌خواندند و در زندگی دنیایی مانند معمولی‌ترین افراد زندگی می‌کردند.

۳. مقصود از این سخن پیامبر که «علی با حق است و حق با علی است.» چه می‌باشد؟

مقصود جدایی‌ناپذیری حضرت علی (ع) و حق است.

۴. چه رابطه‌ای میان این سخن پیامبر که «علی با قرآن است و قرآن با علی است» و حدیث ثقلین وجود دارد؟

در حدیث ثقلین آمده که عترت و قرآن از یکدیگر جدایی‌ناپذیرند. یکی از مصادیق عترت، حضرت علی (ع) است و این حدیث هم که می‌فرماید «علی با قرآن و قرآن با علی است» تأکید بر حدیث ثقلین است.

۱. کدام‌یک از ویژگی‌های امیرالمؤمنین در دوره‌ی کوتاه خلافت سبب علاقه‌ی بیش‌تر مسلمانان به آن حضرت شد؟

رعایت اصل عدالت و مساوات در حکومت ایشان

۲. چرا رسول خدا (ص) به صورت‌های گوناگون فضائل حضرت علی (ع) را برای مردم بیان می‌کرد؟ / شهریور ۹۱

رسول خدا (ص) در هر فرصتی، فضایل متعالی و جایگاه حضرت علی (ع) و اهل بیت را برای مردمی که قرن‌ها با نظام قبیله‌ای خو گرفته بودند و ثروت زیاد و نظایر آن را نشانه‌ی شرافت می‌دانستند بیان می‌کرد تا دل‌های آنان را برای پذیرفتن امامت و رهبری کسانی آماده کند که میان عرب و غیر عرب تفاوتی قائل نمی‌شوند و مردم را

درس هفتم

زمینه‌ی اول، منع نوشتن احادیث پس از رحلت پیامبر(ص) بود. زمینه‌ی دوم، نیاز حاکمان جور و صاحبان قدرت به توجیه موقعیت خود و اقدامات مخالف اسلام آن‌ها بود.

۳. تفاوت‌های اساسی حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس با رهبری پیامبر (ص) چه بود؟ / دی ۹۲، شهریور ۹۲، شهریور ۹۰

۱. چرا قرآن کریم مردم را به مطالعه‌ی سرگذشت ملت‌ها دعوت کرده است؟ پاسخ این سؤال در آیه‌ی ابتدای درس آمده است. یکی از علت‌های آن، آشنایی با سرنوشت ملت‌ها و علت آن سرنوشت است؛ مثلاً بدانیم که عاقبت کار گذشتگان چه بود. این آشنایی باید به درس گرفتن و عبرت‌آموزی منجر شود.

۲. چه مسائلی زمینه را برای ورود جعل و تحریف به احادیث پیامبر اکرم (ص) آماده کرد؟

حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس	رهبری پیامبر (ص)
تکیه بر ظلم و جور	عدالانه بودن حکومت
میدان دادن به اندیشه‌های غیر اصیل و تحریف شده	گسترش اندیشه‌های اصیل اسلامی توسط رسول خدا (ص)
زیرپا گذاشتن احکام الهی	عمل دقیق به دستورات و احکام الهی
مشی اشرافی حکومت‌داری	مشی ساده‌ی حکومت‌داری

درس هشتم

برای مبارزه انتخاب می‌کردند، به طوری که گاهی یک امام با توجه به شرایط، در دو زمان مختلف، از دو شیوهی مختلف برای پیشبرد اهداف سیاسی و اجتماعی اسلام بهره برده است.

آیا ائمه‌ی اطهار(ع) روش‌های یکسانی در مقابله با حاکمان زمان در پیش گرفتند؟ چرا؟
خیر، امامان متناسب با شرایط سیاسی و اجتماعی زمان خود، شیوه‌های مختلفی را

درس نهم

یک مجموعه از جزء آن مجموعه. ۳. یک شکل هم مثلث باشد و هم دایره. نمونه‌هایی از امور غیرعادی: ۱. کسی که بتواند ده دقیقه زیر آب بماند. ۲. برخورد یک ستاره با زمین، ۳. عمر طولانی انسان‌ها

۴. قرآن کریم خبر می‌دهد که حضرت نوح (ع) ۹۵۰ سال قوم خود را به توحید دعوت می‌کرد. از این خبر چه نتایج می‌توان گرفت؟

این که قرآن کریم خبر می‌دهد حضرت نوح ۹۵۰ سال قوم خود را به توحید دعوت کرد، نشان می‌دهد که حضرت نوح حداقل عمری حدود هزار سال داشته است و این احتمال هم زیاد است که مردم زمان ایشان عموماً همین‌قدر عمر می‌کرده‌اند و این‌گونه نبوده که مردم آن زمان مثلاً حدود صد سال عمر کرده و مرده‌اند و مردم دیگری آمده‌اند و دوباره حضرت نوح آن‌ها را به توحید دعوت کرده و این‌ها هم حدود صد سال عمر کرده و دوباره انسان‌های دیگری آمده‌اند. بیان قرآن کریم حاکی از آن است که حضرت نوح همان مردم را نهصد و پنجاه سال دعوت کرد و نپذیرفتند. پس می‌توان گفت که در یک زمانی عمرهای حدود هزار سال وجود داشته است. پس عمر چند هزار ساله هم امر غیرممکنی نیست، آن هم برای انسانی که مسئولیت برپایی حکومت جهانی را برعهده دارد.

۱. با توجه به آیه‌ی ۱۱ سوره‌ی رعد، علت اصلی غیبت امام عصر(عج) را توضیح دهید. آن قسمت از آیه که در این‌جا مورد نظر است، عبارت «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا بَقِيَهُ حَتَّىٰ يَغْيِرُوا مَا بَانَفْسِهِمْ» است. این آیه بیان می‌کند که اگر خداوند در زندگی ما تغییری پدید می‌آورد، با اعمال و تصمیم‌گیری‌های ما ارتباط دارد. به همین جهت، علت غیبت و تداوم آن هم به ما انسان‌ها برمی‌گردد.

۲. چرا غیبت امام عصر(ع) به خورشید پشت ابر تشبیه شده است؟

زیرا همان‌طور که خورشید در این حالت، زمین را از تاریکی مطلق نجات می‌دهد و بخشی از فواید خود را به موجودات می‌رساند و در مجموع هم‌چنان زمین حفظ می‌شود و این پشت ابر ماندن موقتی است، امام نیز در زمان غیبت زمین را از نابودی معنوی حفظ می‌کند، با هدایت معنوی خود، افراد مستعد را یاری می‌رساند و با وجود خود در میان مردم، آنان را از برکات بهره‌مند می‌کند؛ گرچه آنان متوجه نمی‌شوند. غیبت نیز امری موقتی است و بالاخره، آن حضرت ظهور می‌کند.

۳. غیرعادی و غیرعقلی (محال) چه تفاوتی با یک‌دیگر دارند؟ برای هر کدام سه مثال ذکر کنید.

غیرعادی از نظر عقلی امکان‌پذیر است اما غیرعقلی از نظر عقلی امکان‌پذیر نیست. نمونه‌هایی از محال عقلی: ۱. یک عدد هم زوج باشد هم فرد. ۲. کوچک‌تر بودن کل

درس دهم

۳. این جمله را تحلیل کنید: «منتظران مصلح، خود باید صالح باشند.» کسانی که بینش انزواطلبانه را نسبت به یاران امام در عصر غیبت داشته باشند، انتظار آن‌ها نیز انتظاری غیر فعال یا «منفی» است. این‌گونه افراد، انتظار را بیش‌تر در دعا، گریه، زاری و اموری از این قبیل می‌بینند، اما کسانی که می‌کوشند خود را آماده‌ی همان کارهایی کنند که امام از آن‌ها خواهد خواست، «انتظار مثبت» دارند؛ یعنی آدم‌های فعالی هستند که در جهت تحقق خواسته‌های امام خود تلاش می‌کنند. آنان می‌کوشند جبهه‌ای از حق تشکیل دهند و همواره بر تعداد یاران خود بیفزایند و در عین فعالیت سازنده و مثبت با اشک و شوق و دعا و ندبه، ظهور امام را طلب می‌کنند.

۱. از دیدگاه قرآن کریم، آینده‌ی تاریخ از آن چه کسانی است؟

حکومت جهانی به مؤمنان صالح می‌رسد و مستضعفان وارث زمین خواهند شد.

۲. معتقد بودن به انتظار، چه تأثیرهایی بر شخصیت فرد منتظر دارد؟

چون انتظار امام زمان (عج) از روی اشتیاق و مهر و محبت است، در شخص منتظر آثاری دارد؛ از جمله:

۱. برای جلب رضایت امام تلاش می‌کند.

۲. امام را الگو قرار می‌دهد و می‌کوشد تا خصلت‌های مورد توجه ایشان را در خود به وجود آورد.

۳. شخص را فعال و بانشاط می‌کند و امید به آینده‌ای زیبا را در او افزایش می‌دهد.

درس یازدهم

۱. پیام‌های اصلی این درس کدام‌اند؟

۱. وظایف دوگانه‌ی امام عصر (عج) در دوران غیبت کبری تعطیل نمی‌شود و در شکل‌های جدیدی ادامه می‌یابد.
۲. امام عصر (عج) با مقام ولایت معنوی خود، از پس پرده‌ی غیبت، جامعه را هدایت می‌کند و مانند خورشید پشت ابر، حافظ و نگهبان امت اسلامی است.
۳. در دوران غیبت کبری، دو وظیفه‌ی مرجعیت دینی و ولایت ظاهری به نیابت از امام برعهده‌ی فقهای واجد شرایط قرار می‌گیرد.
۴. برای شناخت فقهی که واجد شرایط مرجعیت دینی باشد، باید از راه‌های تعیین شده استفاده کرد.

۵. ولی‌فقیه واجد شرایط، از طریق خبرگانی که خود مجتهد و آشنای به دین هستند، شناسایی می‌شود و به مردم معرفی می‌گردد.

۲. مقصود از «تقلید» در احکام دینی چیست؟

تقلید در احکام دینی به معنای مراجعه‌ی غیر متخصص و غیر کارشناس به فرد متخصص و کارشناس در احکام برای انجام دادن صحیح وظایف دینی است؛ بنابراین، اگر کسی خود کارشناس و متخصص در احکام باشد، نباید از دیگری تقلید کند.

۳. تقلید برای چه کسانی لازم است و شامل چه زمینه‌هایی می‌شود؟

تقلید برای کسانی لازم است که به سن تکلیف رسیده و در احکام دین کارشناس و متخصص نباشند. تقلید به اصول اعتقادی، یعنی توحید، معاد، نبوت، امامت و عدل مربوط نمی‌شود و در این اصول، هرکس باید با دلیلی که در حد خود دارد، به یقین برسد. تقلید به فروع دین، یعنی احکام و دستورات عملی مربوط می‌شود. افرادی که در این زمینه تخصص ندارند، باید به فقیه واجد شرایط مراجعه کنند.

۴. چرا باید مرجع «عادل» و «زمان‌شناس» باشد؟

مرجع تقلید باید عادل باشد؛ یعنی در مرتبه‌ای از تقوا قرار دارد که در پی انجام

دادن واجبات و دوری از گناهان است و گناهان کبیره را انجام نمی‌دهد و گناه صغیره را تکرار نمی‌کند. این امر سبب می‌شود که احتمال حکم دادن از روی هوی کاهش یابد. همچنین مرجع تقلید باید زمان‌شناس باشد؛ یعنی با نیازهای زمان و مسائل جدیدی که در زمان او مطرح می‌شوند، آشنا باشد تا بتواند احکام دین را متناسب با نیازهای زمان استنباط کرده و برای مردم بیان کند.

۵. انتخاب ولی‌فقیه در کشور ما چگونه انجام می‌گیرد و مردم از چه طریقی در انتخاب ایشان دخالت دارند؟

این سؤال، درباره‌ی شیوه‌ی انتخاب رهبر و ولی‌فقیه در قانون اساسی است. بنابر این قانون، رهبری جامعه از طریق پذیرش و مقبولیت‌های عمومی مردم یا از طریق مجلس خبرگان رهبری صورت می‌گیرد. حالت اول وقتی است که عموم مردم علاقه‌مندی و گرایش خود را به یکی از فقیهان اعلام کنند؛ همان‌طور که درباره‌ی رهبری امام خمینی (ره) اعلام کردند. اگر چنین حالتی پیش نیاید و مردم از تشخیص یک فقیه بازممانند، نوبت به حالت دوم می‌رسد. مردم، خبرگانی را که توانایی شناخت رهبر را دارند، برمی‌گزینند و آن‌ها در قالب یک مجلس، فقهی را که دارای شرایط لازم باشد، تشخیص می‌دهند و اعلام می‌دارند.

۶. چگونه ولایت فقیه می‌تواند زمینه‌ساز حکومت حضرت مهدی (عج) باشد؟

در حکومت اسلامی که رهبری آن بر عهده‌ی ولی‌فقیه است، زمینه‌ی عبودیت، معنویت‌خواهی، برابری و عدالت، به همراه توسعه و سازندگی کشور و رفاه و آسایش عمومی به‌طور نسبی فراهم می‌آید. دینداران و حق‌طلبان جهان امیدوار به تجدید حیات فضائل اخلاقی و کرامت‌های انسانی می‌شوند و جهانیان آماده‌ی ظهور موعود جهانی خواهند شد. وجود حکومت اسلامی می‌تواند امکان مقابله با توطئه‌ها و تهاجم‌ها را فراهم آورد و برنامه‌های وسیعی را برای پایداری و استقامت مسلمانان در مقابل مستکبرین تدارک ببیند.

درس دوازدهم

۱. تفاوت‌های اصلی جمهوری اسلامی با سایر حکومت‌های جمهوری را برشمرید. اولاً حکومت اسلامی بر مبنای قوانین اسلامی تشکیل می‌شود و قانون‌گذاران نمی‌توانند برخلاف دستورات الهی قانون تنظیم کنند. ثانیاً دموکراسی رایج در جهان، هدف خود را صرفاً تأمین خواسته‌های دنیوی مردم قرار داده است و نسبت به ارزش‌های الهی بی‌اعتناست. اما هدف اصلی از نظام اسلامی سعادت اخروی و برقراری عدالت جهانی است و آسایش و رفاه مردم را در این چهارچوب برقرار می‌کند.

۲. کلمه‌ی «جمهوری» و کلمه‌ی «اسلامی» بیانگر چه ویژگی‌هایی از حکومت کشور ماست؟

کلمه‌ی «جمهوری» بیانگر آن است که حکومت ما بر اساس نظر و رأی اکثریت مردم پدید آمده است؛ یعنی مردم‌سالار است.

کلمه‌ی «اسلامی» بیانگر آن است که حکومت ما بر مبنای قوانین اسلامی تشکیل شده و قانون‌گذاران نمی‌توانند برخلاف دستورات الهی قانون تنظیم کنند.

۳. بنابر عهدنامه‌ی امیرالمؤمنین، چرا حاکم اسلامی باید نسبت به همه‌ی افراد جامعه‌ی اسلامی، چه مسلمان و چه غیرمسلمان مهربان باشد؟

زیرا برخی از شهروندان برادر و خواهر دینی و هم‌آیین ما هستند و دوستی و مهربانی با هم آیین ضروری است. برخی از شهروندان نیز هم‌نوع ما هستند و مهربانی با هم‌نوع هم ضروری است.

۴. بنابر عهدنامه‌ی امیرالمؤمنین، چرا حاکم اسلامی باید عیب‌جویان را از اطراف خود دور کند؟

زیرا اسرار مردم، بیش‌تر نزد رهبر جامعه است و رهبر جامعه باید بیش از دیگران عیب مردم را پنهان کند.

درس سیزدهم

۱. میان عزت نفس و گناه چه رابطه‌ای وجود دارد؟ چرا؟ / خرداد ۹۲ - شهریور ۸۹

میان عزت نفس و گناه رابطه‌ی معکوس برقرار است؛ یعنی هر قدر عزت نفس بالاتر می‌رود، گناه کمتر می‌شود؛ زیرا تا انسان حقیر نشود و خود را کوچک نکند، دست به گناه نمی‌زند، همان‌طور که هر قدر انسان خود را عزیز ببیند، تن به ذلت گناه نمی‌سپارد.

۲. آیا می‌توان مسئولیت انجام گناه را از دوش خود برداشت و به عوامل بیرونی منتقل کرد؟

خیر؛ زیرا ممکن است شرایط بیرونی، زمینه‌ساز گناه باشند، اما عامل و تصمیم‌گیرنده خود انسان است؛ زیرا در همان شرایطی که یک نفر تن به گناه می‌دهد، فرد دیگری خود را حفظ می‌کند و پاکی و تقوا پیشه می‌کند؛ بنابراین دوری از گناه پیش از آن که به شرایط بستگی داشته باشد، به مقدار عزت نفس درونی ما و اراده و همت ما بستگی دارد. البته نباید از این گفته غافل بود که محیط‌های آلوده سبب گرایش به گناه هستند.

لذا انسان عزت‌مند سعی می‌کند خود را از چنین محیط‌هایی دور بدارد.

۳. با توجه به این که آیه‌ی ۱۰ سوره‌ی فاطر خداوند را صاحب عزت معرفی می‌کند، راه بهره‌مندی از عزت الهی چیست؟

اطاعت از خداوند؛ راه بهره‌مندی از عزت الهی آن است که از فرمان‌های الهی پیروی کنیم و قدم در مسیری بگذاریم که خداوند می‌پسندد.

۴. آیا انسانی که دارای عزت نفس است به پیمان‌شکنی دست می‌زند؟

خیر. انسان صاحب عزت نفس پیمان‌شکنی نمی‌کند؛ زیرا کسی پیمان خود با دیگران و به‌خصوص پیمان با خدا را می‌شکند که ابتدا در خود شکسته باشد؛ یعنی، خود عالی او تسلیم خود دانی شده باشد. اما کسی که صاحب کرامت است، خود عالی خود را برتر می‌شمارد و آن را عزیز می‌دارد.

درس چهاردهم

۱. چگونه می‌توان خانواده را به عامل گسترش مهربانی و دوستی در جامعه تبدیل کرد؟

اگر در تشکیل خانواده به زمینه‌های طبیعی و اهداف آن توجه کنیم، خانواده عامل گسترش مهربانی و دوستی می‌شود؛ یعنی اگر خانواده عامل آرامش باشد، فرزندان در کانون خانواده رشد کنند و تربیت شوند و خانواده محل رشد فضایل اخلاقی باشد و نیز اگر نیاز جنسی در رابطه‌ی زناشویی برآورده شود، خانواده کانون مهر و عامل گسترش مهربانی می‌شود. علاوه بر این، باید به خانواده‌ی گسترده هم توجه کرد و میان خویشان ارتباط برقرار ساخت تا مهربانی توسعه یابد.

۲. وقتی می‌گوییم باید خانواده را اصل قرار داد و سایر تصمیم‌ها را با آن تنظیم

کرد، منظور چیست؟ چند نمونه ذکر کنید.

کسی که خانواده را محل رفع نیاز جنسی می‌بیند، با دیگران رابطه‌ی نامشروع برقرار نمی‌کند، در جلسات فساد شرکت نمی‌کند، تلاش می‌کند افرادی را که به دام می‌افتند هدایت کند. کسی که خانواده را محل تربیت فرزند می‌داند، شغلش را به گونه‌ای انتخاب می‌کند که بتواند به تربیت فرزند رسیدگی کند. اگر مرد خانواده است، می‌کوشد به موقع به منزل بیاید و رابطه‌اش را با فرزندان حفظ کند. اگر زن خانواده است، می‌کوشد وظیفه‌ی خود را انجام دهد، در سنین کودکی، فرزند را از خود دور نمی‌کند تا از آغوش او در طول روز بهره‌مند شود و طعم محبت را بچشد و متعادل رشد کند.

درس پانزدهم

۱. چهار مورد از مهم‌ترین معیارهای همسر شایسته را مشخص کنید.

سؤال در مورد ویژگی‌های همسر مناسب است. در درس، بیش‌تر از ویژگی‌هایی یاد شده که مشترک میان زن و مرد است. اما برخی از آن‌ها برای مرد ضرورت بیش‌تری دارد. مثال: امکانات مالی، غیور بودن، اهل کار بودن. برخی از آن‌ها نیز ضرورت بیش‌تری برای زن دارد. مثال: زیبایی و روحیه‌ی قناعت و خانه‌داری.

البته این ویژگی‌ها برای هر دو ضروری است، اما برای یکی از آن دو ضرورت بیش‌تری دارد. به‌جز آن‌چه در درس آمده، ویژگی‌های دیگری که برای زن می‌توان نام برد، عبارت‌اند از: توجه به نیاز جنسی همسر، ایجاد فضای آرامش و سکون برای مرد در خانه، قبول مدیریت‌های او تا آن‌جا که در محدوده‌ی عقل و شرع است، انجام دادن وظایف مادری به شکل صحیح. دیگر ویژگی‌های مرد عبارت‌اند از: داشتن کار و شغل،

توجه به نیازهای جنسی و عاطفی همسر، حمایت کامل از خانواده‌ی خود در مقابل مشکلات و تهدیدات، انجام دادن وظایف پدری نسبت به فرزندان.

۲. اگر فاصله‌ی بین بلوغ و ازدواج طولانی شود، چه مشکلاتی پیش می‌آید؟

۱. عدم پاسخ‌گویی به نیاز جنسی در دوره‌ای که این نیاز حضور جدی و مؤثر دارد، ۲. امکان انحراف جنسی و کشیده شدن به گناه و ناتوانی در حفظ دین، ۳. لذت کافی نبردن از نشاط دوره‌ی جوانی از راه مشروع، ۴. کم شدن شادابی و نشاط روحی، روانی و جسمی، ۵. تهدید جدی سلامت جسمی و روحی و کاهش رشد طبیعی، ۶. افزایش روابط نامشروع میان دختران و پسران ۷. افزایش میزان جرم و تجاوز به عنف و فساد

گاج

از مجموعه کتاب‌های خط ویژه

مجله نشر گاج

گاج

خط ویژه

ادبیات فارسی

[تراجم معتبر، زبان فارسی، از ادبیات کهن تا امروز، املا و تاریخ ادبیات]

- بررسی سبک‌های آهنگ‌های فارسی در سبک‌های مختلف و تاریخ آن
- بررسی سبک‌های مختلف در سبک‌های مختلف و تاریخ آن
- بررسی سبک‌های مختلف در سبک‌های مختلف و تاریخ آن
- بررسی سبک‌های مختلف در سبک‌های مختلف و تاریخ آن

[میراث‌های کهن، مهدی نشر]

ادبیات فارسی

۰۲۱ ۶۴۲۰

اطلاع‌رسانی
و فروش

gaj_ir

gaj.ir

www.gaj.ir